

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

DANIEL ADAM Z VELESLAVÍNA A JEHO POLITIA HISTORICA

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Hrdlička, Ph.D.

Autor práce: Dana Doleželová

Studijní obor: Archivnictví

Ročník: 4.

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č.111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze Stag provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, 30.července 2010

Anotace

Dana Doleželová

Daniel Adam z Veleslavína a jeho Politia Historica

Tématem této bakalářské práce je tisk z roku 1584 Politia Historica Mistra Daniela Adama z Veleslavína. Práce je rozdělena do dvou kapitol. První obsahuje životopis Daniela Adama z Veleslavína a jeho tiskařskou činnost, druhá se zabývá samotným spisem Politia historica. Je rozdělen na pět knih se souhrnným názvem "O vrchnostech a správcích světských". První kniha je jakýmsi úvodem. Druhá se zabývá státní správou, třetí vojenskými záležitostmi, čtvrtá se věnuje správě obcí a měst a pátá je o soudnictví. Část tohoto spisu, předmluva tiskaře ke čtvrté knize a připojený text Praecepta gerendae rei publicae, věnované městské správě, v překladu Jana Kocína z Kocinétu, je edičně zpřístupněn.

Annotation

Dana Doleželová

Daniel Adam z Veleslavína a jeho Politia Historica

The main topic of my bachelor work is the print dated from 1584 *Politica Historica* by Daniel Adam z Veleslavína. My bachelor work is divided into two chapters. The first one deals with biography of Daniel Adam z Veleslavína and his work as a printer. The second one deals with the description of the record *Politica Historica*. It is divided into five books and it takes name 'O vrchnostech a správčích světských'. The first book is introduction. The second one deals with the state administration, the third speaks about military issues. The fourth chapter describes the administration of the villages and towns and the last part of the *Politica Historica* reflects justice. One part of this document, the preface of the fourth book of the printer and added text *Praecepta gerendae rei publicae*, which deals with town administration and was translated by Jan Kocín z Kocínětu, is edited in my bachelor work.

Úvod

Práce je věnována spisu *Politia historica*. O vrchnostech a správciích knihy patery, kterou roku 1584 vydal významný pražský tiskař Daniel Adam z Veleslavína jako upravený překlad německého tisku *Regentenbuch* Jiřího Lauterbecka. Součástí mé práce je i Veleslavínův životopis a jeho vydavatelská činnost, čemuž je věnována první kapitola. Druhá kapitola se zabývá samotným spisem *Politia historica*.

Téma jsem si vybrala, protože tento tisk je významným a zajímavým pohledem na situaci státní, městské a obecní správy na přelomu 16. a 17. století, je důležitým svědectvím o společenském i kulturním životě, soudnictví, mravech, vojenství a veřejných záležitostech. Spis byl významným, váženým a čteným dílem a dočkal se i druhého vydání roku 1606, kdy ji vydal Jonata Bohutský ze Starého města Pražského.

Hlavním cílem práce je ediční zpřístupnění Veleslavínovy předmluvy ke čtvrté knize a samostatné vložky *Praecepta gerendae rei publicae*, která je založena na spisu *Naučení od řeckého spisovatele Plutarcha*, v překladu Jana Kocína z Kocinétu.

Součástí mé práce je i soupis literatury vztahující se k tištěné knize, osobám Daniela Adama z Veleslavína a Jiřího Melantricha a jejich vydavatelské činnosti.

1. Daniel Adam z Veleslavína a jeho dílna

Život Daniela Adama z Veleslavína

Daniel Adam z Veleslavína¹ se narodil do pražské měšťanské rodiny. Den jeho narození není znám, někdy se uvádí 1. srpna 1545², 14. červenec 1546³ nebo nejpravděpodobnější 31. srpen 1546⁴. O jeho mládí nevíme téměř nic. Navštěvoval městskou školu, z finančních důvodů nikdy nestudoval v cizině. Jeho otec, Štěpán Adam pocházel z Veleslavína u Prahy a byl nájemcem staroměstských mlýnů. Jeho matka, Regina, pocházela z vážené kutnohorské rodiny sochaře Jakuba a Alžběty z Lorečka a Elkuše.

Roku 1568 získal Veleslavín bakalářský titul na artistické fakultě pražské univerzity a roku 1569 titul mistra. Mezi jeho examinátory byl historik Prokop Lupáč z Hlaváčova⁵, který uvolnil své místo Danielu Adamovi. Podle zápisů byla Veleslavínova kariéra na univerzitě významná. Vynikal především důkladnými historickými znalostmi. Jeho přístup k historii je patrný z jeho *Kalendáře historického*, který pravděpodobně dokončil už během působení na univerzitě. Těšil se velké úctě nejen jako učitel, ale i organizátor (spravoval např. univerzitní důchody, nebo se přičinil na systému přednášek) a byl často přizván k řešení sporů i po ukončení působení na škole. Od roku 1583 zastupoval Daniel Adam Staré Město pražské na českém sněmu.

V době svého působení na univerzitě docházel do dílny Jiřího Melantricha Rožďalovského z Aventýna⁶, kde působil jako korektor českých a latinských spisů. Společenské postavení univerzitních učitelů nebylo příliš výhodné, alespoň po materiální stránce, proto, dle vlastních slov v předmluvě k *Dictionariu* z r. 1579, „přesedlal z koně na osla“ a stal se tiskařem. Dne 27. listopadu 1576 se oženil s Annou Melantrichovou z Aventýna a začal pracovat v proslulé tiskárně svého tchána. Ten byl

---

¹ Kopecký, Milan, *Daniel Adam z Veleslavína*, Praha 1962.

² Ottův slovník naučný, heslo: z Veleslavína.

³ Müller Otto, *Česká kniha v XV. a XVI. století. Černé umění v letech 1468-1600*, Praha 1946.

⁴ Např. Bohatcová Mirjam, *Obecné dobré podle Melantricha a Veleslavínů*, Praha 2005.

⁵ Prokop Lupáč z Hlaváčova (1530-1587) historik, humanista a básník.

⁶ Pešek Jiří, *Jiří Melantrich z Aventýna. Příběh pražského arcitiskaře*, in: Slovo k historii 32, Praha 1991.; Rachlík František, *Jiří Melantrich Rožďalovský z Aventýnu. Jeho život, dílo a poměry knihtisku v 16. století*, Praha 1930.

uznávaným mistrem tiskařského umění a Veleslavín tradici jeho tiskárny dále rozvíjel. Po smrti Jiřího Melantricha 1580 se v tiscích objevuje jméno Adam Daniel nebo Daniel Pražský, od roku 1578 i s přídomkem „z Veleslavína“. Spolu s tím vkládá i svůj šlechtický erb s pegasem na zadních nohou coby symbolem duchovního vzletu, nad ním rytířská přilbice a šesticípá hvězda a iniciály DZW mezi rozepjatými křídly.

Stál v čele Melantrichovské tiskárny, ale nebyl jejím majitelem, tím se stal jeho švagr Jiří. Ten však byl velmi špatným hospodářem a tiskárnu zadlužil. Roku 1586 zemřel. Spor o dědictví se táhl do roku 1589, protože majetek bylo nutno rozdělit mezi Melantrichovy dcery Annu, Alžbětu a Dorotu a značný počet Melantrichových věřitelů. Veleslavín se díky podnikatelské neschopnosti mladého Melantricha ještě mnoho let potýkal s finančními problémy. Není možno se proto divit důraznému vymáhání svých odměn, zvláště u bohatších dlužníků. Zemřel 18. října 1599 na horečnatou nemoc, pravděpodobně mor, v 54 letech. Zanechal po sobě manželku, syna Samuela, kterému bylo tehdy sedm, a dcery Esteru a Dorotu, syn Jiří a dcera Magdalena zemřeli ještě za jeho života.

Roku 1605 se jeho vdova Anna provdala za tiskaře Jonatu Bohutského z Hranic, který spravoval tiskárnu po její smrti r. 1606 do Samuelovy plnoletosti v r. 1615. Samuelovu slibnou kariéru ukončila Bílá Hora. Daniel Adam tajil svou příslušnost k Jednotě bratrské, ovšem Samuel své přesvědčení dával veřejně najevo, souhlasil se stavovským odbojem a opustil zemi. Melantrišsko-veleslavínský odkaz propadl bělohorskému vítězi.

Svou vydavatelskou činností dal Veleslavín směr celé tehdejší literatuře. Často vydával překlady cizích děl, především antických autorů, neboť chtěl rozšířit obzory českých čtenářů. Byl natolik vytížen vydavatelskou a překladatelskou činností, že mu již nezbyval čas na psaní vlastních děl. Jeho jediným rozsáhlejším vlastním dílem je již zmíněný *Kalendář historický*, pak již jen četné předmluvy, úvody a dedikace, které odráží jeho pohled na tehdejší dobu. Ve svých předmluvách bojoval proti přijímání cizích zvyků a jazyka. Snažil se o pozvednutí významu češtiny a českých zvyků.

Velmi obratně získával mecenáše i pomocníky. Byl dobrým řečníkem a jeho texty jsou velmi taktní, či, jak poznamenal Otto Müller⁷, taktické. Dokázal se vyvarovat všeho, co by mu mohlo uškodit. Veleslavín byl dobrým obchodníkem, vydával knihy nejen poučné a překladové, ale též jednostránkové tisky či drobné spisky pro

---

⁷ Müller Otto, *Česká kniha*, s. 13.

nevzdělanou veřejnost, například Černobýlova *Hospodáře* nebo zprávy ze společnosti jako svatební či úmrtní oznámení.

Tiskárna a vydavatelství byly pravděpodobně velmi ziskové, neboť z ní odebírali knihy všichni pražští a mnozí venkovští knihkupci, na druhou stranu bylo vydávání knih značně nákladné a Veleslavín navíc musel vyplácet mnoho věřitelů.

Veleslavín kolem sebe shromáždil několik autorů, inicioval a následně upravoval jejich díla. Nejvýznamnější mezi nimi Jan Kocín z Kocínětu a Adam Huber z Rysenpachu. Dále pak Matouš Hozius Vysokomýtský, Václav Plácel z Elbinku, Abraham z Gynterrodu, Pavel Kristián z Koldína a mistr Trojan Heřmanoměstský.

Přikládám krátký životopis a několik nejvýznamnějších děl, na jejichž překladu se podílel, Jana Kocína z Kocínětu, protože se podílel na překladu *Politiae*, především obtížných částí jako *Naučení správcům obcí a měst* od Plutarcha, tedy *Čtvrté knihy*, jejíž edice je v příloze této práce.

Jan Kocín z Kocínětu (1543-1610) se narodil v Písku, studoval v Praze, roku 1562 se stal bakalářem a v letech 1568-1577 pobýval v cizině, poté se stal malostranským písařem a posléze se zapojil do Veleslavínových snah o zpopularizování věd. Mezi spisy, které přeložil, patří např. *Abeceda pobožné manželky a rozšafné hospodyně* a *Čest a nevina pohlaví ženského* (1585).

Roku 1594 vyšla dvojí *Historia církevní* – Eusebiova⁸ a Cassiodorova⁹. Veleslavín k ní připsal vlasteneckou předmluvu, kde složil poklonu Kocínovým schopnostem.

Když roku 1593 vypukla nová válka Habsburského soustátí s Turky, vydal Veleslavín *Kroniku tureckou*¹⁰, rovněž přeloženou Kocínem. Je rozdělená na dvě části – první od Osmana Chana do 1550 a druhá část obsahuje vypravování o válkách mezi lety 1550-1590.

---

⁸ Eusebius Pamphilus (zemřel 340), biskup v Caesarei v Palestině, zpracoval církevní historii od Kristova narození do r. 324, kdy došlo k vyrovnání mezi státem a církví za Konstantina Velikého.

⁹ Flavius Magnus Cassiodorus (zemřel asi 580), římský státník a církevní učenec, jeho spis *Historia tripartita*, zahrnující historii do 429, není původní, vychází z děl řeckých autorů – Sozomena, Sokrata a Theodorika.

¹⁰ *Kronika turecká* je dílem historika a filologa Johanese Leunclavia (často též Löwenclau, 1533-1593) a vyšla poprvé v roce 1590 německy, 1591 latinsky.

Veleslavínova vydavatelská činnost

Daniel Adam z Veleslavína byl velmi aktivním tiskařem a vydavatelem. Zde předkládám jeho nejznámější nebo nejvýznamnější díla¹¹ rozčleněná dle obsahu¹².

Historie

Jak je zmíněno výše, Veleslavín napsal jediné dílo – *Kalendář historický*¹³. Poprvé vyšel 1578. U každého dne roku jsou uvedeny pamětihodné události, vztahující se k danému dni: narození, svatby a úmrtí významných lidí, korunovace, bitvy, změny počasí (zatmění slunce, krupobití, bouřky...) a přírodní katastrofy (zemětřesení, povodně, sucho, hlad) či epidemie (zvláště morové) atd. Toto dílo bylo určeno širokým vrstvám, které četly pouze česky, kdežto díla jeho předchůdců či současníků byla psána latinsky (jako například dílo jeho učitele Prokopa Lupáče z Hlaváčkova – *Lupáčův kalendář*, který vyšel 1584), případně německy. Kalendář byl velice populární – natolik, že ho roku 1590 Veleslavín přepracoval a rozšířil (z 212 listů menšího formátu na 370 listů velkého formátu) pro vzdělaný patriciát. Přidal rodopisy knížat a králů, kteří někdy panovali v českých zemích, rozšířil stručné záznamy z prvního vydání, opírá své údaje o bohatou historickou literaturu (uvádí 247 pramenů). Většina zpráv se týká 16. století. V *Kalendáři* je patrný velký vliv humanistického dějepiscectví, staví proti sobě různé prameny, které se rozcházejí v dataci nebo pohledu na určitou událost, čímž zároveň opravuje nedostatky a omyly prvního vydání. Na konec druhého vydání přidal rejstřík českých sněmů, a celý spis opatřil indexy a marginálními poznámkami. *Kalendářem historickým* se zabýval Veleslavín až do své smrti a dokonce připravoval třetí vydání.

Roku 1584 vydal syntetickou *Kroniku světa* Jana Kariona¹⁴ v novém překladu a s lepším členěním. Dílo dedikoval Petru Vokovi z Rožmberka. Dodržel Sobkovo členění na čtyři světové monarchie – chaldejskou, perskou, řeckou a římskou a připsal

---

¹¹ Bohatcová Mirjam – Hejnic Josef, *O vydavatelské činnosti veleslavínské tiskárny (1578 1620)*, Folia Historica Bohemica 9, 1985, s. 291-388.; Kopecký Milan, *Daniel Adam z Veleslavína*, Praha 1962, s. 20-83.

¹² Inspirováno rozdělením v knize Bohatcová Mirjam, *Obečné dobré*, s. 453-456.

¹³ Teige Josef (ed.), *M. Daniela Adama z Veleslavína Historický kalendář*, Praha 1920.

¹⁴ Jan Karion 1499-1537 matematik, astrolog a lékař, r.1532 vydal ve Vitemberku spis Chornica, do češtiny přeložil a roku 1541 vydal Burján Sobek z Kornic na žádost Jana z Lipé a na Moravském Krumlově.

historii vlády Maxmiliána II. Seznámil čtenáře se světovou historií i s českými dějinami. I toto dílo se těšilo značné oblibě, o čemž svědčí nové vydání z roku 1602.

K dalším kronikářským počínům patří *Kroniky dvě o založení země české*, jejichž částí tvoří Veleslavínův překlad *Historie české* od Eneáše Sylvia Piccolominiho¹⁵, pozdějšího papeže Pia II., a kronika Martina Kuthena ze Šprinsberka¹⁶ (1539). Důvodem, proč zkombinoval právě tyto dvě, je, že Piccolomini „pořádně, moudře a ozdobě“ vypravuje české dějiny, ovšem bez letopočtů, a Kuthenova události datuje, čímž se doplňují. Rovněž postavil proti sobě dva odlišně smýšlející autory – Sylvius, kritizující husitství a utrakvista Kuthen. Katolickou veřejnost „uklidnil“ tím, že Sylvia vytiskl většími písmeny a Kuthena menšími, tím získal Sylviův text optickou převahu.¹⁷ Vydáním těchto *Kronik* se chtěl vyhnout samostatnému vydání *kronik Hájka*¹⁸ a *Dubravia*¹⁹, které se po něm žádaly, neboť si uvědomoval množství chyb, které obě obsahují.

Předmluva ke *Kronikám* je nejhodnotnější ze všech Veleslavínových historických prací, ačkoli slovo „předmluva“ je zavádějící označení, neboť má na 70 stran. Rozebírá v ní čtyři kroniky – Sylviovu, Kuthenovu, Hájkovu a Dubraviovu, i svůj vlastní náhled na dějiny. V poslední části otiskl Poggiuův list Leonardu Aretinskému o statečné smrti Jeronýma Pražského, čímž se snaží eliminovat jakýkoli nepříznivý dopad Sylviovy kritiky husitství, ačkoli ten Husa a Jeronýma obdivoval.

Mezi další historická díla patří: *Kronika nová o národu Tureckém*, na překladu spolupracoval s Janem Kocínem z Kocinetu (1593), *Kronika Moskevská* (1590), přeložená M. Hosiem z latinského originálu A. Guagniniho, Fláviova *Historie židovská* (1592), *Vypsání města Jeruzalema z Adrichomiova latinského spisu* (1592), *Itinerarium sacrae scripturae* (1592), *Putování svatých na všecku sv. biblí obojího zákona*, z německého spisu H. Bautinga a *Historie církevní* (1594), v Kocínově překladu.

---

¹⁵ *Kroniku českou*, kterou napsal 1458, vydal roku 1510 Mikuláš Konáč z Hodiškova.

¹⁶ Jeho *Kroniku o založení země české a prvních obyvatelích* jejíž vytiskl Pavel Severin z Kapí hory v Praze 1539.

¹⁷ Bohatcová Mirjam, *Česká kniha v proměnách století*, Praha 1990, s. 180.

¹⁸ Václav Hájek z Libočan (†1553) český kronikář, spisovatel a nejprve utrakvistický, od roku 1521 katolický kněz. Hájkovu kroniku vydal též Pavel Severin roku 1541.

¹⁹ Jan Dubravius, vlastním jménem Jan Skála z Doubravky a Hradiště, český historik, spisovatel a olomoucký biskup. Latinská kronika Jana Dubravia vydaná v Prostějově 1582.

Politika

Politia historica z roku 1584 nebyla, na rozdíl od předchozích děl, určena širokým vrstvám, ale měla být rukověť vládnoucí třídy, o kterou by se mohli vedoucí úředníci opírat. Vycházel z *Regentenbuchu* německého právníka Georga Lauterbecka (zemřel 1578), přidával drobné i rozsáhlé vpisky, které ovšem rovněž nejsou původní, nejen o poměrech v Čechách. Kniha se snažila vymezit poměr mezi vládnoucími a poddanými, místy se rozcházela s oficiální politickou praxí (odmítání válek, odsuzování nuzných podmínek venkovanů, trestání nevinných, chamtivosti a honby za vysokými úřady...). Tato místa jsou cenná pro poznání tehdejších poměrů, např. „nejedni více sobě váží chrta nežli sedláka“. Kniha prošla pobělohorskou cenzurou. O tomto díle se více rozepíší v další kapitole.

Mezi další významné politické spisy v češtině patří roku 1579 vydaná *Práva městská Království českého* Pavla Kristiána z Koldína, která upravovala městská práva na české poměry, čímž měl být odstraněn vliv cizích práv, především magdeburského, *Práva a zřízení zemská Království českého* prvně vydaná Melantrichem roku 1564, a v neposlední řadě *Proces městského práva v Praze* (1585). Vydal též pět *Artikulí*²⁰ z let 1583, 1585, 1586 a 1595.

Slovníky

Veleslavín vychvaluje a obhajuje češtinu ve většině svých předmluv a dedikací, kterými opatřil své tisky, a kritizuje Čechy, kteří se bojí hanby za to, že mají v knihovně českou knihu. Svými slovníky, učebnicemi, frazeologickými soubory i celou činností usiloval o ustálení českého jazyka. Tato Veleslavínova činnost sehrála významnou roli v době národního obrození.

Ve Veleslavínově době je čeština i ostatní „české“ ohroženo vlivem cizí šlechty, diplomatů, umělců a obchodníků, shromážděných kolem císaře Rudolfa II. Česká šlechta se jim snaží vyrovnat a opouští české zvyky, mravy i řeč. Veleslavín se proto snažil o co největší uplatnění češtiny v literatuře.

Z Veleslavínovy dílny vyšly čtyři slovníky: *Dictionarium linguae Latinae ex magno Basilii Fabri Thesauro collectum atque concinnatum* (1579), *Nomenclator omnium rerum propria nomina tribus linguis, Latina, Bohemica et Germanica explicata, ex Hadriano Iunio medico excerptus, et pro usu scholarum Boiemicarum*

---

²⁰ Artikule – oficiální úřední správy, většinou o zasedání městských sněmů, pro tiskaře, kteří je směli tisknout byly vítanou zakázkou

editus (1586) Junia Hadriana, trojjazyčný slovník uspořádaný podle věci a později doplněný slovy řeckými a znovu vydaný v roce 1598 s názvem *Nomenclator quadrilinguis, Silva quadrilinguis vocabularum et phrasium Bohemicae, Latinae, Graecae et Germanicae linguae* (1598), dvoudílný slovník latinsko-český a česko-latinský s bohatou frazeologií a synonymikou a s řeckými a německými významy, dále pak čtvrté a páté vydání²¹ díla Pavla Pressia, *Vokabulář v nově spravený a rozšířený. Vocabularium trilingue, pro usu scholárũ editum* (1587 a 1599). Díky těmto dílům je Daniel Adam považován za zakladatele moderní české lexikografie.

Veslavínovo druhé vlastní dílo, *Dictionarium linguae latinae*, vzniklo jako náhrada za nepřehledné slovníky pro studenty. Jako základ použil latinsko-německý slovník Basilia Fabra Sorana (1520-1576), nahradil německá slova českými a zachoval přehledné abecední uspořádání.

Nomenclator... tribus linguis je latinsko-česko-německý slovník, jeho hlavní nevýhodou bylo nesystematické řazení hesel. V roce 1598 vydal *Nomenclator quadrilinguis* a *Silva quadrilinguis*, latinsko-česko-německo-řecké slovníky, přičemž *Silva* je významnější už svou předmluvou, v níž Veslavín obhájí českou řeč, i tím, že se dostala na mezinárodní pole. Předlohou tohoto slovníku byl pětiязыčný (německo-latinsko-řecko-hebrejsko-francouzský) slovník Helfrica Emmelia vydaný ve Štrasburku roku 1592. Hesla řadí abecedně a uvádí i synonyma.

Nomenclator je spíše doplňkem *Silvy*, protože je uspořádán věcně. Věnoval ho představitelům Kutné hory a zahrnul do něj hornickou terminologii, přičemž zachoval jména těch, kteří názvosloví zapsali.

Učebnice, univerzity a školy

Veslavín považoval studium na univerzitě za obtížné, protože se studentům nedostávalo kvalitních knih a učebnice nevyhovovaly. Zabýval se proto též vydáváním učebnic, především jazykových, které byly postrádány nejvíce.

Upravil a vydal několik latinských spisů²², mezi nimi vynikají *Elegantiarum puerilium ex M. Tullii Ciceronis epistolis libri tres expositione bohemica illustrati* (1581 prvně vydal Jiří Melantrich Mladší, druhé vydání 1589) kniha frází z Ciceronových dopisů sestavená v němčině Georgem Fabriciem a Erasmem

---

²¹ První tři vydání vytiskl Melantrich.

²² Autory jsou Isokrates, Vives, Melancton a Fabricius.

Rotterdamským²³ a *Elegantiarum e Plauto et Terentio*²⁴ libri duo a soubor sentencí Georga Fabricia²⁵, k nimž připojil pasáže z her Publilia Syra²⁶ (1589), s českým překladem.

Veleslavínovy slovníky jsou psány se zřetelem k potřebám škol a studentů. Oběma *Elegantariy* se zasloužil o obohacení české frazeologie.

Předpokládá se, že vytiskl sedmé (1590?), osmé (1595) a deváté (1597?) vydání česko-německé učebnice pro kupce Ondřeje Klatovského z Dalmanhorstu (1504-1551) *Knížka v české a neměckém jazyku složená, kterak by Čech německy a Němec česky čísti, psáti i mluvíti učiti se měl.*²⁷

Dále pak vydal v letech 1585-1599 osm drobných tisků pro univerzitu, jako např. oznámení a gratulace k dosažení titulu, novoroční rozjímání, školní divadelní hra, všechny jsou v latině.

Mravoučné a náboženské spisy

Veleslavín nebyl spokojen s mravním úpadkem a snažil se lidem postavit mravní ideál. Použil starší český překlad *Isokratova napomenutí Demonikovi* od Václava Píseckého²⁸ z roku 1512, podruhé vydán roku 1558 v Prostějově Kašparem Argem a roku 1586 ho vydal Veleslavín potřetí.

Veleslavínova verze byla určena především vzdělancům. Vybídl mládež ke ctnostem, jako byla rozvaha, statečnost, střídmost, přímost a spravedlnost a odsoudil bezpráví, pokrytectví, sobectví, neupřímnost a rozmařilost.

Některé náboženské spisy z Veleslavínovy dílny mají historický či zeměpisný nádech, zvláště u *Itinerarium sacrae scripturae, to jest Putování svatých* (1592) a *Vypsání města Jeruzaléma i předměstí jeho* (1592). *Itinerarium* je překlad německého

---

²³ Erasmus Rotterdamský (1467-1536) holandský myslitel a mnich, představitel zaalpského humanismu.

²⁴ Plautus a Terentius římské dramatické z 2.století př.n.l..

²⁵ Georg Fabricius (1516-1571) německý „korunovaný poeta“ a filolog.

²⁶ Publius Syrus římský dramatik z 1.století př.n.l..

²⁷ Předtím vytištěna roku 1540 Bartolomějem Netolickým, 1564 moravským tiskařem Janem Güntherem a v letech 1567, 1577, 1578(?) a 1580 Melantrichem.

²⁸ Učitel pražské university a znalec řečtiny a řecké kultury, vychovatel syna Řehoře Hrubého z Jelení Zikmunda, s nímž odešel do Itálie, odtud poslal první překlad do češtiny Isokratova napomenutí.

spisu M. Henricha Buntinga²⁹ o cestách biblických osob a *Vypsání popisuje Jeruzalém* v souvislosti se životem Krista podle nizozemského bibliisty Christiana Adrichomia.

Mezi tisky s náboženskou tematikou lze najít též modlitby, pastorece, knihy o životě Ježíše Krista.

K dalším moralizujícím spisům patří *Čelední d'ábel* (1586). *Čelední d'ábel* vychází z německého spisu Petra Glasera a je určen čeládce. Kniha poučuje, jak vykonávat službu, jak se chovat atd. a byla vydána znovu Janem Hýblem roku 1834 a Josefem Votýpkou roku 1843. Dále pak *O svornosti manželské. Knížka všem manželem obojího pohlaví velmi užitečná* (1583), *Zahrádka duší nemocných, v níž se mnohé vonné a spasitelné byliny nacházejí* (1585), *Čest a nevina pohlaví ženského* (1585) od Johanesa Irenaea přeložená Janem Kocínem z Kocinétu a další.

Ke konci 16. století se rozšířila pověra o konci světa, jejím odrazem jsou i spisy: *Manual* („Rukověť“) a *Soliloquia* („Samotné rozmlouvání duše“)³⁰ z roku 1583, *Jezus Syrach* (1586,1597), *Modlitby nábožné a křesťanské* (1586), *Pravidla křesťanského života* (1587), *Tabule neb obraz sedmi zlých a sedmi dobrých věcí* (1588), *Výklad na Věřím* (1588, 1592), *Postila dítek* (1589), *Štít víry pravé* (1591), *Providentia Dei, O řízení a opatrování božském* (1592), *Historia o křesťanském odjítí z tohoto světa* (1593), *Soliloquia* od luteránského kazatele Martina Mollera (1593) a *Epištoly a evangelia nedělní i sváteční* (1597).

Z Veleslavínovi tiskárny vyšel též jeden hospodářský spis *Hospodář* (1587), který vznikl spojením traktátů Jana Brtvína z Ploskovic a Mikuláše Černobýla – oba jsou návody vedení hospodářství, byl pravděpodobně dílem na objednávku Jana Labounského z Labuně a Veleslavín k němu připojil Husův *Traktát o odúmrtí*.

Astrologie a astronomie

K tomuto tématu vytiskl jen dva tisky a to *Kázání o hrozném kométě, kteráž se začala ukazovati 12. 11. 1577, učiněné 17. 11. 1577* Šubara Landštkrounského, vydané roku 1578 a v roce 1582 vydaný *Kalendář hvězdářský, srovnání dnů obojího, starého i nového kalendáře v sobě obsahující, k létu 1583* od Václava Zelotýna z Krásné Hory, který obsahuje srovnání juliánského a gregoriánského kalendáře.

---

²⁹ M. Henrich Bunting byl luteránský farář.

³⁰ Díla připisovaná Augustinovi Aureliovi.

Lékařská díla

Veslavín opomíjel beletristickou literaturu, protože ji považoval za podřadnou, místo toho se zaměřil na knihy, které považoval za potřebné nebo alespoň užitečné. Výčet jeho nejdůležitějších děl ukončím soupisem některých jeho lékařských tisků. Spolu s Adamem Huberem z Rysenpachu³¹ přeložil spisy: Pietro Andrey Matthioli³² *Herbář aneb bylinář* (1596), *Regiment zdraví*³³ (1587, *De conservanda valetudine liber – Kniha o zachování zdraví od Jindřicha z Rantzova*), *Apatéka domácí* (1595, z německé verze Matthioliho herbáře). V neposlední řadě též *Správy a potěšování nemocných* (1615), který začal Veslavín překládat, ale dokončil jej a vydal jeho syn Samuel.

Veslavín se věnoval i „morovým ranám“ v pracích z roku 1582: „*Krátké naučení, kterak se lidé pobožní v čas moru chovati mají, buďto že by z nakaženého povětří ujíti, aneb s jinými v něm zůstati chtěli*“ a „*Rozmlouvání o moru, v kterémž se tyto dvě otázky vysvětlují: jest-li mor neduh nakažující a také-li a pokud člověk pobožný před nakažením morním ujíti může*“. Oba jsou nepůvodní, ale opatřeny předmluvami Veslavína a Jana Kocína z Kocínětu, které zdůrazňovaly nutnost rovnosti mezi lidmi a vzájemné pomoci.

---

³¹ Adam Huber z Rysenpachu (1545-1613) byl osobním lékařem Rudolfa II., autor a překladatel lékařských knih.

³² Pietro Andrey Matthioli (1501-1577) italský lékař a botanik.

³³ Kuchařský Pavel (ed.), *Regiment zdraví Henrycha Rankovia v překladu Adama Hubera z Risenbachu; Salernské verše o zachování dobrého zdraví Regimen sanitatis Salernitanum v překladu Daniela Adama z Veslavína 1587*, Praha 1982.

2. Politia Historica Mistra Daniele Adama z Veleslavína

Politia Historica³⁴ je nejstarší ze samostatných Veleslavínových překladů. Vydal ji v červenci roku 1584 pod názvem: *Politia historica. O vrchnostech a správčích světských. Knihy patery. V nichž se obsahují mnohá užitečná naučení, jakby se království, knížectví, země, obec i města buďto v času pokoje aneb války, pobožně, šlechetně, chvalitebně a užitečně řídit a spravovat mohla: sebraná z mnohých starých i nových, řeckých, latinských, českých i německých historií a spisův moudrých lidí o správě světské. Nyní pak v nově ku poctivosti všech dobrých, ctných a šlechetných vrchností, správčův, soudcův, panův a úředníkův zemských i městských, slavného a dalece rozmnoženého národu slovanského, z jazyku latinského a německého v český, jakž nejvlastněji býti mohlo, přeložená a vůbec vydaná, pilností, prací a nákladem M.Daniele Adama z Veleslavína. Vytištěno v Starém městě pražském, léta páně M.D.XXCIV.*

Práce o rozsahu 778 stran je připsána Vilému z Rožmberka, Ladislavovi st. z Lobkovic, Jiřímu z Lobkovic, Janu st. z Valdštejna, Jiřímu Bořitovi z Martinic, Joachimmu Novohradskému z Kolovrat, Michalu Španovskému z Lisova, Burianovi Trčkovu z Lípy, Janu Vchynskému z Vchynic, Albrechtu Kapounovi ze Svojkova a Vilému st. z Malovic.

Politia není původní prací, ale je překladem z německo-latinského *Regentenbuchu*³⁵ Georga Lauterbecka.³⁶ Nápad přeložit *Regentenbuch* přišel od rytíře Viléma st. z Malovic a na Butovicích, nejvyššího berníka království Českého, který postrádal „příručku“ k obecní správě i veřejnému životu. Podporoval Veleslavína a usnadnil tisk značnou finanční částkou. Z vděčnosti mu Veleslavín věnoval třetí knihu *Politie* ve zvláštní předmluvě.

Obsah *Regentenbuchu* Veleslavín plně přeložil, a někdy až příliš přesně („kážeň mezi námi Němci zahynula“). Rovněž se za pomoci „jiných učených mužův a dobrých

---

³⁴ Truhlář Antonín, *Politia historica M. Daniele Adama z Veleslavína*, Časopis Musea království českého 59, 1885, s. 346-365.

³⁵ *Regentenbuch* – byl nejoblíbenější ze spisů Dr. Georga Lauterbecka, byl poprvé vydán r.1556 a věnovaný hrabatům z Mansfeldu, dílo bylo vydáno několikrát a pokaždé rozšířeno.

³⁶ Georg Lauterbeck, německý právník a humanista, několik let byl kancléřem hrabat z Mansfeldu a pár let před svou smrtí (1578) se stal radou braniborských markrabí v Kuhnbachu.

přátel svých³⁷ zasloužil o značné rozšíření o výběr latinských, německých i českých spisů, mnohdy rozsáhlých, buď jako doplňků nebo samostatných vložek. Z nejrozsáhlejších jsou:

1. *Historia o volení a korunování císaře Karla pátého, sepsaná v řeči latinské od Filipa Melantchona, a nyní v jazyk český přeložená.* (kapitola XVII., kniha I.)
2. *O volení a přijímání knížete korutanského.* Výňatek z Münstrový Kosmografie, upravený Zikmundem z Půchova. (kapitola XVIII., kniha I.)
3. *Historia, kterak jsou se Švejcaři za příčinou ukrutenství hejtmánů v svobodu uvedli.* Ze Švýcarské kroniky. (kapitola XII., kniha II.)
4. *Předmluva k pobožnému, křesťanskému a víry i vlasti své milovanému čtenáři: v níž se obsahuje naučení aneb rada jednoho slavného, vznešeného a zkušeného muže o tom: kterak by tažení a válka proti úhlavnímu nepříteli Turku, pro obhájení náboženství, hrdel i statkův, předsevzata býti měla.* Překlad traktátu Augeria Gislenia z Busbeku od Jana Kocína. Samostatná vložka před třetí knihou.
5. *Praecepta gerendae rei publicae. Velmi užitečná a potřebná naučení všem správcům a radním panům měst a obcí, z knihy Plutarchovy, kteráž psal k nějakému Menemacovi, krátce sebraná, a v jazyk český, pokudž býti mohl, pro obecný užitek a poctivost stavu městského v království českém přeložená.* J.K. z K. Překlad Jana Kocína, opět samostatná vložka před čtvrtou knihou.
6. *Oratio M.Catonis pro lege Oppis.* Překlad z Livia. (kapitola XII., kniha IV.)
7. *Traktát o tázaní aneb právu útrpném, kterak se při tom soudce zachovati má, tak aby ani příliš mnoho, ani příliš málo neučinil: z doktorův a učitelův práv vytažený a v jazyku německém vydaný, nyní pak v nově pro obecný užitek a ku poctivosti všech soudcův a rychtářů, v městech a městečkách království Českého, do češtiny s pilností přeložený.* Dodatek k Regentenbuchu, upravené spisy Guidona de Susaria a Pavla Grillanda Kastilského. Samostatný dodatek na konci knihy.

K tomu přináležejí tři Veleslavínovy původní předmluvy: první na počátku práce dříve zmíněné věnování a výklad o politickém umění, druhá u třetí knihy věnovaná

---

³⁷ Především Jana Kocína z Kocínětu.

Vilému st. z Malovic o pravé urozenosti a třetí před knihou čtvrtou „Slovutné a mnohovzáctné poctivosti panům purgmistrům a radám, Starého, Nového a Menšího tří slavných Měst Pražských: slovutným, moudrým a opatrným pánům, šechmistru, purgmistrům a radám Měst, Hory Kutny, Žatče, Hradce Králové nad Labem, Litoměřic, Luna, Domažlic a Písku, etc. v slavném Království Českém“ o správě městských obcí.

Drobnější přídavky jsou však mnohem častější. Patří mezi ně citáty z bible, příklady z historie i ze života, poznámky týkající se Českého království (např.: o Libuši, o Ferdinandovi I., o původu slova „čtverák“, poznámka o Husovi a mnohé další).

Veslavín zachoval osnovu Regentenbuchu, tedy pět knih o určitém počtu kapitol. Ovšem na konci první knihy připojil dvě kapitoly (XVII. a XVIII.) a ke druhé knize připojil řeč filozofa Musonia, která je v originálu na konci. Dále pak připsal rejstřík a marginálie, shrnující obsah textu.

Název každé knihy je složený ze dvou částí: První společný všem knihám: *O vrchnostech a správcích světských* a druhou doplňující její obsah:

- I. *O regimentu, správě a ouřadech, nejslavnějšího a nejnepřemoženějšího města římského*, o osmnácti kapitolách.
- II. *Jakými ctnostmi králové, knížata, páni a jiné vrchnosti ozdobeni býti mají*, o osmnácti kapitolách.
- III. *O boji, o správě válečné a rozličném běhu vojenském*, sedmnáct kapitol.
- IV. *O regimentu a správě obcí a měst, kterak by ta a na jaký způsob měla a mohla nejlépe nařízena býti*, dvacet jedna kapitola.
- V. *O soudcích a jejich povinnostech*, o deseti kapitolách.

První kniha je zároveň jakýmsi úvodem k celé práci. Rozebírá způsoby světské správy a dochází k závěru, že pro řízení zemí a říší je nejlepší vládou monarchie a pro města aristokracie, a odsuzuje tyranii a demokracii. Uznává čtyři velké monarchie – asyrská, perská, řecká a římská, která přešla na Němce. V každé monarchii je panovník zástupcem světské moci a jeho úřad je daný bohem, ale i pro něho platí boží zákony. Za jejich porušení musí být člověk potrestán tím více, čím větší má moc.

Celý text je prokládán příklady a citáty významných mužů historie. Velmi zajímavá je „historie o legacích“ sestavená z dvanácti příběhů, hlavním cílem je spíše mravní poučení než vědecká přesnost.

Pro pochopení současníky přeložil/převyprávěl Veslavín tehdejší názvy na současné: např. konsul – purkmistr, praetor – rychtář, tribun – čtvrtní hejtman, pontifik – biskup, quaestor – rentmistr, aedil – paumistr, liktor – lokaj atd.

Druhá kniha pojednává o vlastnostech dobré vrchnosti. Dobrý správce má být bohabojný, spravedlivý, pečlivý, opatrný v jednání, pořádaný atd., aby byl dobrým vzorem poddaným, má ignorovat nevděk a protivenství. Naopak má odsuzovat válku, vyvarovat se jakékoli nestřídmosti. Má milovat vědy, umění a knihy, řídit se zákony, být spravedlivý, milostivý a dobrotivý. Tato část je proložena mnohými příklady z historie, z nichž nejzajímavější jsou vpisky týkající se české situace ve Veleslavínově době.

Obsahem *třetí knihy* jsou vojenské záležitosti. Odsouzení války z lehkomyšlnosti nebo chamtivosti, připouští pouze válku z přinucení, v níž má dobrá vrchnost dbát na čest, dané slovo, kázeň i milosrdenství, smlouvy uzavírat po důkladné rozvaze, každý krok řádně uvážit.

V této knize se nachází krom drobných vsuvek i pět rozsáhlých vsuvek a to: *Výprava Xerxova do Hellady* (dle Herodota), *Dobytí Konstantinopole od Turků* (Filip Melanchton), *Válka Lacedaemoňanů s Thebany* (Xenofon), *Popis sjezdu císaře Fridricha III. s knížetem Karlem Burgundským v Trevíru* (Agrikola) a *Rozbroj občanský v Karthagině* (Polybius). Dále zde najdeme podrobné líčení tehdejších poměrů ve vojsku. Dočteme se například, že rozbroje jsou jistou cestou do pekel, vojáci jsou prý natolik suroví a hrubí, že se podobají čertům více než pohané a Turci. Kniha se zabývá i podrobnostmi z vojenské služby, Veleslavín však použil německé názvosloví, v lepším případně počeštěné (kregsher, ceigpísař, prenimistr, šancmistr...).

Čtvrtá kniha rozebírá veřejný život a správu obcí a měst. Zdůrazňuje, že města potřebují stálý právní řád k dobrému chodu. Rovněž je nutno se zbavovat podezřelých osob, především povalečů, tuláků, hýřilů a podvodníků. Do vyšších úřadů je nutné dosazovat dobré a spravedlivé muže, kteří by věnovali patřičnou pozornost výchově mládeže, ochraně sirotků a vdov, zaopatření chudých, potírání přílišné pýchy a rozmařilosti, vymýcení lichvy a dohledu nad mírami a váhami, podpoře řemesel atd. Dále upozorňuje na důležitost svornosti mezi lidmi, poddanými a vrchností. Poddaní jsou vrchnosti povinováni poslušností, ovšem jen v rozumných věcech.

Tato kniha je důležitým svědectvím o poměrech tehdejšího společenského i kulturního života. Zajímavé jsou kapitoly, v nichž autor varuje před přijímáním cizí módy v odívání, mravů, jazyka, což by mohlo vést ke ztrátě „češství“, „aby...Čech nebyl tak vzácný a tak divný...jako jelen se zlatými rohy“, nebo upozorňuje na hýřilství a lichvu, na nevychovanou mládež, na libovolné vykládání práva či podivné způsoby voleb aj.

V této části je méně historických vsuvek, zato však přibyla žaloba attického řečníka Lykurga na Leokrata pro velezradu a Katonova řeč proti přepychu žen, dle Livia.

Pátá kniha se zabývá soudnictvím, vlastnostmi správného soudce a jeho povinnostmi. Předkládá názor, že není bezpečné svěřovat souzení jednomu člověku. Zdůrazňuje potřebu opatrnosti ve sporech týkajících se měst, obcí a korporací a v hrdelních záležitostech, přičemž dokládá mnohými příklady ze starověku.

Tato kniha poskytuje odraz tehdejšího soudnictví a upozorňuje na jeho chyby, např. zneužívání mučidel, nerozvážené popravky, závažné omyly, dále pak úplatnost, krutost a nadřování a mnohé další.

Nejrozsáhlejším doplňkem *Politie* je popis událostí okolo korunovace Karla V. na římského císaře, upravený Melanchtonem. Mezi samostatné vložky patří *Předmluva o tažení proti Turkům*, upravená Janem Kocínem, pojednávající mimo jiné i o prostředcích proti Turkům. Dále Kocínův překlad Plutarchova *Naučení správců*, jehož edice je součástí této práce. Obsahuje dvacet hlav o povinnostech správců. A třetí vložka je *Traktát o právu útrpném*. Shrnuje správný postup soudce při „trápení zlých a podezřelých lidí“.

Politia Historica je především dílo historické a naučné, odsuzující padlé mravy. Ve Veleslavínových dodatcích a vsuvkách můžeme narazit na názory, které odporují vlastnímu textu *Politie*, např. odsouzení války nebo v názoru na nižší stavy. Mezi záporny patří nenávisť k Židům, odsuzování katolictví, pohrdání řeholnictvem.

Prameny k *Regentenbuchu* tvoří především klasická latinská a řecká literatura, jednak proto, že byla tehdy módní, jednak proto, že byla Lauterbeckovou zálibou. Mezi šedesáti starověkými autory zabírají čelní místa Platon, Plútarchos, Aristoteles a Cicero, dále pak Hérodotos, Lykurgos, Polibius, Stobaius, Xenofon, Homér, Seneka, Vergilius, Livius a mnoho dalších.

Dalším významným pramenem byla samozřejmě Bible. Z novějších autorů například Agrikola, Melanchton a především Erasmus Rotterdamský

Politia Historica byla významným, váženým a čteným dílem. Roku 1606 ji podruhé vydal Jonata Bohutský ze Starého Města pražského v téměř nezměněné podobě. Ovšem vynechal erby těch, kteří byly v původním vydání, věnoval ji Vilému Slavatovi z Chlumu a Křištofu Harantovi z Polžic a upravil pravopis (např. místo ou tiskne ů).

Na závěr je nutno zmínit, že *Politia Historica* neunikla cenzuře a pro některé „nevhodné“ pasáže se ocitla v Koniášově Klíči a Indexu knih bludem nakažených, ale napravitelných a 36 pasáží mělo být opraveno nebo zničeno.

Praecepta gerendae rei publicae

Praecepta je samostatnou vložkou tisku, která se v Lauterbeckově Regentenbuchu nevyskytuje. Je překladem Plutarchova *Naučení pro správce obcí a měst* v překladu Jana Kocína z Kocinětu. Jedná se o příručku, jak správně řídit a spravovat obec a město. Toto dílo je jakýmsi průvodcem a návodem pro „dobrého správce obecného“. Veleslavín se ve své předmluvě pozastavuje nad absencí historických děl a kronik. Úředníkům chybí povědomost o tom, jak správa vypadá v jiných zemích, proto se dle jeho názoru dopouští chyb a nespravedlností, čímž staví Čechy na mimo světové dění. Zamýšlí se nad českým národem, je-li tak nešťastný nebo nedbalý, že se nikdo nesnaží přeložit díla klasiků a mudrců jiných národů, především z latiny nebo řečtiny. Vždyť jiné národy, „dokonce i Poláci“, taková díla v rodné řeči mají. Proto se rozhodl přeložit toto dílo, které může být pomůckou správcům k lepšímu vykonávání jejich úřadů. Nechce knihu chválit, ale současně prohlašuje, že je jediným čteníhodným dílem, a doporučuje všem úředníkům její přečtení. V tomto díle je mnoho ponaučení, která byla platná v době Plutarchově, Veleslavínově a jsou jistě platná i dnes. Myslím, že samotné vložení tohoto spisu do *Politie* je (ne)nápadnou kritikou stávajících poměrů v městské správě 16. století.

Tato část je, včetně předmluvy, edičně zpřístupněna v příloze. Je rozdělena do dvaceti hlav označených římskou číslicí v marginální poznámce. Toto dílo je vzhledem k rozmanitosti informací, které se opakují či si dokonce navzájem protiřečí, těžké rozebrat a zhodnotit, proto jsem se rozhodla sestavit stručné shrnutí jednotlivých hlav:

- I. Ke správě je nutné přistupovat opatrně, s rozmyslem a se ctí, nikoli lehkovážně, z pomsty nebo s úmyslem se obohatit. V této části autor kritizuje skutečnost, že se do úřadů derou zahálčiví a prázdní lidé, kteří považují obecný úřad za hru. Správu obcí přirovnává k plavbě na moři, jakmile jednou nastoupí není cesty zpět a musejí vytrvat. Chtějí dosáhnout úcty a zisku, ale místo toho se snadno dočkají znevážení a výsměchu za svou neschopnost.

- II. Správce má znát povahu lidu, kterému slouží. Není možné měnit mravy lidu znenadání. Až když získá důvěru a uznání lidu, může se pokoušet o nápravu mravů ovšem přívětivě a vlídně. Je obtížné proměnit mravy a řád bez rozbrojů. Musí se vyvarovat lichotníkům, kteří „podobni ptáčníkům“ sladce zpívají, avšak připraveni kdykoli podvést.
- III. Správce má být příkladem, i když člověk nemůže žít bez hříchu. Autor uvádí příklady Themistokla a Perikla. Dále uvádí, že obci je, stejně jako „divokému zvířeti, nasadit uzdu“. Upozorňuje na zvyk lidí, všímat si každé drobnosti (jako je drbání se na hlavě nebo ošklivost), kterou by mohli použít proti správci. Příklady Alkibiada, Cimona, Scipia a dalších. Vyzdvihuje důležitost dobrého člověka, protože radu od zlého málokdo přijme.
- IV. Autor vyzdvihuje nutnost výmluvnosti správce. Nesmí mluvit příliš nastrojeně a obyčejným lidem nesrozumitelně. Výřečnost je způsob, jak působit na lid. Kritizuje správce, kteří nejsou obdařeni výmluvností a snaží se naklonit veřejnost pořádáním banketů, hodů či úplatky a dary. Výstižné je přirovnání k loutnistovi, který se jemně dotýká strun a nesmyslně s nimi netrhá.
- V. V této hlavě jsou zmíněny dvě cesty k dosažení městských úřadů. První cesta je sice kratší, ale úspěch je vrtkavý. Ti, kteří dosáhnou úřadu hrdinskými skutky mohou být nyní na vrcholu a příště mohou být jejich činy zpochybněny a ukázány jako špatné. Druhá cesta je delší, ale jistější. Pokud se mladý upne ke staršímu a nechá se vést jeho zkušenostmi, moudrostí a popularitou může dosáhnout kýženého postu. Nesmí však toužit překonat a znevážit svého mistra ani si přisvojit jejich cti a zásluhy. Přirovnání k břečťanu je příhodné.
- VI. Správce musí být rozvážný. Plutarchos varuje před pýchou, vypovězením přátel a přijetím ziskuchtivých lichotníků. Jako příkladu použil Kleona a jeho nechvalného konce. Doporučuje obklopit se přáteli, žádat je o radu, může jim pomoci k bohatství, ale právo a spravedlnost musí zůstat zachovány.
- VII. Správce má zapomenout na všechna nepřátelství. Nabádá k smířlivosti s ohledem na vlast a obecné blaho. Radí, aby byl i nepřítel chválen pokud učinil něco dobrého. Dává rady, jak jemně a bez urážky napomenout – s odkazem na předky a jejich dobré a poctivé chování.

- VIII. Radí, aby se nikdo nestyděl za práci či úřad, i když na první pohled podřadný či méně důležitý, ale nemá zastávat všechny naráz, místo toho si má najít spolehlivé úředníky. Varuje před všudypřítomnou závistí. Pokud se správci něco povede, najdou se tací, kteří závidí, ale udělá-li chybu většina z toho má radost a potěšení. Správce potřebuje podporu svých měšťanů. Autor upozornil, že obec má ve zvyku špatně posuzovat své správce, ale tam kde není žádá vážnost, měl by raději odejít.
- IX. Správce má mít na paměti, že vládne jiným, ale i jemu někdo vládne. Důležité je upozornění, že správce nemá vybočovat ze svých povinností, a má dbát instrukcí nadřízených. V opačném případě jde správci o posměch či spíše o hlavu. Následování příkladů předků a jejich skutků může vést ke špatnému konci.
- X. Zde uděluje dobrou radu všem úředníkům: správce by měl mít přátele u dvora, ale vrchnosti příliš nedonášet, aneb „co se doma uvaří, snědeno doma býti má“. Nemá se příliš spoléhat na vrchnost a obracet se na ní s každým rozhodnutím. Má se zastávat svého města či obce, a přijde-li zlo, má trpět s ním.
- XI. Nabádá správce ke svornosti a spolupráci. Varuje před nepřátelstvím, které se často vyvine z bývalých vztahů vlivem neshod a sporů a posléze i závistí vyšších pozic. Upozorňuje, že správce má především myslet na svou obec, město a vlast. Radí, aby se nešetřilo zaslouženou pochvalou, neboť ctí toho, kdo chválí.
- XII. Měšťané jsou povinni v případě nutnosti napomenout správce a být mu nápomocni. Radí, aby správce sám upozornil na své poklesnutí (zlovůli, malému úsilí, váhavosti aj.) obci. Není vhodné se plést do záležitostí úřadu někoho jiného.
- XIII. Správci by si měli všimnout podstatných a pro obec důležitých věcí a nepodstatné přehlížet. Neměli by být příliš tvrdí a nepřejícní. Měli by vyvážit pořádek a zábavu z obecní pokladny – např. při obecných kratochvích.
- XIV. Správce by měl být v důležitých věcech velmi opatrný. Má mít pomocníky věrné, rozumné, moudré, mírné a pokojné a nač sám nestačí má přenechat povolanějšímu.

- XV. Soudní síň a radnice je zde přirovnána k chrámu, kam nepatří nic, co je špatné. Jen ryzí povahy patří do těchto postů; lakota, úplatnost a touha po povýšení a chvále nejsou vhodné.
- XVI. Autor varuje před licoměrností, domýšlivostí a marnivostí. Správce by neměl žádat marnou chválu a nemarnou přijímat se skromností. Důvěra je příčinou mnoha dobrých věcí, ale nesmí se stát slepou hloupostí. Nedůvěra působí mnoho zlého.
- XVII. Správce nemá být neužilý ani skoupý. Měl by vzít na vědomí, že je „ohavnější bohatý skupec než chudý zloděj“. Neměl by zapomenout na dary bohů, vzdělání lidu v pobožnosti, protože to lidé vnímají jako poctivé a vznešené. Musí se vyvarovat nepotřebných výdajů.
- XVIII. Správce se nemá stydět za svou chudobu, nejdůležitější je být čestný. Neboť na rozdíl od bohatých, kteří si chtějí drahými bankety a hodováním získat přízeň, jsou považováni za poctivé a ctnostné.
- XIX. Správce nemá být hrdý a prchlivý, ale přívětivý. Má být utěшитelem, rádce, přítelem a vlídným dobrodincem. Má ukazovat cestu, ne si uzurpovat privilegia. Tuto hlavu vystihuje citát „Život správce není rozkoš, ale práce“. Autor zde uvádí několik příkladů, že sláva je pomíjivá a postrádá vážnost a poctivost.
- XX. Správce má držet měšťany ve svornosti, aby zabránil bouřím, neboť veškeré štěstí tkví ve svornosti a jednotě. Má se starat i o chatrná místa, neboť jsou mnohdy příčinou neštěstí (požáry, nemoci...). Nejdůležitější je urovnávat bouře a nepokoje v obcích, jinak dojde k jejich zániku. Je nutné zajišťovat svornost, dostatek potravy a dobrých vztahů. Hledět si i malých věcí, protože mohou být důležité pro věci velké. Tato hlava obsahuje i návod jak se chovat u soudu.

Dodatek obsahuje malý úvod k Plutarchovu dílu *Politicus*. Kritiku toho, že se Češi nechtějí učit od jiných národů. Vyzdvihuje norimberské a řecké právo. Historie je zrcadlem lidských skutků, proto by měli správci znát minulé úspěchy i chyby, aby mohli lépe spravovat své obce a města.

Závěr

Zaměřila jsem se především na spis *Politia Historica* a jeho část o rozsahu 28 stran jsem zde editovala. Součástí je ediční poznámka, vysvětlivky a rejstřík osob a míst.

V první kapitole jsem se věnovala významnému českému tiskaři Danieli Adamu z Veleslavína a jeho tiskařské činnosti, ve druhé spisu *Politia Historica* a především editované části obsahující Veleslavínovu předmluvu ke čtvrté knize a Plutarchovo *Naučení správcům* obcí a měst v překladu Jana Kocína z Kocinétu.

Obsahem tohoto tisku jsou v první řadě obecné rady k veřejné správě, proložené různými vpiskami, doplňky a četnými příklady z historie.

Hlavním cílem mé práce bylo zpřístupnit alespoň část tohoto díla. Lze *Politia historica* je důležitým náhledem na veřejnou správu i soukromý a kulturní život v 16. století. Z výtek v předmluvách, z vložených textů i z rozhodnutí vydat tuto knihu si můžeme udělat obrázek o starostech vzdělanějších členech společnosti, o problémech úředníků i o době samotné.

Použitá literatura a prameny

Nevydané prameny

Státní okresní archiv Jihlava, tzv. Telčská knihovna, sign. D 631.

Vydané prameny

- Rozum, Jan Václav (ed.), *M. Daniele Adama z Veleslavína práce původní*, Praha 1853.
Rozum, Jan Václav (ed.), *M. Daniele Adama z Veleslavína překlady v ukázkách*, Praha 1855.
Stich, Alexandr – Lunga, Radek (edd.) *Jan Kořínek. Staré paměti kutnohorské*. Praha 2000.
Teige, Josef (ed.), *M. Daniela Adama z Veleslavína Historický kalendář*, Praha 1920.
Zentrich, Josef A. (ed.), *Petr Ondřej Mathioli. Herbář neboli Bylinář. Dílo veškeré lékařské přírodní vědy I-III*, Olomouc 1999-2000.

Literatura

- Bidlo, Jaroslav, *První a druhé vydání Veleslavínova „Kalendáře historického“*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze 1895, s.25-28, 45-49.
Bohatcová, Mirjam – Hejnic, Josef, *O vydavatelské činnosti veleslavínské tiskárny (1578-1620)*, Folia Historica Bohemica 9, 1985, s. 291-388.
Bohatcová, Mirjam, *Bibliografie a dějiny knihtisku*, in: Sborník Národního muzea 16, č. 4, Praha 1971.
Bohatcová, Mirjam, *Česká kniha a svět*, Praha 1973.
Bohatcová, Mirjam, *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha 1990.
Bohatcová, Mirjam, *Obecné dobré podle melantricha a Veleslavínů*, Praha 2005.
Černá, Marie L., *Stručné dějiny knihtisku*, Praha 1948.
Horák, František, *Pět staletí českého knihtisku*, Praha 1968.
Hovorka, Josef, *Daniel Adam z Veleslavína a jeho doba*. Památník Danieli Adamovi z Veleslavína, Praha 1899.
Jílek, František, *M. Daniel Adam z Veleslavína*, Přerov 1947.
Kopecký, Milan, *Daniel Adam z Veleslavína*, Praha 1962.
Kopecký, Milan, *K dosavadnímu bádání o Veleslavínovi*, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university D8, 1961.
Kuchařský Pavel (ed.), *Regiment zdraví Henrycha Rankovia v překladu Adama Hubera z Risenbachu; Salernské verše o zachování dobrého zdraví Regimen sanitatis Salernitanum v překladu Daniela Adama z Veleslavína 1587*, Praha 1982.
Miller, Otto, *Česká kniha v XV. a XVI. století. Černé umění v letech 1468-1600*, Praha 1946.

- Novák, Jan Václav, *O slovníkářských pracích Daniela Adama z Veleslavína*, ČČM 1885, s. 333-346, 556-563.
- Pešek, Jiří, *Jiří Melantrich z Aventýna. Příběh pražského arcitiskaře*, in: Slovo k historii 32, Praha 1991.
- Pešek, Jiří, *Melantrišská pozůstalost z roku 1586*, Documenta Pragensia I, Praha 1980, s.77-102.
- Pešek, Jiří, *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620 (Všední dny kulturního života)*, Praha 1993.
- Pešek, Jiří, *Tiskárna a sklad Mistra Daniele Adama z Veleslavína*, Zprávy Archivu Univerzity Karlovy 4, 1982, s. 64-79.
- Procházka, František Faustín, *Vejtah z Kroniky Moskevské*, Praha 1789.
- Procházka, František Faustín, *Vejtah z Regimentu zdraví*, Praha 1786.
- Rachlík, František, *Jiří Melantrich Rožďalovský z Aventýnu. Jeho život, dílo a poměry knihtisku v 16. století*, Praha 1930.
- Rachlík, František, *Jiří Melantrich Rožďalovský z Aventýnu. Jeho život, dílo a poměry knihtisku v 16. století*, Praha 1930.
- Rozum, Jan Václav (ed.), *M. Daniele Adama z Veleslavína práce původní*, Praha 1853.
- Rozum, Jan Václav (ed.), *M. Daniele Adama z Veleslavína překlady v ukázkách*, Praha 1855.
- Rybička, Antonín, *Melantrichové z Aventina a tiskárna jejich. Pomůcka k dějepisu literatury a typografii domácích*, ČČM 39, 1865, s. 123-142, 209-221.
- Stáhlík, Josef, *Neznámý list Daniele Adama z Veleslavína*, LF 1923, s.331-333.
- Šimeček, Zdeněk, *K problematice knižního obchodu na sklonku 15. a v 16. století*, in: Knihťisk v Brně a na Moravě (Sborník), Brno 1987, s. 148-160.
- Šťovíček, Ivan, *Zásady vydávání historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002
- Truhlář, Antonín, *Politia historica M. Daniele Adama z Veleslavína*, Časopis Musea království českého 59, 1885, s. 346-365.
- Volf, Josef, *Dějiny českého knihtisku do roku 1848*, Praha 1926.
- Zíbrt, Čeněk, *K třístému výročí smrti Daniele Adama z Veleslavína*, Světozor 1899, s. 559-560, 579-583.

Příloha

Edice

Ediční poznámka

Předmětem této edice je předmluva k *Naučení Plutarchovu* (strany 489.-492.) a samotné *Naučení* (strany 493.-516.). Na každé straně je v záhlaví číslo strany v podobě řadové číslovky, které v zde uvádím v marginálních poznámkách u příslušné řádky, a text – v předmluvě „Předmluva“, v *Naučení* se liší sudé a liché. Každá sudá stránka nese záhlaví „Naučení Plutarchovo“ a každá lichá „Správcům Obcí a měst“. Slova byla rozdělena na konci řádku vlevo „sešikmeným“ =. Na konci stránek byly vytištěny 2-3 slabiky ze začátku strany následující. Pravidla použitá pro transkripci textu vycházejí z obvyklých pravidel zpřístupňování novověkých písemných pramenů³⁸.

Velká písmena na začátku slov byla opravena dle dnešních pravidel českého pravopisu (dále jen PČP), s výjimkou slova Bůh. Citáty, přísloví a přímá řeč rovněž začínají velkým písmenem s souladu s původním textem. Slova psaná cele velkými písmeny, např. POLITIA HISTORICA, byla ponechána v původním stavu. Některá jména byla tištěna antikvou, např. Democlidas, Cato, Plato a mnohé další, v edici jsou označeny kurzívou a byla ponechána téměř beze změny. Výjimku tvoří slova, která se rozchází s výslovností (Liuius – Livius, Vlysses – Ulisses aj.). V originále se kurzíva nachází pouze v marginálních poznámkách u latinských jmen a vět psaných antikvou, zde zůstala kurzíva zachována.

Zdvojená písmena, např. ff (ffedrovníkuom→fedrovníkům), byla zjednodušena. Zdvojení ponecháno pouze tam, kde souhlasí s dnešními PČP.

Nejvíce změn se týkalo hlásek. Písmena i/y byla zaměněna dle moderních PČP, včetně cizích názvů a jmen (Beocye→Beocie). Hlásky i/y/j/g byly zaměňovány podle významu (gest→jest, jakož→jakož, historij→historii, třij→tří apod.). Předpona s- měněna na z- dle PČP, např. spu SOBEM→způsobem, kolísání z- a vz- zůstalo ponecháno, protože ne vždy byl zřejmý správný význam. Dále bylo zaměněno šf, ss→š (gessto→ješto), w→v (wssak→však), na začátku slova v→u, ú podle smyslu (vssel→ušel, vmysl→úmysl), zě→že, p→b ve slovech panket a paumistr→banket, barmistr.

---

³⁸ I. Šťovíček, *Zásady vydávání historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002; Stich, Alexandr – Lunga, Radek (edd.) *Jan Kořínek. Staré paměti kutnohorské*. Praha 2000.

Spřežky Cz, cz byly převáděny dle smyslu Č, č nebo C, c (Czeské→České), a spřežky Rž, rž→Ř, ř (Ržímanuov →Římanův). Ojedinelé případy tvořila slova ziadost→žádost, sskřivan→skřivan a sjermy→šermy, ve slově svadební bylo písmeno přepsáno -d- na -t- a u slova vorel vynecháno v-. Skupina -ej- byla dle smyslu nahrazena hláskou ý (smejšlejí→smýšlejí), vyjímecně í (zejskati→získati). Písmeno -ú- uprostřed slova, kde bychom dnes napsali ou nebo ů (nejsúce) bylo ponechána v původním stavu.

Dobové skupiny hlásek byly ponechány např. nětco, vzáctný, nepohnutedlný, včetně kolísání(něco, vzáctný). Skupina samohlásek -au- byla přepsána jako ou všude, kde to dávalo smysl, např. auředník→ouředník, mohau→mohou, ale naučení.

V původním textu kolísalo používání uo a ů, dokonce i v jednom řádku, z toho lze usuzovat, že se tiskař pouze snažil o zarovnání řádků, proto bylo psaní uo/ů sjednoceno na ů (vůbec, vuobec > vůbec, stavuom, stavům > stavům), s výjimkou slov skuoro a luože, kde by mělo být -o-.

Délka i měkkost hlásek byla upravena podle dnešních PČP (podlé→podle, líbost→libost, odpověd→odpověď – u všech těchto slov docházelo i ke kolísání). Spojená slova vtom, pakliby aj. byly rozděleny v souladu s PČP na v tom a pak-li by a naopak slova, která dnes píšeme dohromady (a však, nic méně) byla spojena dohromady (avšak, nicméně). Slova jako jestliželi byla rozdělena jestliže-li. Spřežka Æ, æ je přepsána jako AE, ae.

V textu je možné narazit na zkratky typu jt', to' nebo České^o, takové byly rozepsány jako j[es]t, to[m] a České[h]o apod.

Otázka interpunkce byla vyřešena následovně: v textu se nacházejí, kromě teček, též lomítka / a dvojtečky :, pravděpodobně ve funkci čárek a středníků, lomítka byla nahrazena čárkami, ovšem dle moderních PČP, dvojtečky zůstaly ponechány. Za dvojtečkami kolísalo používání malých a velkých písmen, velká písmena zůstala jen u citátů.

Marginální poznámky jsou psány po okrajích, stejně jako v knize a vystihují důležité myšlenky z textu. Na chyby v tisku je upozorněno v poznámkách pod čarou.

Za edicí je umístěn rejstřík, míst a osob. Slova, která se příliš rozcházejí s dnešní mluvou a mohou být zavádějící – např. přátely, medle, nedaří, se rovněž nacházejí v poznámkách pod čarou.. U latinských osobních jmen se různilo psaní podle pádu či písma, např. *Cato* (antikvou) a *Katona* (švabachem). V rejstříku je upřednostněna původní „latinská“ podoba jména, v případě, že se liší od obecně používané formy, čímž stěžuje identifikaci, je na druhém místě za pomlčkou uvedena běžnější podoba.

K identifikaci míst a osob sloužil především Ottův slovník naučný, encyklopedie ABC Antiky a k vysvětlení staročeských výrazů on-line slovník staročeštiny.³⁹

Za edicí je umístěna pro ukázkou první strana Praecepta gerendae rei publica.

---

³⁹ Ottův slovník naučný; Lowě G. – Stoll H. A., ABC Antiky, Praha 2005³; Vokabulář webový [on-line]. Verze 0.4.2. [citováno ze dne 18. 7. 2010]. Oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Dostupný na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.

Předmluva Daniela Adama z Veleslavína ke Čtvrté knize

Slovutné a mnohovzáctné poctivosti panům purgmistrům a radám, Starého, Nového a Menšího tří slavných měst pražských: slovutným, moudrým a opatrným pánům, šechmistru, purgmistrům a radám měst, Hory Kutný, Žatče, Hradce Králové nad Labem, Litoměřic, Lúna, Domažlic a Písku, etc. v slavném Království Českém:

Panům a ochráncům sobě laskavě příznivým, krajanům a přátelům obzvláště milým.

Jest téměř každému vůbec vědomé, jak za našich časův nejednou na to bylo nakupováno, kudy by nějaký lepší regiment v stav městský království české[h]o, a zvláště do měst pražských, kteráž jsou od starodávna *metropolis* všeho Království, a stolice králův českých, uveden býti mohl. Za kteroužto příčinou i některá neřízení se o tom činila: ale ta netoliko žádné platnosti nepřinášela, nýbrž což se na oko spatřilo, místo nového řádu mnoho neřádův povstávalo. Domnívali se mnozí, že by to správci městskými scházelo, a dalo se jejich nerozšafností a nedbálností, ale již v prodlouženějším času sám skutek to ukázal, že vrchnosti a správcové měst nemají té moci, aby takovým neřádům odolali, a je vypleniti mohli. Odkudž se zrodilo přísloví, že města pražská (jichž v správě i jiná města v království tomto největším díle následují) samým neřádem stojí, a jakž v nich řád býti počne, že ihned zahynouti musejí. Potvrzují toho někteří naši spoluměšťané, kteříž od jinud přišedše a městské právo sobě vyžebavše, vysoce vychvalují správu panův Normberčanův, avšak praví že raději bydleti budou v pražském neřádu, nežli v normberském řádu. I co tedy divného, že se nám cizí národové posmívají, poněvadž sami měšťané tak lehkomyšlně o sobě smýšlejí, a nevážně mluví. Ale takové bylo by hodné ztrestati, a do řádu poslati, aby mezi námi příčinou neřádu nebývali. Neb kdož řád ústy chválí a neřádě živ j[es]t, ten více neřád svým obcováním, nežli řád slovy vzdělává.

Spatřujeme to všickni, a odepřítí tomu bychom chtěli nemůžeme, že v městech českých, jak při mladých tak při starých lidech, jsou velicí nezpůsobové a neřádové. Ví se o tom, že jich žádný z vašich milostí neschvaluje, ani za dobré, šlechetné a poctivé nedrží. Nicméně trvajíce

489.

*Praga Metropolis
Regni Bohemiae.*

Čím to schází, že
v městech řádu není.

Praha neřádem stojí.

Mnozí neřádové
v městech.

v nich s jinými z samého obyčeje, a tím se vymlouvajíce, že jsme jich nezačali a příčiny k nim nedali, toho jak jsme daleko od pravé městské cesty zabloudili, nespátřujeme. Ač jací jsme sama pýcha a nádherost v rozličném oděvu, a skvostnost i zbytečná rozkoš v jídle a pití, svědomí proti nám dává. Nebo není-li to věc městům záhubná, že za samé to černé sklo, jemuž vůbec šmelc říkají, z měst pražských na dobré stříbrné a zlaté minci, tak veliká suma peněz do Benátek vychází, na kterouž by se některý tisíc vojákův proti nepříteli Turku vychovati mohlo. Mlčím o jiných věcech z hedvábí, stříbra a zlata setkaných, o pití sladkých rozličných, kteráž k nám z dalekých zemí přicházejí, a my je na záhubu svou za drahé peníze kupujeme. Neb tak se nám zdá, že bychom svobodní měšťané nebyli, kdybychom s jinými těch věcí neužívali, sami sebe nechudili, a cizích národův nebohatili. Odkud pak to jde: z příkladův zlých, kteříž hned zpočátku nebyli, ale taková jim svoboda puštěna, že již netoliko zastaralý obyčej, nýbrž i právo za výmluvu mají. Nebo neřádivé v městech jsou jako neduhové v lidském těle, a jednostejným se téměř způsobem rodí i hojí. A protož dobrý správce, jest jako zkušený lékař v městě, jehož povinnost j[es]t netoliko neřádivy stavovati, a je jako nemoci hojiti: ale i to bedlivě opatrovati, aby všeckni měšťané v mezích povolání svého stáli, a jako v dobrém způsobu zdraví vždycky zůstávali: a jakž se které třebaš chatrné znamení neduhu ukáže, zniku mu nedati, a průchodu nemoci až by se zastarala, nedopouštěti. Jest zimnice kterouž lékaři *Hecticam* jmenují, nám slouti může tajemná a zastaralá: ta zprvu velmi snadná j[es]t k zhojení, ale nesnadná ku poznání: potom když se rozmůže, každý ji pozná, ale těžce kdo zhojí: pročež ji lékaři mezi nezhojitedlnými neduhy pokládají. I poněvadž my při našem stavu městském veliké nezpůsoby a neřádivy spatřujeme, a těch jakž se koli snažíme, ač snažíme-li se, napravití nemůžeme: co jiného o sobě mysliti máme, než že se v našem těle taková zimnice náramně rozmohla. A protož potřebujeme výborného a zkušeného lékaře, kterýž by v nás přirození jako obnovil, a všecky živly i vlhkosti k náležitě mírnosti přivedl. Pokládá se pak první stupeň povstání z nemoci, když pacient svému lékaři o začátku neduhu, a jak jej v sobě kdy cítí, upřímně oznámí, a potom rady jeho poslouchá. Než o těch, ješto jsou *Hectici*, tak

Skvostnost, pýcha
a rozkoš měšťanům
záhubná.

490.

Příkladové zlí
uvozují neřád do
měst.

Neřád jest neduh,
správce lékař města.

Neřádivé v městech
podobně zastaralé
a nezhojitelné zimnici.

První stupeň
k zdraví, poznati
nemoc.

praví, když se v nich ta nemoc nejvíce rozmáhá, že oni tehdy o své zdraví a o dobrého lékaře nejméně pečují, ale nejinak sobě počínají, než jakoby se nejlépe na zdraví svém měli. Nacházejí-li se ty povahy při nás čili nic, nechť to každý rozumný uvažuje a soudí, já toho vykládati nechci. Než toho což vůbec známé jest, nezatajím: že vždycky těžší jest neduh těch nemocných, kteříž bolesti necítí, než těch ješto ji cítí. Týmž způsobem vždycky jsou bláznovější, kteříž nejsúce, zdají se sobě býti moudří, než ti, kteříž znajíce nemoudrost svou, s jinými se o ní radí, a moudrosti nabytí usilují. My tedy necítíme-li svých bolestí, a nestaráme-li se o lékaře a zdraví, připodobnění býti můžeme těm nemocným, o nichž takto *Hippocrates* napsal: kteříž v těžké nemoci bolesti necítí, a podušku hmatají, peří z ní tahají a smetí sbírají, velmi zle se mají, a není naděje, aby živí zůstati měli. A tak není divu že v městech českých tak velicí a zastaralí nezpůsobové nemohou se pojednou napravit, by se pak hojení těch neduhův sám *Aesculapius* aneb *Hippocrates* ujal. Nebo správa obce aneb města není tak chatrné a lehké umění, kteréhož by někdo třeba ze hry dosíci mohl: ale jest umění mezi jinými všemi, vymíně Písma svatá a pravé křesťanství, nejpřednější, nejlepší a nejtěžší, kteréhož lidé od přirození důvtipní, z bedlivého čítání knih a spisův moudrých lidí o správách obcí, z historií, z obcování s muži rozšafnými a v tom umění zběhlými, i z mnohé[h]o zkušené a práce, časem s opuštěním svých obchodův a živností docházejí. To kdyby někteří v stavu městském bedlivě uvažovali, ne tak by se žádostivě na ouřady nutkali, v ně vprošovali, a přímluvy za sebe časem dosti draze vykupovali. Ale co jest to: že žádný v jakkoli nízkém a chatrném řemesle za mistra se nevydává, leč od jiných toho řemesla mistrův za hodného usouzen bude, a mistrovský kus ukáže: v správě města, jak se nejmenší hlas pustí o proměně ouřadův, ihned ti, ješto netoliko manželky, dítek a čeládky v domě, ale ani sebe spraviti neumějí, nejvíce o ouřad stojí, po něm dychtí, a sebe k tomu za nejhodnější soudí: takoví jakž na radní polštář dosednou, pojednou se ve všech způsobích, v mravích, v chodu, v mluvení, v pohledění proměnění, a jak nad sebou, tak nad dobrými přátely se zapomínají. Jakživi před tím na ouřadě nebyli, málo o tom slyšali, nic nečítali, avšak jakoby nad ně nebylo žádného

Nebezpečný
neduh kteréhož
nemocný necítí.

Správa města jest
vysoké umění,
a odkud se nabývá.

Každý se domnívá že
umí jiné spravovati.

491.

výmluvnější[h]o ani rozumnějšího, pojednou mistrovství své, zvláště při kvasých a v piternách, prokazují. *Aristoteles in Politicis* napsal, že se dvojí lidé na svět rodí, jedni k správě druhí k poddanosti, a kdež onino vládnou, tito poslouchají, tu že obojím dobře bývá. Ale když ti spravují, kteříž měli poddáni býti, praví, že to jest proti přirození, rovně jakoby vozataj koní, rozum libosti poslouchal: aneb jako by osel po stromích chtěl létati, a ptáci po zemi dole musili čtvermo běhati: a že v tom městě vzdělání obojích ani svornosti žádné býti nemůže.

Dvojí se lidé na svět rodí jedni k správě, druhí k poddanosti.

Že pak všickni vesměs správy městské a ouřadův žádají, ten blud odtud pochází, že ne všickni onoho z nebe seslaného napomenutí, Nosce te ipsum, Znej sebe sám, poslouchají: pak-li je kteří často v ústech mívají, však ho žádný méně jako oni neušetřují. Ale jako první Otec náš, Adam, nezřízeně žádaje býti Bohem, učiněn jest mizerným hovadem, a měv býti všeho světa Pánem, již j[es]t ničemného bláta otrokem: aneb jako onen mládenec Phaeton, o němž Poetae vypisují, chtěje slunce na voze po nebi voziti, a nemoha bujných koní na uzdě zdržeti, spadl dolův z nebe a bídne zahynul: tak se přihází mnohým mladým, nerozumným a ouřadův žádostivých panům radním, kteříž neumějíce samých sebe spraviti, nebezpečně se o správu jiných pokoušejí, a nejednou na sebe i na město záhubu uvozují. Ale skuoro není divu, že v té věci tak velice bloudíme, poněvadž žádného zrcadla, v němž bychom se vzhlédli, a v něm, co jsme, a po čem stojíme, spatřili, předloženého nemáme. My Čechové, nevím proč, jsme tak buďto nešťastní aneb nedbánliví, že v jazyku našem českém téměř žádných historií a kronik, žádných učených spisův o správách obcí a jiných bězích světa tohoto, z řeči latinské aneb řecké, jako jiní národové přeložených nemáme. Nescházíť jistě tím, že by řeč jazyku slovanského tak neprostranná a nevolná byla, aby se jí užitečné historie i jiné věci vysloviti a vypraviti nemohly, poněvadž i Poláci mnohé řecké a latinské spisy v svém jazyku mají a čtou: ale že se řídci na to vydávají, kteříž by jazyk český rozhojňovati, rozšiřovati, a tudy překládáním z cizích jazykův kněh užitečných, potřebných a platných, vlasti své k prospěchu prospívali a sloužili. Mnozí vidouce, že práce jest veliká, a potřebuje bedlivé pilnosti, za kterůž však žádné vděčnosti ani hodné odměny od svých krajanův neočekávají, tím

Řídci lidé sami sebe znají.

Čechové málo mají kněh v jazyku své.

Mnozí pro nevděčnost vzdalují se vlasti sloužiti.

odstrašeni jsouce, by chtěli i mohli, nic toho předse neberou, čímž by národ český zvelebili a oslavili: nýbrž zanechajíce věci nejpoctivější a nejplatnější, k těm se obchodům a zaměstnáním¹ oddávají, z nichž by jakéž takéž požití své míti mohli.

Těch a jiných věcí já sám u sebe zdravě považuje, a to, kterak bych prací umění impressorského nejplatněji vlasti své posloužití mohl, obmýšleje, z rady a ponuknutí některých dobrých panův a přátel svých vzal jsem před sebe tuto knihu *POLITIAE HISTORICAE*, kterouž autor její slavný a vysoce učený muž Jiří Lauterbek, z starých i nových historií, pro obecný užitek a ku poctivosti všech vrchností a správcův sebral, abych ji netoliko v český jazyk náš, jakžkoli s velikou snažností a prací přeložil, a na mnoha místech pěknými příklady z historie rozšířil a rozhojnil: ale také s znamenitým nákladem, nelituje v tom skrovného statečku své[h]o, vůbec vytiskl a vydal. A poněvadž se pak v Čtvrté knize obzvláště mnohá velmi užitečná naučení s pěknými historickými příklady, o dobré a chvalitebné správě obcí a měst obsahují: a Pátá kniha ji o povinnosti dobrých soudcův následuje, ten poslední díl práce mé předně vašim milostem slovné a mnoho vzácné poctivosti páni Pražané všech tří měst pražských za vlastní oddati a připsati jsem umínil. Nebo v Městech pražských jsem zrozen, vychován a vyučen, obydlí své a živnůstku pod laskavou ochranou a správou vašich milostí mám, a míti za další čas do vůle Pána Boha všemohoucího míním, kdež se i tato kniha v jazyku českém zrodila. Pročež slušně a spravedlivě byl jsem tím povinen, abych ji předně vašim milostem, jakožto správcům nejmilejší vlasti své, a ochráncům svým i literního umění milovníkům a fedrovníkům oddal, v té důvěrnosti a naději, že takové ohlášení uctivé šetrnosti mé, jakožto jednoho spoluměštěnina a obyvatele Pražského, k vašim milostem laskavě a dobrotivě ode mne přijítí ráčíte. Že pak i mezi vašimi milostmi, slovné opatrnosti páni horníci, páni purgmistrové a rady měst, Žatče, Hradce Králové nad Labem, Litoměřic, Lúna, Domažlic a Písku etc. větší známost a více dobrých panův přátel mám, nežli v jiných městech, kteříž také o to, kterak by stav městský zase povstati mohl z těch nezpůsobův

*HISTORIA
POLITICA
Regentenbuch.*

Čtvrtá kniha
o správě měst.
Pátá o dobrých
a zlých soudcích.

492.

Příčiny připsaní
panům Pražanům.

Příčiny dedikování
jiným městům.

---

¹Zaměstnáním – chyba tisku – v originálu zaměstknáním.

pečují, a vedle možnosti své usilují: protož pro dokázání mé k vašim milostem i k nim přívětivé a služebné náklonnosti i dobrého přátelství, vaše milosti ku panům Pražanům jsem připojil, abyšte spolu s nimi práce mé účastni, a podle nich také o uvedení ctného a chvalitebného řádu v stav městský pracovati ráčili. V kterémžto předsevzetí mém, vykládal-li by mne kdo, že bych to za tou příčinou učinil, abych jakkoli nedostatečnou práci svou tím draže prodal: jistě by se na tom nemálo mylil, a neznaje povah přirození a úmyslu mého, daleko z Boží milosti od lakomství vzdáleného, samého by sebe jakých jest způsobův a obyčejův, patrně pronesl: podle toho přísloví, Kdož v peci býval, jiného tam vožehem hledá. Co se jiných panův měst v Království tomto, kteříž také s vaši[mi]milostmi stavu třetího městského užívají, a v nichž já známé své buďto mám aneb nemám dotýče, jsem k nim té naděje anobř i prosebné žádosti, že tohoto jich mlčením pominutí, tak vykládati nebudou, jakoby se z potupy stalo: anobř že příkladem vašich milostí k čtení této knihy tím ochotnější se prokáží, a mne sobě přátelsky poručena býti budou. Jsem zajisté hotov každému práci svou ku poctivosti jeho posloužiti: a snad v brzkém času příčina mi se dá, že i k nim šetrné uctivosti své dokáži. Já chváliti této knihy nebudu, abych se nezdál honostně práci svou chlubiti: také ona toho nepotřebuje, nechť sám jsou v správě městské postaveni, a jazykův cizích neumějí, aby uměli, však tolik prázdnoti nemají, aby mnohé historie a spisy čísti mohli (za to jich řku žádám), aby tyto knihy bedlivě a s pilností čtli. Připovídám jim, že ani těch peněz, kteréž by za ně dali, ani toho času, kterýž v přečtení stráví, litovati nebudou, když toliko ten úmysl, kterýž mne k předsevzetí této práce přivedl, k čtení a uvažování s sebou přinesou. Pán Bůh všemohúcí, kterýž jest původ a milovník řádu mezi lidmi, rač vašim miloste[m] svou pomoc dáti, abyšte v svém povolání ouředném dobré svědomí zachovati, měšťany své v svornosti a lásce zdržovati, řád obecný vzdělávat, a neřády přetrhovati mohli. Datum v Starém Městě pražském, v pátek po Letnicích křesťanských, XXV dne měsíce máje, léta posledního věku, M.D.XXCIV.

Vašim milostem k službám hotový a povolný.

M[istr]. Daniel Adam z Veleslavína

Jaký kdo sám jest
tak o jiné soudí.

Skutek sám sebe
chválí.

Velmi užitečná a potřebná naučení všem správcům a radním pánům měst a obcí, z knihy Plutarchovy, kteráž psal k nějakému Menemachovi, krátce sebraná, a v jazyk český, pokudž býti mohlo, pro obecný užitek a poctivost stavu městského v Království českém přeložená J[anem] K[ocínem] z K[ocinétu].

Kteří filozofové a mudrci napomenutím svým někoho k tomu vedou, aby správu města a obce k sobě přijal, avšak při tom ho nevyučují, ani mu neukazují, kterak by se v povolání svém chovati měl: podobní jsou těm lidem, ješto knot u lampy, aby jasněji svítila, opravují a oharek ustříhují, ale oleje k tomu nepřilévají. A protož za dobré se vidí, nětco v tomto místě krátce předložiti, k navedení prostějších, kteříž časem k spravování a řízení věcí obecných povolání přípuštění bývají, o nichž před tím nevelikou vědomost a známost měli: nechť jest tedy toto, jako za základ jiných, první naučení.

Kdož se k správě města aneb obce oddati chtějí, těm jest předně toho potřebí (nechtí-li i sebe i obce zavést, a k nenabyté škodě přivést) aby k tomu s dobrým rozmyslem, zdravou radou, a bedlivým uvážením přistoupali: ne z lehkomyšlné žádosti marné chvály, aneb nenáležitě pomsty, ani úmyslem vyhledávání vlastního užitku a zisku, jakoby na nějakou zlatou žeň jíti měli (tak někdy *Stratocles* a *Dromoclidas* soudnou stolicí jmenovali, a nyní mnozí týmž úmyslem se na ouřady obecné trou) aneb že by někomu vyvýšenosti a poctivosti závistivě nepřáli: ani z všetečnosti a že by se neměli čím jiným zaneprázdniti. Nebo jako zaháliví a prázdni lidé po ryňku se třebas celý den, by jim toho žádná potřeba nebyla, procházejí: tak mnozí nemajíce co užitečného dělati, pletou se v ouřady obecné, a pokládajíce je sobě za hru a za žert, netoliko za ně žádají, ale někdy i drahými dary se v ně vkupují. Takoví podobní jsou těm lidem, kteříž z kratochvíle vejdouce do lodi, aby se toliko pro ukrácení tesklivé chvíle provezli, když je potom mimo nadějí na hlubinu mořskou vítr zanes: teprva se zpátkem k břehu ohlédají, a kterak by zase k zemi přijíti mohli, o to se žádostivě starají: však nicméně s strachem a s velikou nechutí, chtějte, nechtějte, v nebezpečství s jinými zůstatí a vytrvati musejí. Rovně též i onino dosáhnouc ouřadův, a za nedlouhý

Správcům obcí potřebí naučení.

I. S rozmyslem sluší k správě přistoupiti.

Ouřad obecný zlatá žeň.

Správa obce podobná plavení na moři.

Mnozí správcové pozdě bycha honí

čas jich pokusíce, teprv potom předsevzetí svého pykají, a ustavičně bych bych volají, zvláště když místo chvály potupy, místo poctivosti pohanění, místo vážnosti a šetrnosti od lidí lehkosti, místo zisku škody docházejí: takže nejednou těm poddání býti musejí, jimiž sami vládnouti chtěli, a kterýmž se myslili zalíbiti, těm v nelibost a hněv upadají. Ale kteříž správu obce jako věc samu v sobě šlechetnou, ctnou, starostlivou, nesnadnou a pracnou, však svému řádu a stavu náležitou, bedlivě a zdravě uvažují, a v ouřady s radou a s rozmyslem vstupují, ti se toho ničehož neobávají. Sumou tak smýšlím, jako ti jenž do hluboké studnice nenadále upadají, tak kteříž bez uvážení ouřadův dostávají, lekati se a děsiti, anobř i pozdě toho pykati musejí. Kdož pak tam znenáhla a s jistým uvážením rozumně vstupují, k tomu se před časem strojí a hotoví, ti přihodí-li se jim, a potká-li je co odporného, dobromyslně to snášejí, ani žádnou těžkou věcí z stálosti své hnouti sebou nedadí².

Tím způsobem maje předsevzetí myslí své upevněné a jako na stálém a nepohnutelném základu vzdělané, musí ihned o to pečovati, aby přirození, povahy a mravy měšťanův svých, jak společně tak obzvláště znal. A jest v tom jistě veliké rozšafnosti a opatrnosti potřebí. Nebo kteříž hned sami úprkem mravy a způsoby lidu obecného po své hlavě formovati, měniti a napravovati usilují, ti se pokoušejí o věc náramně nebezpečnou a nesnadnou, a k jejímuž vykonání musili by netoliko mnoho času míti, ale i velikou moc. Ale jako víno, když se zpočátku mírně pije, dá sebou člověku vládnouti, spravuje se přirozením a vůlí jeho: potom pak více a více pité, když svou horkostí člověka rozejde, po těle a po žilách se roznese, proměňuje člověka v své povahy a způsoby, a již samo jím vládne: tak i správce dostana se na ouřad, dokavadž by sobě, buďto pro svou hodnost, aneb pro důvěrnost kterouž k němu lid obecný má také moci, vážnosti a podstaty nezpůsobil, aby měšťany své vésti mohl, kam by chtěl a jimi vlásti, musí se za tím k jejich způsobům a mravům skloňovati a přirovnávati, až by je vždy důvtipně ku poslušenství přivedl, znaje, čemu jsou rádi, a co sobě libují.

Správa jest věc šlechetná a pracná.

494.

Nenadále neštěstí více lidi děsí.

II. Správce má znáti povahy lidu.

Těžko mravy lidu pojednou změnití.

Správce následovati má povahy vína.

² Nedadí – nedají – pravidla staročeštiny.

Dvorští pochlebníci ovšem zachovávají obyčej čihařův a ptáčníkův, kteřížto chtějí ptáky zlapiti, podobně jim pískají, aby je lahodným podobenstvím zpěvu a hlasu jejich oklamali a k sobě přivábili. Tak i onino připodobňují se k řečem a skutkům knížat, králův a velikomocných panův, aby je tak podtrhli a podvedli. Ale kdož správu obce na sobě má, tomu nikoli nesluší následovati mravův a obyčejův lidu obecného, než toliko dobře je znáti, a k nim se připouštěti, až by všecky získati a napraviti mohl. Nebo neznámost mravův a povah obecného lidu nemění překážky činí v řízení věcí městských, jako v zachování přízně a lásky při knížatech a králich.

Pochlebníci podobní ptáčníkům.

Správce nemá následovati lidu v mravích.

Když pak způsobí sobě víru a vážnost při lidu, teprva má k nápravě a proměně mravův a obyčejův jeho, však jsou-li nezpůsobní a zlí, přikročiti, a lid se vši přívětivostí a vlídností pomalu z nich vyvozovati, a k lepším přivozovati. Nebo vpravdě jest věc velmi pracná a nesnadná všecku obec v způsobích, mravích a řádích bez rozbroje a různic proměnit. K tomu pak, aby snáze přijíti mohl, musí sám od sebe začátek učiniti, a sebe za pravidlo a za příklad, jímž by se potom jiní všickni řídili, vystaviti: věda o tom, že takový život vésti a takovými mravy ozdoben býti má, jakoby na otevřeném obecném palácu ustavičně bydlel, do něhož by každý se všech stran volně a svobodně patřiti mohl. Ačkoliv pak není možné člověku všecky hříchy z mysli vyprázdniti a všech nedostatkův i poklísek prázdnu býti: však při nejmenším těch se správci varovati sluší, kteréž jsou na oko patrné a všechněm vůbec známé, chce-li co dobrého v městě a v obci vzdělati a způsobiti. Tak *Themistocles* vzav sobě v oumysl, aby se k správě města oddal, předně vzdálil se od hodování, kvasův a zbytečného pití, a oblíbiv sobě střídmost a bedlivou snažnost, pověděl k přátelům, že mu vítězství a korouhve *Milciadovy* spáti nedadí. Tak *Pericles* v též příčině všecken předešlý život svůj anobrž i krok proměnil, chodil nespěšně a vážně, mluvil s každým přívětivě, zachoval obličej stálý, ruce pod plášť schovával, a v těch místech a ulicích toliko se procházel, kudy lidé nejvíc k soudům a na rathauz chodili. Ne každý s co může býti, aby obec města dobrými a užitečnými prostředky k sobě naklonil, a v náležitou povinnost jako v uzdu pojal. Dosti mnoho dovede ten, a za šťastného počten býti má,

III. Správce má býti bez ouhony a jiným za příklad.

Není možné člověku býti bez hříchu.

Themistocles své nezpůsoby změnil

Pericles

495.

kdož ji k tomu přivede, aby jako zvíře nezkrocené a tmavým stínům zvyklé, světlu nezvyklé, a z toho na všechny strany pro podezření vrtkavé, nezpouzela se a nehněvala, na to což vidí a slyší, a dala sebou dobrovolně vlásti. A protože potřebí j[es]t správci veliký pozor míti na svůj život, a pokudž nejvíce může o to se starati, aby každé[h]o času a na každém místě bez patrné ouhony nalezen byl: poněvadž netoliko to což vůbec přede všemi mluví a činí, lidé štrafují, ale i na kuchyni, luože, manželku, čeládku, a sumou na všecko, což oni doma a v soukromí buď žertem aneb opravdu dělají, velmi bedlivě a pečlivě se vyptávají. Tak Athenienští trestali na Alcibiadovi, že byl outratný a skvostný: na Cimonovi, že víno pil, a Římané nenacházejíce nic jiného, za zlé měli Scipionovi, že dlouho spával: a Pompeiovi, že se jedním prstem na hlavě drbával. Nebo jako bradavice aneb piha na tváři mnohem jest ohyzdnější a mrzutější, nežli třebaš veliká boule aneb šrám na jiném místě těla ne tak patrném: týmž způsobem i nejmenší hříchové a poškvrnky, když se spatřují na životě knížete a správce, veliké a nesnesitelné se zdají: a to protože všickni lidé v tom domnění jsou, že vrchnost a správa nad jinými jest věc znamenitá a slavná, v kteréž, kdož jsou postaveni, mají daleko býti ode všech nedostatkův a bez ouhony. Ne bez příčiny tedy chvály se *Livius Drusus tribunus* obce Římské, kterýžto že měl dům, do něhož s mnohých stran sousedé jeho hleděti mohli a baumistr mu sliboval, že to na malý náklad spraviti chce, aby k němu žádný nehleděl: pověděl že mu dvojnásob tolik dáti chce, jestliže způsobí, aby všickni měšťané svobodně a bez překážky do jeho domu hleděti a jaký život vede spatřiti mohli. Neb byl člověk šlechetného života a střídmy. Ale snad nebylo mu toho potřebí, aby každý do jeho domu nahlédati měl. Nebo mnozí z lidu obecného i bez toho mravy, rady, řeči skutky a všecken život správcův, a třebaš což jest nejtejnějšího a nejskrytějšího vypatřiti a vyzvědětí umějí: a ne tak pro domácích jako pro obecných věci řízení, jiné milují a ctí, jiných pak nenávidí a v potupě je mají: oněm rádi věří, těchto, by dobře radili, neuposlechnou. Tak když *Carbo* před obcí Římskou nětco sliboval, a velikou přísahou se klel, jestliže toho neučiní: veškeren lid zase proti tomu zapřísáhl se, že mu neuvěří. V Spartě, když nějaký *Demosthenes* člověk nestřídmy a zlého obcování dobrú radu dal,

Obec jako divoké zvíře běda je v uzdu pojíti.

Lidé bedlivě šetří na život správce

Hříchové správcův velmi patrní.

Livius Drusus chtěl míti dům otevřený.

Lid obecný někomu věří někomu nic.

Římané Karbonovi nevěřili.

Spartanští dobré své řady zlého člověka nepřijali.

veškeren lid ji zavrhl. *Ephori* pak poručili ji jednomu starci poctivému, na něhož los padl, vynésti a vůbec oznámiti, jako z nečisté a nakažené nádoby přelivše ji do čisté, aby měšťanům vzáctná a příjemná byla. Tak mnoho na oboji stranu může domnění, kteréž má lid o správci.

Potřebí jest pánu radnímu aneb správci lidu, aby také byl výmluvný: protože ne sám toliko život ctnostný a šlechetní mravové, ale i výmluvná řeč způsobuje správci víru a vážnost při lidu obecném. Leč bychom smyslití chtěli, že jako lodí ne veslo žene ale plavec, a koněm hýbe ne uzda ale jezdec: tak správce řídí město ctností a mravy svými, a ne výmluvností a řečí. Ale však onino velicí králové, a synové Jupiterovi, jakž je *Homerus* nazývá, jsouce vyvýšení a slavní bohatstvím, berlou, množstvím dvořanův a strážným, a majíce o sobě i Bohův dobré svědectví, a domnění u lidu poddaného, jakoby přirození nad jiné lidi byli důstojnějšího a vznešenějšího: nicméně v tom se cvičili, aby pěkně a ozdobně mluvití a tudy důstojenství své zdržeti a u lidí větší poctivosti a vážnosti dojítí mohli. To poněvadž tak j[es]t, jakým medle³ způsobem člověk obecný dostana se na ouřad městský, bude moci jiné ouřady v právu a měšťanství sobě rovné zdržeti v poslušenství a správě své, nebude-li mítí pomoci od výmluvnosti, kteráž by mu při lidu obecném víru způsobila a všecko množství k jeho smyslu a hlavě přivedla. Mněť se jistě vidí, že velmi málo aneb raději zhola nic nedovede. Kteříž lodi na moři spravují, ti svůj ouřad nad veslaři a plavci jinému poručiti mohou: ale kdož obec spravuje, ten netoliko rozumem a myslí obecných věcí povědomou a k správě hodnou obdařen býti má: ale musí také sám v sobě mítí řeč výmluvnou a prostrannou, kterouž by lidem rozkazoval, věci k ouřadu svému náležité sám řídil, a v tom pomoci cizí ani tlumočníka nepotřeboval. Jest ovšem staré a všem známé přísloví, že vlka za uši držeti jest věc nemožná. Ale město a lid obecný nejvíce od správce svého za uši držán a veden býti má. Nebo nesluší správci následovati těch, kteříž nejsouce výmluvností obdařeni, avšak chtějíce k sobě obec nakloniti, utíkají se k nenáležitým prostředkům, aby sobě lásku získali: jako někteří k strojení obecných banquetův a hodův, jiní k měšci a darům,

IV. Správce má býti výmluvný

Králové se výmluvnosti učili.

Bez výmluvnosti Správce nic nesvede.

496.

Lid obecný za uši držán býti má.

³ Medle znamená ve skutečnosti nebo dle mne.

k nákladům na kratochvíle a hry: mnozí ku pochlebenství a zastávání rozpustilosti, etc. Ale toť není vlastně lid vésti: nýbrž více násilí mu činiti, a mocí jej za sebou táhnouti. Vésti lid obecný, j[es]t mocí rozumné výmluvnosti jej k sobě nakloniti: oněch pak prostředkův užívati, pro dojití přízně a lásky od lidu obecného, jest lidi jako nerozumná hovada na líčky a nástrahy lapati. Poněvadž tedy výmluvnost jest obzvláštní a téměř přední nástroj správce lidu, věděti i to má, že řeči nemá požívati při jednáních obecných příliš nádherné, příliš nastrojené, a noční lampou pomazané, jakž mladí orátorové v školách činívají: ale jako dobří loutenistové křepce a lepě se dotýkají strun, a netrhají jimi nesmyslně prude: tak řeč správce lidu v řízení věcí obecných, buď v radě aneb v soudu, nemá býti ani hrubá, hloupá a sedlská, ani také subtýlná a řemeslná, alebrž plná opravdové velikomyslnosti, přirozené upřímnosti a sprostnosti, pravé svobody a stálosti, kteráž by pronášela jeho moudrost, opatrnost, bedlivost a péči otcovskou o dobré obecné, a všech spoluměšťanův: kteráž by v předsevzetí dobrém ukazovala na sobě libost a lahodu, s náležitou uctivostí a vážností spojenou, jak v podstatě a důvodích smyslu, tak v důstojnosti a vlastnosti slov, čistě, hlasitě, prostranně a jadrně vypověděných a vymluvených.

Dále pak, nacházejí dvě cesty aneb dvojí přístup k správě obcí a měst. Jedna cesta j[es]t kratší, a k dojití poctivosti i slávy v brzkém času velmi příhodná, ale nebezpečná. Druhá pak prodlenější, a jako pěším příjemnější, však bezpečnější. Někteří zajisté zmužilou smělostí svou a udatností hrdinských heroitských skutkův velmi rychle sobě přístup k správě a ouřadům obecným učinili: jíchžto příkladů veliký se počet nachází v historiích řeckých i římských. Takoví lidu vděční a milí bývali, aniž jim co závist protivníkův a nepřátel jejich uškoditi mohla. Nebo, jakž pověděl *Aristo*, ani oheň dýmu nevydává, ani sláva závisti neplodí, když se to obé pojednou a brzo vyskytne a rozsvítí. Než kteříž poznenáhlu rostou, pomalu a váhavě se vyvyšují, těm se jiné od jinud překážky namítají, takže nejedni prve než dobře rozkvetli, před soudnou stolicí uvadli. Když pak někdo pojednou a jako vskok, vyřídě platné poselství aneb obdrže slavné vítězství, nejvyšší[h]o ouřadu v městě dosáhne, proti tomu ani závist, ani potupa jiných nic nemůže. Tou cestou

Správce řečí lidí vede.

Správce města řeč má býti uctivá a vážná.

V. Dvě cesty k dojití ouřadův městských.

1. Cesta kratší ale nebezpečná

Závist rychlé slávy neškodí.

šel *Aratus* k slávě, když *Nikokle* tyrana zamordoval. Tak *Pompeius* nejsa ještě senátorem, žádal triumfu z podmaněných nepřátel, a když mu toho *Sylla* zbraňoval, pověděl: že více lidí klaní se slunci vycházejícímu, nežli zapadajícímu. Což slyše *Sylla*, přestal mu býti na odpor. Za našich časův slavný začátek k ouřadům dávají legaci k králům a knížatům, též obecní soudové v rozepřech těžkých a nesnadných, k kterýmžto věcem potřebí jest muže vtípného, srdnatého, opatrného, upřímného a smělého. Nacházejí se také v městech mnohé věci poctivé a užitečné, skrze nedbanlivost zapuštěné, a téměř do konce zahynulé, kteréž, kdož by zase napravil a v předešlý dobrý způsob uvedl, aneb což s hanbou a škodou obce zlého v zastaralou zvyklost přišlo, to zase rozšafně vyplnil: velikou by platnost městu učinil, a sobě slavné jméno i lásku u dobrých lidí způsobil. Mnohým také spravedlivý rozsudek v rozepři těžké, spletené a nesnadné: zastoupení a ochránění člověka chudého proti bohatému, mdlého proti mocnému, a sprostného proti chytrému: svobodné a smělé zastání a obhájení spravedlnosti a práva, proti vysokému ale nespravedlivému knížeti a pánu: ukázalo i dobře obmezilo cestu k předním ouřadům městským. Někteří se zmohli, a jak sobě, tak potomkům svým poctivé jméno způsobili, skrze nepřátelství, kteráž měli s ouředníky a vrchnostmi neřádnými a tyranskými. Nebo svrhše je z důstojenství, sami s pochvalou a dopuštěním všeho lidu na místa jejich vstoupili. Ale z závisti odpůrcím býti člověka poctivého a dobrého, kterýž svou ctností slávy a chvály došel, ani chvalitebné ani užitečné není. Když zajisté lid obecný ublíží nětco muži dobrému, a potom rychle hněv jej pomine, a on litovati toho počne, nejsnadnější tu cestu k výmluvě hříchu svého mívá, že se křivdy dobrému člověku učiněné nad původem a rádcím vymstívá. Takoví tedy a mnozí jiní jsou přístupové slavnější k dojití předních ouřadů obecných.

Kteříž pak druhého způsobu dojití cti a slávy požívali (jakož byli *Aristides*, *Phocion*, *Lucullus*, *Cato*, *Agésilas* a jiní), ti v předsevzetí svém následovali břečťanu. Nebo jako ten, připna se k některému mocnému stromu, spolu s ním a po něm nahoru se táhne a roste: tak oni jsouce mladí a neznámí v městě, přidržali se lidí starých, vznešených a moudrých, pod jejichžto mocí a opatrností pomalu se skloňující a spolu

Aratus.

Pompeius
Římský.

497.

Legaci k knížatům
a králům.

Zlých zvyklostí
vyplnění.

Zastávání chudých
a svobod obce.

Svržení zlých
Správcův.

Lid obecný mstí se
na původu křivdy.

II.Cesta další ale
bezpečnější.

Mladí starých se
přidrželi.

s nimi rostouce, v právu města a obce se vkořenili. Tak *Aristidem* vzdělal *Clisthenes*, *Phocionem Chabrias*, *Luculum Sylla*, *Catonem Maximus*, *Agesilaum Lysander*, etc⁴. Ale tento poslední nezkrocenou žádostí a nemírnou chtivostí slávy a přednosti, potupně mistra svého zavrhl: jiní až do konce svých sobě vážili, a v poctivosti je majíce, zvelebovati zase a oslavovati hleděli. Tak někteří závidíce slávy onomu Scipionovi Římskému v jeho mladosti, posměšně ho kejklěrem aneb opicí jmenovali, že by se L[a]jeliem jako mistrem svým spravoval. Však proto Laelius nic se tím nepopnul, ale ustavičně snažoval se čest a slávu Scipionovu rozšiřovati. *Afranius* pak přítel Pompeiův, ačkoliv byl z nepatrného a nízké[h]o rodu, však maje jistou naději, že purgmistrem volen bude, když srozuměl, an *Pompeius* jiným přeje, přestal toho ouřadu žádati: pověděl, že by mu ten ouřad netak mnoho poctivosti, jako těžkosti a nesnáze přinesl, kdyby ho bez vůle a pomoci Pompeiovy dosáhl. Pročež za jeden toliko rok prodliv, potom dosáhl purgmistrovského důstojenství, a přítele sobě zachoval. Takoví pak, kteříž jako za ruku od jiných k slávě a správě vedeni bývají, netoliko jednomu, ale i všechněm měšťanům vděčnou službu činí, a přihodí-li se jim co potom nešťastného a protivného, v menší nenávist upadají. Pročež i Filip král Macedonský napomínával syna svého Alexandra, dokavadž jiný kraluje, aby sobě vlídností, přívětivostí a prokazováním jiných náležitých povinností, jak může nejvíce služebníkův a přátel, třebaž ze všeho světa způsobil. K takové pak pomoci za přítele a patrona volen býti má, ne sprostá slavný, vznešený a mocný, ale ten kterýž pro svou šlechtnost a ctnost takový jest. Nebo jako nekaždý strom trpí při sobě vinného kmene, aby se okolo něho otočiti, aneb nahoru při něm růsti mohl: ale některý jej hned udušuje, a žádného zrostu mu nedopouští: tak v obcích, kteříž dobrých jonákův mladých nemilují a nefedrují, než toliko jsou pyšní soběhrdové a žádostiví vyhledavatelé své cti, moci a chvály: mladým měšťanům nepřejí žádných příležitostí a příčin, kudy by také zrůstí, a nětco dobrého v městě učiniti mohli, nýbrž z neřádné závidisti, aby se sami ouřadův nasýtíli, a bojíce se, že by jim snad mladí tu

Scipio.

Laelius.

Afranius.

Chtějícímu
k ouřadům
potřebí přátel.

498.

Soběhrdové v obci
nedadí jiným růsti.

⁴ V tisku v podobě: &c.

vlastní živnost jejich odjali, všelijak je od toho odvozují a potlačiti usilují. Tak *Marius* těžce nesa štěstí *Sylovo*, odstrčil ho od sebe. Ale *Sylla* připojiv se k *Mariovým* nepřátelům, mužům dobrým a šlechtným, zkazil *Maria* a vyhnal ho, kterýž byl již téměř město Římské vyvrátil. Proti tomu *Sylla* hned od mladosti *Pompeia* zvelebiti hleděl, nebo i povstával proti němu, i klobouk před ním uctivě snímal, a jiným také mládencům příčiny dával k skutkům rytířským a slavným, a lenivějších ponoukaje, naplnil vojsko své žádostí cti a chvály, chtěje ne sám toliko velikým a slavným, ale mezi mnohými velikými a slavnými nejprvnějším a největším býti. Takových tedy příznivých a nezávistivých lidí přidržeti se sluší. Na druhou stranu mladí měšťané nemají činiti jako onen *Ezopův* králíček, kterýžto pod křídly orla vynešen jsa zhůru blízko až k Slunci, rychle nad orla vyletěl, a tak království nad ptáky došel: to jest, nemají svým mistrům, patronům a otcům cti a slávy jejich nenáležitě a nevděčně uchvacovati, ale ji raději od nich a s povolením jejich přijímati: dokazující tudy, že žádný neumí dobře panovati ani jiných spravovati, jakž pověděl *Plato*, kdož se prve sloužiti a poddánu býti nenaučil.

Marius.

Sylla.

Sylla zvelebil
Pompeia.

Mladí nemají
starým cti
uchvacovati.

Dále: správci obce potřebí j[es]t veliké rozšafnosti při vyvolování přátel: a v to[m] ani *Themistokle* ani *Kleona* nemá následovati. Nebo *Kleon* maje ujíti správu obce, svolav své všechny přátely⁵, všem spolu a pojednou přátelství vypověděl, předloživ tu příčinu, že přátelství častokrát mysl správce od dobrého a spravedlivého předsevzetí odvracuje a choulostivou činí. Lépe by ten byl udělal, kdyby lakomství a žádost svárův z mysli své vyvrhl, a srdce své od závisti a všeliké převrácenosti vyčistil. Obec zajisté a město ne těch mužův potřebuje, kteříž by žádných tovaryšů ani přátel neměli, ale kteříž jsou dobří, opatrní a střídmí. Tento ovšem přátely od sebe odehnal, zatím pak na sta oulisných pochlebníků okolo sebe trpěl: a kterýž se k dobrým lidem měl tvrdě, nevhodně a přísně, týž před chasou obecní, aby od ní přízně dosáhl, se snižoval, a což nejhorší[h]o bylo, s nejzavřenéjšími a nejzlotřilejšími ve všem městě, proti dobrým mužům, chtě je přemoci, divnými obmysli se puntoval. Proti tomu *Themistocles*, maje sobě radu danou, aby v správě

VI. Správci
rozšafnosti
potřebí.

Kleon všem
přatelství vypověděl.

---

⁵ Přátely = dn. přátele.

ke všechněm mírnost a rovnost zachoval, takto odpověděl: odstup to, (prý) abych já na takové stoličce seděti měl, odkavadž by neměli více užitku přátelé moji nežli nepřátelé. Ani tento dobře neučinil, kterýž správu města přátelství oddal, a věci obecní osobní libosti a přízni poddal. Avšak týž Symonidesovi žádajícimu od něho něčto neslušného, dobře pověděl: jako, prý, není dobrý zpěvák, kterýž písňě vedle noty její nezpívá: tak není dobrý a upřímy správce, kterýž někomu vděk činí, mimo spravedlnost a právo. A poněvadž se dopouští správci lodí, aby sobě vybral veslaře a plavce zkušené a zběhlé: a baumistr aneb tesař nenajímá sobě čeledi, kteráž by mu dílo kazila: jistě nehodná by věc byla a velmi žalostivá, kdyby správce městského lidu, jsa nejlepšího umění aneb řemesla mistr, a řemeslník spravedlnosti a práva, nemohl hned zpočátku voliti sobě přátel a tovaryšův takových, kteříž by s ním jednomyslní byli, a v témž umění vycvičení, a kteříž by rovně jako on milovníci byli šlechtnosti a ctnosti: ale musil by užívati těch lidí, kteříž by ho k tomuto aneb k onomu, čemuž by on nechtěl, nespravedlivě ponoukali, a jako mocí táhli. Takový správce nic by se nedělil od toho zedníka aneb tesaře, kterýž z neumělosti své užívá těch šňůr, pravidel a závaží, podle nichž nemůže než všěcko křivé, nerovné a zlé udělati. Přátelé zajisté jsou živí a rozumní nástrojové městských správcův. Avšak kdyby se ti chtěli uchýliti od pravé cesty, nemá jich v tom správce následovati, ale všelijak to opatrovati, aby ani v nevědomosti a nepřítomnosti jeho nehřešili. Což k pomluvě a utrhaní Solonovu příčinu dalo. Nebo ten, když umínil naříditi v obci umenšení dluhův, svěřil se v tom přátelům svým: oni pak nešlechtný skutek učinili, nebo před tím časem zdlužili se kdež mohli v veliké sumy peněz: potom, když Solon právo své vynesl, ukázalo se, že jsou přátelé jeho podvedli věřitele své, a za cizí peníze dvorův a domův sobě nakoupili. Solonovi pak mnozí tu vinu dávali, jakoby on jim k tomu nespravedlivému skutku poněkud napomohl, ačkoliv mu v tom křivdu dělali. Ale *Agesilaus* nikdá jest ochotnější nebyval, jako když přátelům pomoci, a jim dobře učiniti měl: pročěž mnozí ho v podezření měli, jako by některým z nich nešlechtným a zlým podobný byl, a připomíná se k jednomu takový jeho list: *Niciam* není-li vinen, propust': pak-li jest vinen, pro mne ho

Themistokles mnoho přátelům k vůli činil.

Správce nemá nic činiti proti právu.

Správce mistr umění práva.

499.

Má sobě voliti tovaryše lidi dobré.

Právo Solonovo o dluzích a lest přátel jeho.

Agesilaus rád pomáhal přátelům.

propust': ovšem pak propust'. *Phocion* pak ani při zeti svém *Charillovi* na soudu státi nechtěl: ale pověděv, že jest ho sobě toliko k spravedlivým věcem za zetě zvolil, odešel. A *Timoleo* Korintský nemoha bratra svého pěknou řečí a prosbami od tyranství nijakž odvésti, sám ho zamordovati pomohl. Má zajisté každý přítelem býti, netoliko až k oltářům, jakž říkal *Pericles*, to jest, aby za příčinou přítele, nebyval křivopřísežným ani bezbožným: ale také musí mysliti, aby chtěje snad příteli posloužiti, neučinil proti spravedlnosti, proti právu, proti obecnému dobrému. Čehož kdo neušetří, bývá příčinou velikého zlého a zkázy města, jakož by se mnohými příklady ukázati mohlo. Jinak se k tomu správce nenutí, aby všecka, a někdy dosti lehká provinění přátel svých přísně trestal: anobrž dopouští se mu, pokudž není na ublížení obce, aby přátelům svým pomáhal, při nich stál, za ně se přimlouval a o jejich dobré věrně pracoval. Může také i v tom bez závisti dobře učiniti přátelům, když by jim k ouřadům dopomáhal, poroučeje jim nětco platného obci vyříditi, aneb v legaci a komisí někam je vysílaje k knížatům aneb obcem, s nimiž by o pokoj a příměří jednati se mělo. Ale když nětco, však velikého, znamenitého a slavného nastane, má to správce městský nejprv sám ochotně podniknouti, potom teprv tovaryše a přítele k tomu připustiti, jako činívali v Troianské válce *Diomedes* a *Ulysses*. Nebo takové propůjčení a povolnost, kterúž přátelům nějaké[h]o dílu chvály naší propůjčujeme, a na ně přenášíme, tak dobře toho zvelebuje, kterýž jiného chválí, jako toho, jenž chválen bývá: poněvadž samého sebe toliko chváliti, a všecko sobě připisovati, jest věc nechvalitebná a ohyzdná, a jakož napsal *Plato*, na poušť se nejlépe hodí, kdež žádných lidí není. Nadto výše, když správce města učiní někomu dobrodiní aneb v něčem se mu náležitě a vděčně propůjčí, může toho částku a díl nějaký přátelům svým přepustiti a uděliti, a těch ješto takové dobrodiní přijali napomenouti, aby přátelům jeho z toho děkovali a je milovali jako ty, kteříž k takovému jim dobře učinění netoliko příčinu dali, ale radou i skutkem k němu napomohli. Pak-li by přátelé nětco neslušného a nenáležitého na ublížení povinnosti jeho žádali, může jim toho dobře odepřiti, ne důtklivě, hanlivě a prudce, ale pokojně a přátelsky, ukáže jim při tom pro potěšení, že taková žádost nenáleží na ně, a nectí jejich osob.

Phocion nechtěl státi při svém zeti.

Amicus (usque) ad aram.

Správce může přátelům dobře činiti bez ublížení obce a práva.

Těžké věci řídití má s přáteli.

Samého se chváliti věc ohyzdná.

Může přátelům neslušné žádosti odepřiti.

V tom se velmi zdvořile zachoval *Epaminondas*, kterýž nechtěje na snažnou žádost a prosbu Pelopidy nějakého krčmáře z vězení propustiti, potom když zaň frejírka je[h]o prosila, propustil ho, řka: slušné jest, aby taková dobrodiní činěna byla nevěstkám a lehkým ženám, a ne rychtářům a soudcům. Ne tak zdvořile a vlídně učinil *Cato*, kterýžto *Catula* cenzora nejlepšího přítele svého a tovaryše, přimlouvajícího se za někoho, jenž před Katonem souzen býti měl, netoliko oslyšel, ale důtklivě mu pověděl: Hanba jest, prý, že ty, kterémuž náleží mládence naše vésti k ctnostem a dobrým mravům, máš vystrčen býti od mých služebníkův. Mohl dobře žádosti jeho odepříti, a té uštípeš[n]é důtky zanechati, aby *Catulus* rozuměl, že ne tak vůle jeho, jako spravedlnost a právo na překážku jest, proč přimluvě jeho místa dáti nemůže. Jsou pak a nacházejí se i jiné poctivé příčiny, jimiž správce přátelům svým chudým k statku napomoci může. Jakož *Themistocles* po porážce u Marathonu učinil, že vida tělo mrtvé a na něm drahý zlatý řetěz, pomínul ho, a obrátiv se k příteli, řekl: Vezmi ty sobě to: nebo ty nejsi *Themistocles*. Takové příčiny i jiné jimiž správcové přátelům dobře činiti mohou, samy od sebe se namítají a dávají: jako že se může jednomu poručiti, aby od někoho vedl při spravedlivou, od níž by měl dobrou záplatu: jinému ukázati člověka bohatého, kterýž správné[h]o ředitele svých věcí potřebuje: třetímu poručiti nějaké obecní dílo, aneb pronajíti důchod obecný, z něhož by mohl míti užitek. Onen *Epaminondas* nětco většího dovedl. Poslal chudého přítele svého k bohatému měštěninu Thebánskému, aby přijda k němu požádal ho za šest set korun, a oznámil, že on mu to poručil. Ten bohatý podiviv se tomu, šel k *Epaminondovi*, ptaje se na příčinu. Odpověděl *Epaminondas*: Proto jsem ho (prý) k tobě poslal, že jest dobrý člověk a nouzi trpí, ty pak jsi bohatý, a mnohos z důchodův obecných nabral, i k svému užitku obrátil. A *Xenophon* píše, že se *Agésilas* radovával, kdyžkoliv přítele zbohatil, ačkoliv sám bohatství nebyl žádostiv.

Poněvadž pak, jakž pověděl *Simonides*, jako každý skřivan má z přirození na hlavě své chocholku, tak každý ouřad v obci mívá nepřízeň, nepřátelství a odpory: nemálo na tom záleží, aby správce tu věc bedlivě vážil, a jak se v ní spraviti věděl. Mnozí chválí *Themistoclem*

500.

Epaminondas
zdvořilý.

Cato nezdvorný.

Správce může
přátely i zbohatiti.

Epaminondas poslal
chudého k bohatému.

VII. Správce má
odložití všech
nepřátelství.

a *Aristidem*, že kolikrátkoli měli spolu v poselství někam pro obecné dobré vyjeti, aneb na vojnu proti nepřátelům táhnouti, záští a nepřátelství, kteráž proti sobě měli, na pomezí vlasti své skládali: a potom navrátíce se domův zase je brali. Jiným se náramně líbí, což učinil⁶ *Cratina Magnesius*. Nebo nemoha se v správě obce srovnati s Hermiem, člověkem nevelmi mocným, ale ouřadu velmi žádostivým a vysokomyslným, a vida při začátku války Mithridatovy, že vlast jejich tou příčinou bude u velikém nebezpečství, dal na vůli *Hermiae*, aby aneb sám město spravoval, a jemu se z vlasti jinam odstěhovati dopustil, aneb vidělo-li by mu se sám z města ustoupil, a jemu správy zanechal. Líbilo se to *Hermiae*, tak že vyznav lepšího bojovníka býti *Cratinam*, sám se raději dobrovolně s manželkou i s dítkami z vlasti vybral: a *Cratinas* netoliko ho provodil, ale i z statku svého mu udělil, a potom dobře spravuje mimo naději všech lidí město od zahynutí zachoval. Nebo jestliže jest chvályhodné ono propovědění ctné matky: Miluji ovšem dítky své, ale vlast více miluji: proč by každý nemohl a neměl říci: Nenávidím toho, a rád bych mu uškodil, ale více sobě vážím vlasti své: Nebo nechtíti s nepřítelem v mír vjíti pro tu příčinu, pro kterouž by třeba nejlepšího přítele opustiti měl, povaha jest srdce příliš zlobivého, zatvrdilého a ukrutného. Ale však podle mého zdání, lépe učinili *Phocion* a *Cato*, kteřížto s správou obecní žádného obzvláště nepřátelství nespojovali. Nebo jsouce v jednání věcí obecných velmi neústupní a tvrdí, aby se obecnému dobrému v ničemž neublížilo, v svých vlastních věcech krom ouřadu tak se přívětivě a pokojně k jednomu každému měšťaninu chovali, že i od těch přízeň a lásku měli, kteříž jim sic v radách o věci obecné odporní bývali. Žádný zajisté měšťanin nemá držán býti za nepřítele, leč by jako onen Catilina v Římě, byl zhoubce, odpovědník a zrádce vlasti své. Kteříž pak jsou sobě jinak rozdílní aneb na odporu, ty správce města (příkladem dobrého loutenisty, kterýž povlovným spouštěním a natahováním strun, všechny k náležitému a libému zvuku jejich přivozuje) jednak přehledáním nětčeho, jednak otcovským potrestáním, v mír a k srovnání přivesti může, však ušetřuje

Themistocles
a *Aristides* skládali
záští na pomezí.

Jeden druhému
správy dobrovolně
ustoupil.

S nepřítelem
smířiti se sluší
pro vlast.

Cato a Phocion
v svých věcech
snadní, v obecných
neústupní.

501.

Odporných
měšťanův
rozšafné rovnání.

---

⁶ Chyba tisku – v originále učinil.

v přehlédání práva, a v trestání zlobivého hněvu se vystříhaje. Zase když by co dobrého a platného promluvili aneb učinili, má je v tom schváliti, a poctivosti jim náležitě nezáviděti. Tak i trestání časné zůstane v své vážnosti, i oni od hříchu odvedeni budou, když se při nich ctnost schválí, a to což jsou provinili srovná se s tím, což dobře učinili a mluvili. Mně se pak vidí, že správce města povinen jest i nepřátelům svým v slušné a spravedlivé při dobré svědectví dáti, a v soudu proti křivým utrhačům je zastati, i také vylouvat, srozumí-li tomu, že se jim vina bez slušné příčiny křivě připisuje. Jako Nero málo před tím než *Thruseam* zamordoval, kteréhož nad jiné se bál a nenáviděl, když někdo sobě před ním ztěžoval, že by ho *Thruseas* nespravedlivě odsoudil, pověděl: Chtěl bych, aby mne *Thruseas* tak miloval, jak jest výborný a spravedlivý soudce. Když vidí, že někteří k tomuto aneb k onomu hříchu od přirození jsou náchylní a za tou příčinou časného napomenutí potřebují, není zle, aby se zastyděli, některého z nepřátel jejich jim představití a pochváliti jich, že jsou šlechetněji živi, a že by tak ani nemluvili ani nečinili. Některým může se připomenouti předkův a rodičův jejich poctivé a dobré chování: protože takové napomenutí netoliko hřešící napravuje, ale i trescícího velmi ozdobuje. Hanění a plundrování na městské lidi nesluší: neb to k větší hanbě a lehkosti bývá mluvícímu, než tomu o němž se mluví. K tomu v radách a jednáních obecných přináší mnohé neřády a veliké škody. Ale přihází se časem, že se někdo proti utrhači a hánci svému ozvati musí, a bývá nejednou potřebí takovým ústa zacpati: tehdaž odpověď má býti mírná a krátká, bez hněvu a bez hanění, kteráž by však druhého s šprýmem ubodla, aby sobě usrozuměl, obzvláště když se takové hanění na něho dobře obrátiti a trefiti může. Jako *Phocion* Demadesovi křičícímu, Athenienští zamordují tě, když se nejprv zblázní, odpověděl: Ale tebe, když nejprv moudří býti počnou. A *Crassus Orator* když mu *Domitius* vytekl, že plakal Lamprédy, kteráž mu v rybníce umřela, odpověděl: Tys pak při smrti tří manželek svých, ani jediné slzy neumořil.

Jsou někteří, že žádným ouřadem městským nezhrdají, jako *Cato*, majíce za to, že dobrému měšťanu sluší všechněch cest s pilností vyhledávati, kteréž vedou k dosažení moci v městě. Ti vysoce chválí

Správce
i nepřátely
chváliti má.

Časné trestání
hřešících.

Hanění bývá hánci
k hanbě.

Jaká má býti odpověď
na hanění.

IX. Správce
žádným ouřadě
nemá zhrdati.

Epaminondam, kterýžto když ho Thebánští z posměchu a závisti Telearcham volili, neodepřel tomu, ale pověděl: že netoliko ouřad muže, ale i muž ouřad, jaký jest a jak hodný, ukazuje. Potom pak ten ouřad, kterémuž prvé nenáleželo než nečistot po ulicích vyklízení, tak zvelebil, že mezi předními za nejpoctivější držán byl. Nemá se tedy dobrý měšťtín ani za nižší ouřady styděti, poněvadž což tu koli činí, ne pro sebe samého a pro své pohodlí činí, ale vlasti své posluhuje, jíž jest hrdlem i statkem svým zavázán. Však ne tak se tomu rozuměti má, jakoby ta povinnost byla dobrého správce, aby sám všechny ouřady v městě vyšší i nižší na sobě držel. Nebo kteříž se ve všecka povolání pletou, ti mnohým těžkost činí, a od mnohých domluvy snášeti musejí. Když co dobře vyřídí, jde jim z toho závist, že jiným té pochvaly nepřáli: pak-li v čem pobloudí a zle se jim zvede, tedy sami z toho mají žalost a škodu, jiní radost a potěšení. A jakož zpočátku rozšafná bedlivost a péče jejich ku podivu ode všech chválena byla, tak potom s posmíškem a hanbou se skonává. Správci obce potřebí jest, aby od měšťanův svých milován byl, tak aby po něm nepřítomným toužili. Což učinil Scipio, větší díl času na poli stráviv, aby netoliko polehčil břemena závisti, ale také dal oddechnouti těm, kteříž se zdáli potlačeni býti slávou jeho. Neušetřil toho *Timesias Clazomenius*, správce obci velmi užitečný a platný, aby všechněm v nenávisti byl, protože všecko sám řídit a konati chtěl, až mu se nětco takového přihodilo. Šel tudy náhodou kdež pacholata v kůtky hráli, tu když jeden druhému pravil, že toho kůtku nevyrazí z důlku, odpověděl: Chtěl bych tomu, abych Timesiovi tak mozek z hlavy vyrazil, jako tento kůtek z důlku vyrazím. Ta slova slyše *Timesias* a porozuměv, že mu až do těch dětí všickni nepřejí, šel domův a poručiv manželce, aby všechny věci na vandr připravila, upřímo z domu k bráně a odtud ven z města vyšel. Má ovšem správce všechněch ouřadův městských povědom býti, je znáti, a káže-li potřeba, poslušně je podnikati, a sebe samého k nejtěžším časům nechovati: ale však dostana správy města, nemá se ve všechny ouřady nutkati, ani je na sebe přenášeti: následuje v tom příkladu správce lodi, kterýž nětco dělá svýma rukama, nětco skrze nástroje a ruce služebníkův, užívá k tomu plavcův, veslařův i nad nimi ouředníků, z nichž některého povolá na zadní konec, jinému

Správný muž ozdobuje ouřad.

Správce nemá sám všech ouřadův na sobě držeti.

502.

Správce má od obce milován býti.

Timesias ušel z obce kdež naň nevážili.

Správce má ouřady skrze jiné řídit.

přední veslo do rukou dá. Tak správce města povinnost jest, aby jiným také částku správy a panování uděloval, a je k ouřadům obecným přívětivě a dobrotivě připouštěl, a všech věcí obecných svými toliko rozkazy, dekrety a mandáty, jako rukama neřídil: ale měl některé věrné a dobré muže, jimž by jednání některých věcí, jakž by koho z nich k čemu způsobného uznal, poroučel. Netoliko zajisté menší závisti poddána jest ta moc a správa, kteráž se zdá mezi mnohé rozdělena býti, ale také všecka jednání a potřeby obecné lépe a snáze se vykonávají. Nebo jako rozdělení ruky na prsty, nečiní ruky mdlejší a nestatečnější, ale mnohem způsobnější k vykonávání a dělání rozličných řemesl a nástrojův: tak správce, kterýž jiným ouřady obecné poroučí, takovou společností všecka jednání činí užitečnější a snadnější. Ale kdož z nenasycené žádosti moci a slávy sám se všeho ujímá, sám všecky věci obecné na sebe běře a řídí, třeba i ty, k nimž z přirození není způsobný a schopný, a jimž se nenaučil: takový když nejméně v čem pochybí, žádné výmluvy požití nemůže, ale slyšeti musí o sobě to přísloví staré: Nejsa kovářem, ujal jsi se díla kovářského: to jest, vetřels se v poselství, nejsa výmluvný: chtěls profianty a spíži spravovati, nejsa bedlivý: důchodys přijímal, neznaje počtův: vojsko jsi vedl, nikdá prve nebyv v bitvě ani na vojně. Tak *Pericles* rozdělil se s *Cimonem* o ouřad, aby sám v městě vládl, a *Cimon* s armádou na moři proti nepřítelům táhl, protože byl dobrý a zběhlý bojovník, ale *Pericles* k věcem městským od přirození způsobnější a schopnější. Ale že téměř všechněch národův jest ta přirozená však zlá a převrácená povaha, že o svých správcích zle a nehodně smýšlejí, a všelikých příčin vyhledávají, kudy by jim utrhati mohli, v podezření berouce mnohé věci dobré a užitečné, kteréž se bez odporův a nesnází časem vyřizují, jakoby nějakým spiknutím aneb spuntováním vykonány byly, kterážto věc tovaryšstvo a přátelství správcův v zlé domnění uvozuje: protož správce pokudž nejvýše může, nemá žádného pravého nepřítelství ani odporu s měšťany míti. Ačkoli *Onomademus* zvítěziv v domácí bouřce, nedal všech nepřátel z města vyhnati, pověděl, že se obává, aby zhoštění jsouce nepřátel, sami přátelé mezi sebou se nevadili. Nebylo to moudře učiněno. Ale když nějaké veliké a těžké jednání jest v podezření a zlém výkladu u lidu obecného,

Snáze se ty věci konají, kteréž mnozí řídí.

Kdo všecko na se běře, neujde pomluvy.

Pericles se s *Cimonem* rozdělil.

Obce zle svých správcích soudí.

503.

Onomademus nechtěl vyhnati nepřátel.

tedy není dobře, aby všickni ouředníci pojednou k jedné přímluvě přistoupili: ale oddělíce se od jiných dva aneb tři, mají o to s přáteli pěkně a upřímě, držíce proti nim odpor, promlouvati, a potom jako důvody přemožení, od svého smyslu upustiti. Tím způsobem spíše se s nimi obec srovná, a k jejich radě povolí, majíc za to, že k takovému snešení pohnuti jsou prospěchem obecného dobrého. V lehkých pak a chatrnějších věcech nic není na překážku, aby správce nechal přátel třeba opravdu sobě na odporu býti, zvláště má-li každý z nich svého zdání slušné příčiny, aby potom v jednání věcí hlavních a znamenitých nezdáli se lidem, ne pro obecné dobré než zoumyslně na škodu obce v přímluvách srovnávati. Ačkoliv pak moudrý a rozšafný správce, jakž samo přirození ukazuje, ustavičně předním býti má v městě a první místo držeti, rovně jako král aneb matka mezi včelami, a to uvažuje správu obce v rukou svých a moci své míti, nižších pak ouřadův ani velmi chtivě a žádostivě, ani často k sobě nepřijímati (nebo žádost panování a ouřadův, a láska lidu obecného nemohou býti na jednom státní), však kdyby mu od obce i nižší ouřad podán byl, nemá jím od sebe strkati, ale by pak nětco chatrnější byl, než na jeho důstojenství a hodnost sluší, má jej k sobě přijíti, a takovou vůli obce schváliti. Nebo náležité jest, aby nabyv poctivosti a slávy z vyšších ouřadův, i nižší zase tím ozdoboval, a jsa postaven na ouřadě vyšším, tak se v něm choval, aby nětco z té vyvýšenosti upustil, a nižším ouřadům osobou svou čest a hodnost způsobil. Tak v nižším ouřadě zbude potupy a hanby, v vyšším pak závisti a nepřízně.

Již pak jakýkoli kdo ouřad na sebe přijme, netoliko toho šetřiti má, čímž se *Pericles* napomínával, říká: Spravuješ svobodné Řeky, rozkazuješ měšťanům Athenienským: ale mnohém na to více pomněti, že vládne jsa poddaným: spravuje město aneb obec ne sobě ale císaři aneb králi poddanou, že z rathauzu obrácené oči míti má k královské stolici, kdež počet z správy své vydati musí, že mu netřeba mnoho pýchati z koruny a v ni doufati, poněvadž jiného vyššího nohy nad svou hlavu spatřuje. Následovati má v tom těch, ješto komedie aneb hry strojí, kteříž ačkoli svým způsobem a jakž se jim dobře zdá a vidí posuňkův, hnutí, hlasu i všech nástrojův k tomu příležitých užívají, však proto jiného

Rozšafnost
v přímluvách.

Odpor v věcech
lehčejších.

Správce má býti
předním v městě.

Ale nižšími
ouřady nemá
pohrdati.

IX. Správce mysliti
má, že jím jiný
vládne, a že i sám
také vyššímu poddán
jest.

poslouchají, a nic jiného nemluví, než což jim od aktora předloženo a napsáno. Tak tento musí z mezí povolání svého nevykračovati, a od instrukcí, kterouž k ouřadu svému od vrchního pána vzal, nikam se neuchylovati. Nebo tu pokuta hříchu nebývá posměch jako ve hře, ale mnohým meč hlavy co makovice dolův sráží, jiní na věčnost z země vypovídání bývají. Když vídám, an malé děti obouvají se v střevíce svých otcův, aneb klobouky jejich na hlavu sobě stavějí, smějeme se tomu: ale správcové města usilující někdy následovati hrdinských skutkův svých předkův, a chtějíce předešlé věci k přítomným časům netrefně přirovnati, činí bouřku a rozbroj v obci, a berouce před sebe věci bláznivé a směšné, pokutu nesou ne smíchu hodnou, leč by zhola tak ničemní a potupení byli, že by jich sobě žádný nic nevážil. Jsou ovšem mnozí skutkové starých předkův, kterýchž následovati náleží, a jichžto připomenutím mnohé věci v lepší řád uvedeny a mravové lidští napravení býti mohou. Jsou také jiní příkladové, kteříž se k těmto časům netrefují, a toliko lid obecný bouří, aby se domníval nětco více moci, nežli opravdu může. Za tou příčinou potřebí jest správci i v tom rozšafné opatrnosti.

Správce města netoliko o to pečovati má, aby samého sebe i město a vlast svou před vrchním pánem bez ouhony a viny zachoval: ale hled' i to opatřiti, aby vždycky měl některého přítele z velikých panův, aneb ouředníkův zemských, kterýž by při císaři aneb králi mnoho vážil, aby spolehna na něj co na nějakou podporu, věci obecní vlasti své tím lépe a snáze při dvoře vypravoval a řídil. Tak *Polybius* a *Panaetius* majíce lásku od Scipiona, skrze přímlovu jeho vlasti své mnoho dobrého způsobili. A *Caesar* když vzal město *Alexandriam*, vjel do něho veda za ruku Aria, a s nim samým rozmlouvaje: potom prosícím za milost Alexandrinským pověděl, že jim vinu jejich odpouští, nejprve pro velikost města, druhé pro krále Alexandra kterýž je vystavěl, a třetí na přímlovu přítele svého Aria. Však mezi tím správce, chtěje město v náležité poddanosti a poslušensství vrchního pána zdržeti, nemá k tomu napomáhati, aby v otrockou aneb chlapskou služebnost přivedeno bylo, to jest, majíc pouta na nohách, aby také i hlavy a krku do vazby podalo: jakož mnozí činí, kteříž donášejíce k vrchnímu knížeti všecky věci bez rozdílu, jak veliké tak malé, tím sami vlasti své nenáležitou služebností

Instrukcí vyššího Pána.

O následování příkladu předkův a skutkův jejich.

504.

X. Správce města měj přátele při dvoře.

Mnozí vlastě svým při vrchnosti prospěli.

Správce nemá všeho vrchnímu pánu donášeti.

oči vytýkají, obec bázlivou, choulostivou, churavou, zemdlenou a ke všemu nezpůsobitou činí. Nebo jako lidé, kteříž navykli bez lékaře ani neobědvati ani nevečeřeti, ani se nemýti, nikdá toho zdraví dobrého, kteréhož jim přirození přeje, nepožívají: tak ti, kteříž k tomu vedou, aby žádný ortel vypovědín nebyl, žádná rada se nedržela, nic v městě se neřídilo, a krátce mluvě, aby žádný ouředník povolání svého vykonávati nemohl, leč by k tomu obzvláštní milostivé povolení vrchního pána přistoupilo: takoví (řku) svévolně nutí knížata, aby více, než by sami chtěli, nad nimi a nad městem jejich panovali. Příčinou toho bývá nejvíce lakomství a pýcha s žádostí cti a povýšení přednějších měšťanův v obci: nebo že mnoho před se berou s ublížením a škodou chudších, starají se o to, aby soudy měšťanův svých zniknouti a ujíti mohli: aneb nesnadíce se sami mezi sebou, a nechtěje zadnější býti mezi měšťany, aby dosáhli což chtějí, k mocnějším pánům se utíkají, a je na záhubu obce do města uvozují. Z čehož přichází, že i rada i obec, i pořádní soudové a práva i ouřadové všickni moc a podstatu svou potracují. Náleží pak městskému člověku a správci, aby k sobě lid obecný rovností, a mocnější měšťany počestnou povlovností a službou nakloňoval, a tak všecka jednání v mezech obce své zdržoval a vykonával, a je jakýms městským lékařstvím, jako tejně nemoci, hojil a léčil: aby sám také nestyděl se mezi měšťany v rozepři padnouti, raději nežli s hanbou a zkázou vlásti, vítězství nad právem obdržeti. Pročež i jiných spolu měšťanův k témuž prosebně napomínati bude, předkládaje jim, jak by mnoho zlého z takové neustupné zpourey všemu městu přijíti mohlo. Nyní pak mnozí nechtějíce svým spoluměšťanům, přátelům, sousedům a v ouřadě tovaryšům s milostí a ctí něčeho málo ustoupiti, s velikou škodou, lehkostí a hanbou pře aneb odpory své, a přitom mnohé tejnosti městské (kteréž bylo daleko lépeji zatajiti nežli najevo vynášeti) do domův prokurátorských donášejí, a řečníkům, praktikářům etc. do rukou podávají. Dobří lékaři ten obyčej zachovávají, že ty neduhy, jichž vnitř v těle docela zhojiti nemohou, ven a navrch kůže vyvodí. Ale správce města nemůže-li k tomu přivésti, aby v městě žádných svárův, odporův a rozepří nebylo: však se aspoň o to snaží, aby to, což k roztržitostem, různicem, neřádům a jiným městským nemocem příčinu dává, doma

Příčiny zkázy měst, lakomství, pýcha, žádost cti.

Mírnost městského člověka.

Pamatujte sobě to nesvorní P. P.

Co se doma uvaří, doma snědno býti má.

v městě spokojil, srovnal a uléčil, aby co nejméně cizích a přespolních lékařův i lékařství k tomu potřeboval. Ten zajisté celý a dokonalý úmysl má býti správce města, aby to ustavičně obmyšlel a dělal, což by se k bezpečnosti a pokoji vztahovalo, a všemi obyčejí varoval se té bouřlivé, ztřeštěné i bláznivé cti chvály, jako nějakého litého jedu. Však i v tom úmyslu svém má zachovati zmužilou udatnost, a nepohnutelnou smělost a stálost, již by všechněm nepřátelům, i nebezpečnostvím a bouřem městským hrdinsky odpírati a proti nim bojovati mohl. A jakož sám nemá příčiny dávatí k roztržitostem a bouři: tak jestliže by to[h]o co vzniklo, má při městě věrně státi a neopouštěti ho, ale radou i skutkem, nic sebe v to[m] nešanuje, pomáhati mu a zastávati je, zvláště kdyby v takové nebezpečnosti přišlo, že by o své svobody, privilegia a práva činiti mělo. Aby pak časem nebyl účasten p[ro]vinění lidu obecné[h]o, však jakoby spolu s jinými vinen byl, nebezpečnosti díl, na sebe přejímati, a pro zachování obce ochotně je podnikati. Nebo někdy přihází se, že i úhlavní nepřítel pro jednoho ctného a dobré[h]o člověka všemu městu odpouští. Tak perský král odpustil Spartánským, že mu legáty jeho hanebně zmordovali, když se *Bulis* a *Sperthus* sami k němu najíti dali, a dobrovolně pokutu takového mordu postoupiti chtěli. Též Pompeiovi se trefilo, že když Mamertinské pro odstoupení od Římanův na hrdle trestati chtěl, přišel k němu *Stheno*, a pověděl mu: Nespravedlivě (prý) činíš, umíniv za příčinou jednoho vinného mnoho nevinných zmordovati. Nebo já jsem to[h]o původ, že město od vás odstoupilo, radiv k tomu přátelům, a přinutiv nepřátely. Kteréžto jeho svobodné přiznání tak sobě liboval *Pompeius*, že i městu všecku vinu odpustil, i k Sthenovi přátelsky se ukázal. Nepodobně tomu *Sylla* učinil. Nebo dobyv města *Praeneste*, rozkázal všecky měšťany zmordovati, jediného toliko vymíniv, u něhož někdy hostem býval. Ale ten ctný hospodář jeho pověděl, že nechce morděři a zhoupci vlasti své za život děkovati, a s tím vmísiv se mezi své krajany, spolu s nimi jest zamordován.

Všeliký pak ouřad a vrchnost, i ten kdož je řídí, má u veliké poctivosti a vážnosti držán býti, jakožto věc přesvatá a velmi slavná. Ale čest taková jest, aby všickni správcové města pěkně a svorně se snášeli, přátelství a jednomyslnost spolu mezi sebou měli: neb ta věc více je

505.

Jaký má býti úmysl dobrého správce.

Správce má město věrně zastati.

A s nimi zlé, by vinen nebyl trpěti.

Stheno svobodným přiznáním vlast zachoval.

Jiný s vlastní svou zahynouti chtěl.

XI. Správcové svornost mezi sebou zachovejte.

ozdobí, nežli aby zlatohlavem odíni byli, a zlaté koruny na hlavách svých nosili. Než kteříž za počátek a základ přátelství kladou to, že spolu od mladosti rostli, spolu do školy chodili, spolu na vojnách sloužili, potom dostanou se spolu na ouřad městský, tu věc počátkem budoucího nepřátelství soudí: ti se jednoho zlého z tohoto trého uvarovati nemohou. Aneb zajisté domnívajíce se, že jim tovaryši jejich rovni jsou, k různicím a svárům příčinu dávají: aneb držíce je za přednější a vyšší, jim té přednosti závidějí: aneb majíce je za nižší sebe, málo jich sobě váží a potupují je. Náleží pak správci, aby se k vyšším sebe uctivě a šetrně choval, nižší ozdoboval, a sobě rovné poctivostí předcházal, všecky pak spolu upřímě miloval: jako ty, s nimiž jest přátelstvím spřízněn, ne protože s nimi za jedním stolem jídal aneb píjel a na jedněch hodech sedával: ale že jest je všecky přirozená láska a dědičná náklonnost k vlasti pro obecné dobré v jedno spojila a svázala. Pročež zle vyloženo bylo Scipionovi, že při posvěcení chrámu Herkulesova, stroje jiným přátelům slavné hody, Mummia tovaryše svého v témž obřadě k tomu nepozval. Nebo jakžkoli snad v jiných věcech nebyli spolu přátelé: však v této příčině měl Scipio tu poctivost učiniti tovaryši svému, pro ouřad, kterýž na sobě nesl. Poněvadž tedy Scipio, muž vznešený a slavný, pro zanedbání chatrné vlídnosti upadl jiným v pomluvu a v nepřízeň, kterak ten, jenž tovaryši svému na cti utrhá aneb slavné skutky jeho zlobivě zlehčuje, aneb z veliké pýchy sám všecky věci sobě přičítá a jemu žádné pochvaly nezanechává (kterak řku) za spravedlivého, mírného a pokojného držán býti může. Pamatuji, když jsem ještě v mladosti poslán byl k landfoytovi římskému s jiným tovaryšem svým, a on na cestě nevím pro kterou příčinu, zůstal, že jsem sám tu věc vyřídil. Potom navrátiv se domů, a maje o legací své relací učiniti, odvedl mne otec můj na stranu a napomenul, abych neříkal, Jel jsem, než jeli jsme, ani Řekl jsem, než řekli jsme etc. a tak všecky jiné věci abych vypravil, jakoby je spolu se mnou tovaryš můj působil a řídil. Nebo taková zdílnost netoliko dobrotivé přáteli činí, ale i pochvalu před závistí a nepřízní bezpečnou přináší. Tak činívali znamenití lidé, že způsobivše nětco velikého, vedle sebe to Bohu aneb štěstí připisovali. *Timoleon* vyhladiv v Sicilii tyrany, štěstí chrám vystavěl. *Pytho*, když mu Athenienští, že Kotysa

Příčiny svárův mezi správci.

Původ mezi nimi přátelství a lásky.

Scipio tovaryše svého na hody nepozval.

506.

Zdílnost pochvaly přáteli činí, a cti zdílného.

Slavné skutky připisovali bohu aneb štěstí.

zamordoval, čest činili, pověděl: že to Bůh učinil, a ruky jeho k tomu užil. Ale *Theopompus*, král Lacedemonský, slyše od jednoho, že město Sparta stojí rozšafným a moudrým spravováním králův, odpověděl: Nýbrž více tím stojí, že měšťané králův svých poddaně poslouchají. A v pravdě z toho dvěho jedno pochází z druhého. Však někteří smýšlejí, že největší skutek správce a umění městského jest, přivesti k tomu měšťany, aby dobrovolně a rádi poslouchali. Nebo v každém městě větší jest počet poddaných nežli správcův, a v svobodném městě jestli kdo na ouřadě do času, potom třebas do smrti jiných poddan býti musí. A protož nejchvalitebnější a nejužitečnější umění jest, poslouchati svých vrchností a správcův, a nepotupovati jich, by pak nevelmi mocní, bohatí, slavní a urození byli. Sluší také od nich i trestání mile přijímati, hněv aneb zůřivá a potupná slova trpělivě snášeti, a nevymstívati se nad nimi, ani na ně žalovati pro křivdu sobě učiněnou, leč by prvé ouřad z sebe složili: však pokudž bychom odtud toho zisku nenabyli, že by nás v prodleném času hněv pomínil, a my na křivdu pozapomenuli.

Kdež se obecného dobrého dotýče, každý měšťanin nemá žádnému správci v pilnosti a rozšafnosti nic napřed dáti, a jestli správce člověk hodný, má ho napomenouti, a k vykonání toho, což v radě obecní zavříno a snešeno, příčiny ukázati, i v tom, což by k slávě a užitku obce býti mohlo, vedle své nejvyšší možnosti mu napomáhati. Pak-li by správce buďto z nepilnosti, chůlostivosti, váhavosti aneb zlosti povolání svého nevykonával, a věci sobě poručených řídit zanedbával: povinen jest to sám na obec vznésti, a nepřehlédati neřádův, ani dívati se a dopouštěti obecnému dobrému hynouti, za tou příčinou, že to jinému spravovati a opatrovati náleží, jakoby jemu, poněvadž není na ouřadě, neslušelo o to pečovati, ani v cizí povolání se vkládati. Nebo právo jednomu každému měšťanu předního místa v obci přeje, kterýž rozumí, což jest užitečného městu, a činí, což jest spravedlivého. Ale však pro ledajakous lehkou příčinku nemá se žádný o nětco nového pokoušeti: leč by ho k tomu aneb nuzná potřeba nutkala, aneb veliká platnost vedla. Nebo tehďáž byl-li by z toho viněn a obžalován, nuzností nevyhnutelné potřeby vinu od sebe odvede, aneb to potěšení v nebezpečnosti míti bude, že jest vlasti své dobrým posloužil. Jinak výmluva nepostačí, a musil by o sobě slyšeti, že

Čím město stojí:

Moudrú správou a poslušností měšťanův.

Trpělivost měšťanská ctnost.

XII. Měšťané povinni sou správce napomenouti.

A dobré obecné opatrovati by pak na ouřadě nebyli.

Nenáleží se všetečně v cizí ouřad plésti.

jest se věcí cizích a nenáležitých ujímal. Kteříž pak měšťané, vidouce an
ouředníci města zle spravují věci obecné, nic k tomu neříkají, ani dobrou
radou jim nápomocní nejsou, protože ouřadův obecných na sobě nemají,
a v to se jim plésti nenáleží: takoví podobní jsou těm lidem, kteříž
plavíce se na moři, v čas vlnobití, větru a bouře, správu šífu aneb korábu
svého plavcům ožralým, ospalým a nesmyslným poroučejí, sami založíc
ruce za pás tomu se dívají, jakoby v témž a jednostejném nebezpečství
s jinými postaveni nebyli.

507.

Vychvalují někteří pro povědění onoho Josana krále v Thessalii,
kteréhož užíval, kdyžkoli některému obyvateli té krajiny a poddanému
svému křivdu učinil: Kdo (prý) chce zachovati spravedlnost v jednáních
a věcech velikých, ten v menších věcech musí časem nespravedlivě
učiniti. Ale kdo nerozumí, že taková řeč tomu člověku náleží, kterýž sám
toliko chce mocným pánem býti, a nade všemi tyranskou moc
provozovati: městskému správci daleko lépe trefí se toto naučení: Aby
v věcech malých a lehkých obecnému lidu povolil, a nětco přehlédl, ale
v věcech podstatných, a na nichž by nětco obci platně záleželo na odpor
se stavěl, a nedopouštěl žádnému škodně straniti ani hřešiti. Nebo který
správce příliš jest ve všech věcech bedlivý, příliš zuřivý, prudký a přísný,
od ničehož nikdá neupouští, ničehož nepřehlédá, ale ustavičně tak tvrdě
se staví, že na sobě nedá nic vyprositi, nic obdržeti: ten naučí lid obecný
a měšťany své, aby týmž způsobem jako on vzpurní byli, na svém smyslu
urputně stáli, a proti němu odpory s hněvem drželi. A protož, jakž vůbec
říkají, potřebí jest časem proti velikému a náhlému vlnobití vesla
poupustiti, a časem po odpustě sobě pro kratochvil a obveselení tovaryše
ke hře dáti, zvláště pak při posvíceních, při svatbách, honbách,
komiích etc. Mnohdykrát, jakž bývá v proviněních dětinských, dělati
se jakoby nětčeho neviděl a neslyšel: proto aby trestání a přísná domluva,
nebyla jako lékařství zvetšelé, vyprahlé, zvětralé a neužitečné, ale majíc
svou moc, živost, jadrnost a ostrost v těžším jednání a věcech velikých,
více lid obecný přestrašila, hryzla, a srdce jeho pronikla. Píše se o králi
Alexandrovi Velikém, když mu oznámeno bylo, jak by sestra jeho
pěkného mládence milovati, a s nim i činiti měla, že se proto
nerozhněval, ale pověděl: Musí se (prý) sestře toho dopustiti, aby také

XIII. Správce nemá
nikdá žádnému křivdy
činiti.

Málo pominouti,
mnoho trestati.

Příliš tvrdý
správce obci
neužitečný.

Nečasné trestání jako
lékařství zvětralé.

Neslušných věcí
nemá správce
dopouštěti.

v nětšém svobody královské požila, a v ní sobě povolila. Nedokázal v tom žádné moudrosti, dopouštěje věci nenáležitě, kteráž byla důstojenství jeho k lehkosti a hanbě. Nebo za hru a kratochvil, což on požíváním svobody královské jmenoval, nemá držáno býti to, což jest oplzlého, neslušného, a netoliko příčinu dává k zlé pověsti, ale k zahynutí království a obcí. Moudrý správce města nedopustí svým, aby komu z měšťanův jakou křivdu činili, aby komu statek brali, aneb důchody obecné mezi sebou dělili: anobř podle nejvyšší své možnosti bude jim v tom překaziti, odpírati, a je od toho napomenutím, prosbou, radou i pohrůzkami odvozovati, a s takovými zlými žádostmi, a náruživými vášněmi, co s nepřáteli zmužile se potýkati, jimžto kdož povoluje, ten vosy a sršně, jakž *Plato* pověděl, s škodlivými žahadly do města vpouští. Však někdy, zvláště při výročních památkách a hodech, při obecných kratochvilích a veselích není na škodu nětco nemnoho darovati lidu z měšce obecného, aneb z důchodův městských propustiti, aby také svých svobod měšťané požili, a bohatství svého účastni byli. Nebo tudy a tou štedrostí svou učiní k sobě obec náchylnější, a nařízení obecných i práva poslušnější: zvláště když by ji od nějakých starobylých, však škodlivých a zlých zvyklostí odvedl. Rovně jako rozumný lékař, dada nemocnému vypustiti mnoho krve prorušené a zlé, zase mu skrovně dobré[h]o a zdravého pokrmu podá: tak rozumný správce vyžena a vyplně z města obyčeje a mravy hanebné a škodlivé, malým darem lid obecní spokojí, aby se pro takovou proměnu nebouřil a nenařikal.

Mnohé věci neužitečné bývají, kteréž se sprostá a cestou upřímostou napraviti a odvrátiti nemohou, ale potřebí jest k tomu jako nějakých okolkův. Jakož učinil *Phocion*, když mu rozkázáno bylo, aby s vojskem vpadl do Beocie krom času, vydal takový dekret, aby s nim na tu vojnu všickni táhli, kteříž mají od dvacíti let až do šedesáti. Když se pak staří lidé proto horšili, odpověděl: Nic (prý) není neslušného, poněvadž jste mne majícího osmdesáte let na tu vojnu za hejtmana volili. Týmž způsobem, když někdo radí k nějakému poselství neužitečnému aneb k nětčemu škodlivému, a z svého smyslu nikamž se nedá svést: tedy nejlépe j[es]t takové jednání tomu poručiti, a mezi jinými předního učiniti, kdož toho původem byl: protože ten aneb usrozuměje sobě od

Ani svým přehlédati, aby komu ubližovali.

Časem lidu nětco z obecného měšce udělí.

A tím jej spokojí.

508.

XIV. Správce při řízení věci velikých opatrnosti užívej.

Phocion staré na vojnu najímal.

Kdo k čemu radí, ten to řed'.

svého ustoupí, a s jinými se srovná, aneb přijma to, k sobě před jinými škody, starosti, těžkosti a hanby pocítí. Kdež pak jednání jest o věc užitečnou a velikou, kteráž rychlého a brzkého opatření potřebuje, avšak bez těžkých odporův a bedlivé pilnosti vyříditi se nemůže: tu správce má k sobě přijíti nejlepší přátely své, aneb z nejlepších přátel nejpokojnější a nejmírnější: kteříž by mu nejméně na odpor se stavěli, avšak věrně pomáhali, a bez náruživé žádosti svárův rozumem a moudrostí obdařeni byli. Ale nicméně i v tom musí správce dobře povědom býti svého přirození, aby k těm věcem, k nimž sám od přirození schopný není, a s ně býti nemůže, nevybíral tovaryšův sobě podobných, ale kteříž by tomu více rozuměli, a lépe to vykonati a vyříditi mohli nežli on. Jako *Diomedes* v Troianské válce maje vyjítí na špeh, pomínul všech udatných a silných Řekův, a zvolil sobě za tovaryše Ulissem muže opatrného a chytrého. Tou zajisté měrou i jednání a věci obecné, mezi mnohé ouředníky zároveň rozdělené, lépeji a snázeji se vyřídí: i žádost chvály pocházející od rozdílných darův a ctností, není tak náchylná ani snadná k roztržitostem a závistí. Správce tedy neumí-li sám ozdobně mluvit, má sobě v legaci připojiti muže výmluvného, a není-li k tomu způsobný, aby obec vedl a namluvil, kam by rád chtěl, má tovaryše vzíti, kterýž by u lidu přízeň a lásku měl: jestli těla outlého a nemůže těžkých prací snášeti, má k sobě přijíti muže silného a pracem zvyklého. Tak v podivení byl *Geriones*, maje noh mnoho, rukou, očí i uší, kteréžto všecky oudy jeden rozum a jedna duše spravovala. Propůjčuje se měšťanům, aby netoliko hrdla a peníze, ale i statek, možnost a ctnost (pokudž jsou mezi sebou svorní) pro obecné dobré v hromadu snášeli a společně vynakládali, a tudy s větší pochvalou a menší závistí, nežli někdo sám jediný, jakkoli mocný, bohatý a slavný, znamenité věci řídití a k místu i konci vésti mohli. Však ne tak jako onino *Argonautae*, kteřížto opustivše *Herculem* do fraucimeru se utéci musili, aby skrze pomoc a kouzla čarodějn⁷ ženy životy své zachovali, a zlaté rouno kradí odnesli.

Správce má vzíti pomocníky, mírné, pokojné.

Věrné, rozumné a moudré.

Seč sám býti nemůžeš, poruč to jinému.

Geriones.

Argonautae.

---

⁷ Čarodějně – v originálu čarodějné

Bývalo to za starodávna, že lidé majíce vjíti do některých chrámův, zlata vně před dveřmi nechávati musili: železa pak zhola žádného do chrámů nenesili. A poněvadž radní aneb soudná světnice, jest jako obecný chrám rady, obhájení města, spravedlnosti a práva, potřebí jest tomu, kdož tam vjíti a seděti chce, aby nejprve lakomství a žádost peněz i bohatství, jako nějaké železo a neduh myslí své, plný rzi a jiné nečistoty, z sebe zložil a od sebe daleko do krámů kupeckých, truhel penězoměnců a domů lichevníků zavrhl: tak o tom smýšleje a drže, že kdožkoli z obecného ouřadu aneb povinnosti zisku svého vyhledává, a tím prostředkem zbohatnouti chce: ten že se nejhorší svatokrádeže dopouští, nejinak než jakoby nejsvětější oltáře a chrámy, obecné krchovy a hroby loupil, že své vlastní přátely okrádá, skrze zradu a falešné⁸ svědomí statku nabývá: že j[es]t nevěrný rádce, falešný a křivý soudce, ouředník darův berný, a krátce všelikou nepravostí a nespravedlností porušený.

Žádost pak povýšení a chvály, ačkoli drobet lepší zřetel má, a zdá se poctivější než lakomství: však neméně škodlivých a záhubných neřestí do města přináší: protože obyčejně se k ní přiměšuje opovážlivá všetečnost a smělost, ne při lidech přirození sníženého, bázlivého, strašlivého a choulostivého, ale při těch, jenž jsou myslí vysoké, zpupné, udatné, náhlé a prchlé: kteréžto když lid obecný pochlebným chválením zvelebují, bývají velmi prudcí, kvapní, nezkročení, a nedadí se žádnou mírnou správou v povinnosti a v řádu zdržeti. Jakož tedy *Plato* zapovídal mládencům, a k tomu je z mládí napomínal, aby žádného zlata zevnitř pro okrasu a ozdobu těla nenesili, ani je při sobě mívali aneb jím vládli: protože by prvé vnitř v sobě a v myslí své zlato přimíšené měli (rozuměje skrze zlato přirozenou šlechtnost a ctnost, kteréž po rodu od předkův a rodičův dostali, a kterouž by bedlivostí a rozšafností svou rozněcovati a rozhojňovati měli). Tak správce od žádosti panování a chvály odveden bude, když se mu na rozum dá, že sám v sobě má zlato čisté, ryzí a neporušitelné, jemuž se od závisti a zlobivosti nepřátel ublížiti ani uškoditi nemůže. A to že jest poctivost a čest, kteráž tím více se rozmáhá

XV. Správce nemá býti lakomý ani darůbráč.

Radní světnice jest chrám spravedlnosti.

Čeho se dopouští, kdo z ouřadu bohatne.

509.

Žádost ctí a chvály obci škodlivá.

Plato zapověděl mládencům zlato nositi.

XVI. Správce nebuď žádostivý marné chvály.

⁸ Falešné – chyba tisku – v originálu šalefné.

a roste, čím více člověk o tom přemýšlí, co jest dobrého a platného při správě své v obci způsobil. A protože že mu není potřebí žádných malovaných, rytých aneb litých obrazův, poněvadž o tom ví, že což v těch nejpěknějšího a nejušlechtilejší[h]o bývá, to vše ne jeho ale cizí j[es]t. Neb v obraze spanilém a pěkném chválí se ne ten, komuž jest udělán, ale řemeslník kterýž jej udělal. *Cato* moudrý, vida, že za jeho časův plno bylo takových obrazů v Římě, nechtěl toho dopustiti, aby mu také vedle jiných slavných mužův obraz, na památku hrdinské zmužilosti a ctnosti, postaven byl, ačkoliv toho dobře zasloužil, a pověděl: že lépe a poctivěji bude, aby se potomci ptali, proč není, nežli proč j[es]t Katonovi obraz postaven. Ty a takové věci poddány jsou nepříteli a závisti. Nebo mnozí domnívají se vděčností povinni býti těm, jímž takového nic neučinili a nedali: na ty pak, kteříž něčto toho přijali hněvají se a horší, jakoby žádajíce té poctivosti, na ouřady obecné se oddávali, a městu ze mzdy a záplaty sloužili. A protože jako ten patron, kterýž v místech nebezpečných na moři lodi celou zachoval, a maje k portu přistaviti, o břeh jí zavadil a ztroskotal, žádné tím pochvaly nezasloužil: tak i správce města, zdržev se od obecných pokladův a důchodův, dá-li se žádosti prvního místa aneb hlavu v radě a v soudu přemoci, zavadí ovšem v vyšší skálu než lakomí, však nicméně pod vodu se dostane a utone. Nejlépe činí ten, kterýž nic toho ani nežádá, ani nepřijímá, ale všeho se vystříhá a všemu uchází. Pak-li někdy nemůže odepřítí žádosti a přízni k sobě vší obce (poněvadž v povinnostech městských nemá se vyhledávati za odplatu a dar zlata ani stříbra, než toliko činiti j[es]t o korunu aneb věnec, kterýž by důvod byl a svědek ctnosti), tedy což by nejmenšího a nejchatrnějšího bylo, to aby, a ještě jako bezděky přijal. Tak *Anaxagoras* zavrhl všecko což mu ke cti podáváno bylo, toho jednoho žádal, aby se toho dne, když on umře, žáčkové v školách neučili. *Pyttacus*, když mu bylo na volení dáno, aby sobě z té krajiny, kterouž nepřátelům odjal, co by chtěl k svému užitku, obrátil, nechtěl více vzíti, než pokudž z lučičtě dostřelil, a *Cocles* Římský, jak mnoho sám kulhavý za jeden den zvorati mohl. Čest zajisté aneb poctivost nemá býti mzdou skutku slavného, ale znamením, aby tím déle bez ouhony trvati mohla. *Demetrius Phalereus* měl tři sta obrazův sobě ku poctivosti postavených,

Kato nechtěl žádnému obrazu.

Lidé se na ty hněvají, jenž cti a chvály žádají.

Správce nejskrovnější čest přijímaj.

Anaxagoras.

Pyttacus.

Cocles.

Demetrius.

z nichžto žádný nezpráchnivěl ani nezerzavěl, ale všickni za živobyť jeho svržení a vyvrácení byli. Demadesovi obrazové sliti na hrnčičky k noční potřebě. A mnoho se toho přiházelo jiným obrazům, netoliko pro nešlechtnost těch jimž ku poctivosti vyzdvížení byli, ale i pro nemírnou velikost a náklad. Ta poctivost nejdéle trvá, na kterouž nejméně vynaloženo: což jest příliš velikého a nemírné[h]o, to velmi rychle k zkáze přichází. Rozumím pak tuto poctivost, vedle obyčejného mluvení, o věci zevnitřní toliko, kterouž se někomu čest na budoucí památku činí a vysvědčuje. Nebo pravou ctí a vděčností, kteráž se zakládá na srdečné přívětivosti, upřímé přízni a lásce měšťanův, nemá správce zhrzeti, ani také slušné chvály jejich málo a lehce sobě vážit, nehledě se ani bližním svým zalíbiti, jakž tomu chtěl *Democritus*. Poněvadž ani myslivci lísaní k sobě psův, ani rejthaři řehtání koňův nezamítají, anobř rádi to od nich přijímají, a tomu je cvičí, protože jest netoliko kratochvilná, ale i užitečná taková k nám náchylnost hovádek nerozumných, kteráž ustavičně při nás a s námi v domě bydlejí. Anobř zdá mi se, že by i včelám užitečněji a platněji bylo, kdyby pány a opatrovníky své znaly, a k nim se raději lísaly, nežli aby je od sebe žahadly a štípáním odháněly. Ale včely nezbedné dýmlem, tvrdoústí koně⁹ uzdou, a psy nevěrní řetězem a obojkem zkroceni bývají. Člověka pak člověku povolného a poslušného nic více nečiní, jako upřímá a pravá důvěrnost o jeho dobrotě, upřímnosti a spravedlnosti. Za kteroužto příčinou dobře pověděl *Demosthenes*, že města svobodná žádné lepší výstrahy a bezpečnosti proti tyranům a ukrutníkům míti nemohou nad tu, aby jim nic nevěřili. Nebo ta částka lidské mysli, kterouž se jeden druhému důvěří, nejspíše oklamána a podvedena bývá. Jakož tedy proroctví Kassandry žádné platnosti Troianským nepřineslo, když mu nevěřili: tak zase, když se měšťané správcům svým důvěří a o jejich upřímnosti a lásce k sobě nepochybují, mnoho prospívá těm, jenž jich užívají a radou jejich se spravují. A tent[o] jest první a největší užitek, kterýž z své dobré pověsti a důvěrnosti k sobě lidu správcové berou, že se jim tudy jako dveře otvírají a podstata dává, k působení a řízení věcí

Demades.

510.

Mírná čest
nejtrvanlivější.

Pravou ctí nemá
správce zhrzeti.

Čím člověk
člověku povolný
bývá.

Demosthenes.

Důvěrnost mnoho
dobré[h]o působí.

⁹ Koně – chyba tisku – v originálu koní.

všemu městu užitečných, a sobě i jiným poctivých. Druhé, že láska a přízeň měšťanův jest jim místo pavězy aneb štítu proti nepřátelům a těm ješto jim závidějí. Rovně jako matka shání mouchy z dítěte svého, když spí, aby ho neštípaly a ze sna neprobudily: tak i přízeň měšťanův nedá utrhati svému správci, ale chrání pověsti, statku i života jeho, a všech nepřátel jeho závist i zlobivost od něho odhání: anobrž z nízkého činí vyvýšeného a urozeného, z neznámého známého, z chudého bohatým rovného, z obecného člověka ouředníka. Naposledy, když k tomu přistoupí ctnost a pravda, tedy ta dobrá pověst a důvěrnost jest jako výborný vítr, kterýž člověka vede a žene k šlechtné a ctné správě města.

Láska měšťanův
pavěza vrchnosti.

Již pak co zlého z odporných náklonností, totiž z nepřízně, z nedověry a nenávisti obecného lidu na správce přichází, každý tomu snadně rozuměti může, a příkladové jsou před rukama. Dionýsia Tyrana manželku i děti, nejprve je pohanivše, *Siculi* zmordovali, a spálivše těla jejich, popel do moře rozmetali. Ale *Menander*, král Baktrijský, když umřel v ležení, města jeho vykonavše pohřeb, o reliquie a ostatky jeho se pohodli, a těžce se na ten způsob spokojili, aby jednokaždé vezma rovný díl popelu, hrob jemu u sebe učinilo. Opět *Agrigentini* zproštění jsouce tyrana Falaryda, obecný dekret učinili, aby žádný modrých šatův nenosil, protože tyranové modrých podvazkův užívali. Ale Peršané, že Círus měl nos klikatý, podnes takové milují, a za nejkrásnější je drží. Tak ze všech přízní v světě, žádná milost, ani vděčnost, ani láska, ani čest není tak mocná, tak stálá, tak důstojná a velebná jako ta, kteréž obce a města k dobrému správci svému pro jeho šlechtnost a ctnost dokazují. Jiné pak omylné poctivosti, ať je tak z obyčeje jmenují, a křivá svědectví, kteráž obecný lid činí správcům, pro jejich štědré náklady na kratochvilné hry a komedie, na turnaje a šermy, etc. nic se od nevěstčího milování a pochlebenství nedělí. Lid zajisté obecný jest k tomu velmi schopný, a hned od přirození náchylný, že kdož mu za časté nětco daruje a pohodlí činí, toho chválí a velebí, tomu se slovy i posuňky zalíbíti usiluje. Ale taková pochlebná láska aneb náchylnost, není dlouho trvanlivá, a nejednou téhož dne s západem slunce pomíjí. Pročež výborně nevím, kdo pověděl, že ten, kterýž k sobě lid obecný nejprve darováním navnadil

Co zlého z nedověry
pochází.

Menander, král
Baktrijský.

Agrigentini.

*Cyrus naso
aquilino*.

Omylné chvály
nestálé.

511.

Lidé to[h]o
chválí, kdož
daruje.

Lid obecný dary
zemden.

a naklonil, tím prostředkem nejvíce jej zemdlil. Rozuměl tomu dobře, že lid obecný podstatu a moc svou potracuje, když se skrze dary porušiti dopouští. Ale i to věděti máme, že i ti štědrí dárcové sami svou moc zemdlévají, kdyžto vykupující sobě brzo pomíjející slávu za drahé peníze, činí obecný lid vysokomyslný, hrdý a pyšný, aby o sobě smýšlel, že veliké věci v své moci má, kteréžto dáti může aneb zase odjíti, komu chce a kdy chce.

Však proto správce v darování aneb outratách, kteréž nejsou proti právu a sluší na jeho povolání, nemá býti stuchlík neužilý a skupec skrbný, zvláště když jest bohatý, možný, a má odkud dáti. Nebo vůbec více nevraží lidé na bohatého skoupého, kterýž nic z svého statku neuděluje a neutrácí: než na chudého, kterýž obec okrádá a z obecných důhodův sobě pomáhá: protože tento zdá se to činiti z potřeby a nouze, onen pak z potupy a pýchy. Předně pak darové mají býti z lásky, štědrosti a darmo, a ne pro žádný užitek. Nebo tak snázeji pohnou a k vděčnosti zaváží ty, kteříž je přijímají. Potom mají míti příčinu poctivou a slušnou, jako rozhojnění cti a slávy Boží, a vzdělání lidu v pravé pobožnosti. Nebo tím způsobem mnohých myslí a srdce vzbuzena a potvrzena budou, aby o Bohu náležitě smýšleli a věřili, vidouce an ti, kteréž v poctivosti mají a za vznešenější drží, mnoho sobě váží cti a slávy Boží, a jsouce pilni pobožnosti, ochotně a štědře náklady činí na to, což k jejímu vzdělání přináleží. Všemi tedy obyčeji má se správce vystříhati takových outrat, z nichž pocházejí v lidu myslí zarputilé, zhovadilé, zperné, ukrutné, aneb zase bujné, nestřídmé a rozpustilé. Pak-li by vždy odolati všechněm nemohl, tedy při nejmenším osvědčiti a ohlásiti se má před těmi, ješto jich žádostiví jsou, že toho nemiluje: ale náklady poctivé a potřebné, pro poctivost města a ouřadu svého, pro vzdělání obecného dobrého, i pro kratochvil a obveselení myslí, však bez rozpustilosti a škody, že rád s milostí činiti a podstupovati chce.

Pak-li správce města má statček prostřední a skrovný, kterýž jako Circinem obmezený, nic dále nepostačuje, než toliko ku potřebám jeho vlastním, tut[o] není žádná lehkost ani hanba, vyznati chudobu svou, a těm, kteříž s to býti mohou, pochvaly z štědrosti a zdvořilosti ochotně dopřítí: aby snad chtěje v ouřadu jiným býti roven a vidín, v dluhy

XVII. Správce nemá býti neužilý a skoupý.

Ohavnější bohatý skupec, než chudý zloděj.

Jací mají býti darové správce.

Správce varůj se útrat bez potřebných.

XIIX. Správce nemá se za chudobu styděti.

a v nouzi nepřišel, a potom k škodě své posměchu netrpěl. Nebo činí-li kteří přes možnost svou, a více než mají, takoví se tajiti nemohou, poněvadž aneb přátelům svým na těžkost býti, aneb lichevníkům pochlebovati musejí: takže skrze takové outraty více lehkosti, potupy a hanby, nežli poctivosti a chvály docházejí. Pročež užitečné jest v té příčině pamatovati na příklady Lamacha a Phociona, a je před očima míti. *Phocion* zajisté, když při nějaké slavnosti a obětech lid Atheniinský od něho žádal, aby jim také nětco peněz rozdělil, na kteréž by hodovali, odpověděl jim: Styděl bych se vám darovati, a tomuto (ukázav na *Calliclem* věřitele své[h]o) neoplatiti. *Lamachus* pak, jsa od též obce za polního hejtmana volen, vždycky do register mezi jiným vydáním zapisoval, co ku potřebě své na šaty a na střevíce vynaložil. Hermonovi zpěčujícímu se správu obce na sebe přijíti, a vymlouvajícímu se chudobou, měšťané jeho nařídili, aby z obecního dávano bylo na měsíc vědro vína, a na každé čtyři dni korec mouky. Není tedy hanba chudobu svou vyznati. Nebo tak dobře chudí najíti mohou ty příčiny, jimiž by sobě u lidu obecného způsobili víru, přízeň, hodnost i lásku (když by skrze svou ctnost k tomu přišli, aby k lidu svobodně co zapotřebí mluvili, a lid je rád slyšel a řečem jejich věřil) jako bohatí, kteříž v ouřadě svém mnohé ctí, slavné bankety a hody strojí, a chtějí od mnohých přízně dojíti, mnoho statku marně vynakládají. V takových věcech sluší se opatrně a moudře chovati, aby, jako říkají, v poli pěšky s rejtharem se nepotýkal, totiž aby chudý bohatého v outratách a nákladích při držení ouřadu, kdo by z nich s větší pochvalou a slávou své hosti choval, neštekoval, ani odporu s ním nadržel: ale raději aby těm roven býti hleděl, kteřížto svou ctností, svou opatrností, svou výmluvností město spravují, a přívětivostí svou lid obecný k sobě náklonný a náchylný činí. Nebo v těch věcech nachází se netoliko počestnost, vážnost a podstata, ale i přízeň a láska, mající mnohem větší moc k nachýlení a potažení k sobě lidu, nežli všickni jakkoli bohatí a drazí pokladové Krésovi.

Muž zajisté dobrý není zpupný a hrdý, není nevrlý a nevhodný, není prchlý a hněviví, není přísný a těžký, není samé[h]o sebe a svých toliko smyslův a skutkův milovný, aby chodě po městě na všechny škaredě hleděl, s žádným se v radách, přímlovách nesnášel, než všechno

Chudý se tajiti nemůže, by se bohatým činil.

Phocion vyznal svou nemožnost.

Lamachus chudý.

512.

Hermon z obecného trávil.

Chudý skrze ctnost přízně dochází.

Ctnost milejší lidu než bohatství.

XIX. Správce nemá býti hrdý, prchlý, těžký, etc.

na své kostrbaté a mistrné hlavě zavazoval, a tudy všechněm jiným spoluměšťanům byl v nenávisti: ale jest každému volný, přívětivý a snadný, každého k sobě rád pustí, a přátelsky vyslyší, dům svůj jako nějaké útočiště otvírá všechněm, kteříž rady a pomoci jeho potřebují: svou vlídnost, svou dobrotivost, svou bedlivost netoliko v tom prokazuje měšťanům, když se jim v potřebách propůjčuje, a jejich věci skutečně řídí a koná: ale i v to[m], že s nešťastnými a protivenství trpícími, spolu utrpení má, jich lituje a potěšuje: s šťastnými pak, a jimž se všecko podle vinše a libosti vede, jest vesel, přeje jim toho, a raduje se z jejich prospěchu. Není žádnému nikdá obtížný, ani množstvím služebníkův v lázni, ani osobováním sobě předního místa, buďto v obecném shromáždění aneb přátelském posedění, aniž se honosně vynáší v těch věcech, na kteréž lidé pro veliké náklady a zbytečnou skvostnost nevráží: ale jak v oděvu a stravě, tak v dítek vedení, manželky i jiné čeládky chování, mírnost zachovává, a s jinými se srovnává: jako ten, kterýž spolu s jinými měšťany jedné a též svobody užívati a v témž městě živ býti chce. Potom každému se rád darmo propůjčí, rady udělí, všechněm se na soudu, zvláště chudým a sirotkům, bez ouplatku za přítele staví. Vznikne-li kde mezi manželi aneb přáteli jaká různice, nevole a odpor, hledí je pěkně mířiti a laskavě pokojiti: aniž tak se těch věcí dotýká, aby toliko jisté hodiny každého dne k vyslychání lidí a soudům oddával, ostatek pak času na to vynakládal, kterak by sám bohatl, a všecky užitky měšťanův, nejinak než jako *Caecias* vítr mezi východem a půlnocí mračna, k sobě hrnul a táhl: ale vždycky se staraje o dobré obecní, skutečně toho na sobě dokazuje, že život rozšafného a věrného správce, aneb ouřad obecný, není rozkoš a zahálka, jakž se snad mnozí domnívají, ale ustavičná starost, péče a práce. Tudyť sobě dobrou pověst, poctivé jméno, a víru bez pochybnosti u obce způsobí a spraví: kteráž poto[m] výborně tomu vyrozumí, že všeliká jiná a těmto odporná předsevzetí, jimiž někdo přízně a lásky u obce dojíti usiluje, nejsou nežli ošemetná pochlebování, lstivé vnady, a zpankharčilá vábení, když se k této dobrotě, upřímnosti, opatrnosti, snažnosti a práci přirovnávají. Dvorští řitopáskové a pochlebníci Demetria tyрана, žádného z knížat toho času nejmenovali králem, než samého Demetria: Seleuka pak nazývali

Ale přívětivý volný,
a snadný, etc.

Neobtěžuje žádného,
ale každému dobře
činiti hledí.

Rovná sváry mezi
přáteli, a nebohatne
s ublížením jiných.

Život správce
není rozkoš ale
práce.

513.

Pochlebníci
Demetriovi.

ouředníkem nad slony, Lysimacha rentmistrem a pokladův strážcím, Ptolomea hejtmanem nad armádou, *Agathoclem* správcím ostrovu. Ale lid obecný, ačkoli zpočátku správu muže moudrého těžce nese a zamítá: však potom svým časem poznaje pravdu o jeho důvtipnosti, dobrotě a mírnosti, toho samého soudí a drží za právě městského správce, za opatrovníka obecného dobrého a za vrchnost: jiné pak má za vůdce tancův, za ředitele kvasův a hodův, za strojitele banketův, her a kratochvilí. A jako při slavné večeři, kterouž by *Callias* aneb *Alcibiades* svým nákladem strojiti dal, sám toliko *Socrates* jakožto nejmoudřejší mluví, jiní pak všickni na něho pozor a zření své mají: tak v dobře spravených městech a obcích, náklad činí *Ismenias*, bankety strojí *Lichas*, hry působí *Niceratus*: ale *Epaminondas*, *Aristides* a *Lysander* rozkazují a vládou, obec spravují a války vedou. Kdož těch věcí šetří, nemá na mysli své lenivěti, ani se děsiti slávy a poctivosti té, kteráž z krčem, z divadel a houfu obecného lidu pochází: protože taková sláva velmi na krátký čas trvá, a spolu s šermířským aneb kejklířským divadlem pomíjí, nemajíc v sobě nic vážnosti a poctivosti hodného.

Kdož se s včelami obíratí umějí, praví, že v tom ouli nejzdravější a nejrodnější včely bývají, okolo něhož jest nejvíce bručení a zvuku. Ale ten člověk, jemuž Bůh roj obdařený rozumem a lid městský k opatrování poručil, věda, že všeliké štěstí obce nejvíce na pokoji, svornosti a jednotě měšťanův záleží, všecka jiná nařízení moudrého Solona schválí, a pokudž možné bude, zachová: o tom toliko pochybovati, a tomu se diviti bude, co jest tím myslil a mínil, že takové právo vydal: Kdož by v nesvornosti, rozdvojení a zbouření obce města s žádným nadržel, a k žádné straně nepřistoupil, aby zlopověstný a beze cti byl. Nebo jako v těle přirozeném začátek proměny a z nemoci nabytí zdraví, nepochází od oudům nemocí porušených a neduhem nakažených, ale z přirozené moci a mírnosti jiných celých, silných a zdravých oudův, kteráž to, což jest v těle zbytečného, přirození odporého a škodlivého, vyhání: tak i v těle městském, to jest v obci, a v lidu ne zhola smrtně, krvavě a nenapravitelně zkormouceném a zbouřeném, ale k smíření a spokojení nakloněném a snadném, musí nějaký díl měšťanův zdravý, celý a neporušený zůstatí, kterýž by s bouřlivými v městě trval, s nimi bydlel,

Obec naposledy poznává své správce.

Omylná čest a sláva brzo

XX. Správce má držeti měšťany v svornosti.

Divné právo Solonovo.

Počátek spokojení obce bývá od pokojných.

a je krotil. Nebo k takovému zdravému houfu sběhne se potom a shromáždí, cožkoli jest lidí v městě rozumných a jednomyslných, takže moc a podstata jejich pronikne a uzdraví, to jest k pravému pokoji přivede i ty, kteříž znemocněli a zneduživěli, to jest, kteříž spolu nesvorní a sobě odporní byli. Kteréž pak obce všecky se zbouřily, takže v nich žádného svornosti a pokoje žádostivé[h]o nebylo, ty z gruntu zahynouti a vyvráceny býti musily, leč nějakou zevnitřní nouzí, a zlými věcmi potrestány jsouce, usrozuměly sobě, a jako násilnou mocí k zdraví zase přivedeny byly. Nemluví se k tomu, aby správce v času rozbroje a roztržitosti městské, jakoby se ho tu nic nedotýkalo, seděti měl v pokoji a bezpečnosti, samému sobě líbě se v životu pokojném, a na jiné, an se spolu jako ztřeštění mordují, s potěšením se dívaje. Anobrž tehdáž nejspíš obuti má střevíc Theramenový, kterýž se na obě noze třefoval, to jest, má s jednou i s druhou stranou pěkně a přátelsky jednati, však k žádné z nich nepřistupovati. Tu rozšafnost a opatrnost když zachová, nebude v tom domnění, jakoby se od jiných měšťanův odcizil, tím že se k žádnému v činění druhému křivdu nepřitovaryšil, ale usiluje všechněm pomoci, jedné i druhé strany věrným přítele[m] se býti dokáže. Aniž mu jiní záviděti budou, že spolu s nimi těžkostí a neštěstí nepocítí, když poznají, an nad nimi nade všemi srdečnou lítost měl. Jest pak nejlépe o to pečovati a s bedlivostí opatrovati, aby nikdá žádné bouřky ani roztržitosti v městě nebyvalo: a tent[o] jest nejhlavnější a nejznamenitější kus, na kterémž správce městský umění svého dokázati může. Nebo nejplatnější a nejlepší věci městům jsou, pokoj, svoboda, hojnost potrav a jiných všech věcí, množství měšťanův a svornost. Ale těchto časův nemnoho se k radám o válkách městských lidí připouští, také když není nepřítel, nepotřebí se o vojnu raditi. Svobody tak mnoho města mají, jak jim ji mnoho císařové, králové, knížata a velicí páni propouštějí, a snad by nebylo užitečné, aby jí více měli. Co se dotýče hojnosti potrav, úrod zemských, dobrých počasův, zdravého povětří, šťastných porodův, aby matky zdárné syny, a otcům jak v obličejí tak v ctnostech podobné rodily, a zdravé vychovaly, toho každý sobě i jiným spoluměšťanům od Boha vinšovati a žádati bude. A protož z těch věcí, kteréž ku povinnosti správce města přináležejí, ta jediná pozůstává, kteráž v dobrotě

Obce bouřlivé
zahynuly.

Správce má
s obcí utrpení
míti, a ji pokojiti.

514.

Vrchní umění
správce
nedopouštěti se
obci bouřiti.

Co nejplatnějšího
městům.

Svornost
měšťanů nejvyšší
dobré.

a platnosti ničemuž na světě neustoupí, aby měšťany své k svornosti, lásce, dobrému přátelství, a společnému sjednocení vedl: a zase všechny sváry, různice, nepřátelství a záští, i těch příčiny mezi nimi rušil, kazil, mořil, a daleko ven z města vypuzoval. V tom pak užive toho prostředku, kterýž se v rovnání odporův mezi přáteli obyčejně zachovává. Nejprve s tou stranou, kteráž se zdá křivdu trpěti, promlouvati bude, aby na sobě ukázal, že s ní má utrpení, a že křivdy její nejinak než jako své vlastní lituje. Potom bude ji pomalu krotiti, předkládaje kterak ti, ješto křivdy sobě učiněné dobrotivě odpouštějí, na ty, jenž se toliko vaditi, samým soudem právi býti a zvítěziti usilují, jsou netoliko v spravedlnosti a mírnosti, ale i velikosti mysli vznešenější a slavnější, a když v některé malé věci od svého práva dobrovolně upouštějí, že potom v znamenitějších a větších věcech slavného vítězství docházejí. Může také všechněm spolu i jednomu každému obzvláště předložiti, jaká jest nyní mdloba, chudoba a nemožnost při všech městech, a že užitečněji jest poctivým a rozumným mužům v tom způsobu pokojně a svorně živu býti, nežli boj a nevoli, z kteréž Fortuna žádné hodné mzdy nepozůstavila, nebezpečně podniknouti. Nebo jaké (prosím) panství, jaká mocnost, jaká sláva očekává vítězitele, kteréž by dekret aneb poručení vyššího ouředníka zkaziti aneb jinam přenést nemohlo: an kdyby pak i nětco trvanlivého bylo, však za práci nestane.

Ale jakož oheň nevždycky vychází z míst výsadních, posvátných aneb obecných, nýbrž častokrát v domě nepatrném a třeba v otrhané chalupě neudušená jiskra, nezhašená svíčka, aneb zapálené třísky a smetí veliký oheň vydávají, od něhož potom všecko město popelem lehne: tak roztržitosti a rozbroje v městech vezmouce původ z obzvláště různých některých osob a výjdouce najevo, nejednou všecko město bouří a k záhubě přivozují. Pročež správci města sluší tak dobře o to jako o jiné pečovati, aby tomu zlému časně v cestu všel a je přetrhl: tak aby některé různice zprosta nevznikly mezi měšťany, jiné ihned při začátku aby spokojeny byly, jiné zrostu nebraly a obce se nedotýkaly, než toliko při stranách sobě odporných zůstávaly. A jakž sám správce má na to pozor míti, tak i jiné vyučovati, že zvláštní věci obecným, malé velikým příčinu dávají, když se zanedbají, a hned zpočátku náležitými prostředky

Jak měšťané
rovnání býti mají.

Mdloba
a nemožnost měst.

Oheň z chatrných
míst vychází.

Tak i bouřky
v městech z lehkých
začátkův.

Malé věci
velikým příčinu
dávají.

nenapravují, a jako nějakým lékařstvím nehojí. Tím způsobem *Crates* v městě *Delphis* velikou příčinu dal k nebezpečné a škodlivé proměně. *Orgilaus* nějaký měl pojít dceru jeho za manželku, a když při smluvách svatebních koflík aneb číše, z níž ženich nejprve pít a jiným připít měl, náhodou na dvě se rozpukla, on, ujav to za zlé znamení budoucího neštěstí, opustiv nevěstu, s otcem svým přeč odšel. *Crates* těžce nesa ten posměch, tejně podvrhl *Orgilaovi*, když v chrámě obětoval, jednu nádobu zlatou a posvátnou, a potom beze všeho pořádného vyslyšení téhož *Orgilaa* i s bratrem jeho, jako zjevné svatokrádce, z vysoké skály po hlavě dolův strčiti rozkázal. Také některé z blízkých přátel jeho modlíci se v chrámě *Providentiae* zmrdoval. To i jiné když spáchal, *Delphi* zase ho i pomocníky jeho zmrdovali, a z peněz, kteréž v pokutě propadeny byly, jiné nižší kaplice vystavěli.

Příklad na městě *Delphis*.

515.

V městě *Syraculis* byli dva mládenci velmi v dobrém přátelství. Z nichž jeden maje na cestu odjeti, poručil druhému frejírku svou k opatrování a stráž, kterýž nezdržev mu víry, porušil ji. Onen navrátiv se a zvědév, co se stalo, aby mu se rovným odplatil, zase s manželkou jeho cizoložil. Tu jeden z starších, všed do shromáždění obce, radil, aby ti oba z města vypovědění a vyhnáni byli, prvé než by svým nepřátelstvím všecko město naplnili a nakazili. Ale rada jeho místa neměla, až za příčinou těch dvou povstal mezi měšťany rozbroj, kterýž s velikou těžkostí a žalostí tu přešlehtilou obec na záhubu přivedl. A protože nemají se různice a odporové mezi měšťany, jako neduhové v jednom těle, málo vážiti, poněvadž velmi spěšný a nebezpečný mívají rozchod, ale potřebí jest jim časně v cestu vjíti, je hojiti, dusiti, kaziti, mořiti, a všelijak překážku jim činiti, aby se nerozmáhali. Nebo jakž říkával *Cato*, skrze pilnost a bedlivou rozšafnost správce z velikých různic malé bývají, a z malých nic. K tomu lepší prostředek nalezen býti nemůže, než aby sám správce v svých rozepřech a odpořích ukazoval se dobrotivým, hotovým a snadným k spokojení, při prvních a hlavních příčinách bez hněvu stálým jsa, a nepřičiňuje k tomu žádné urputnosti, žádosti sváru, prchlivosti, aneb některé jiné zlé náruživosti a vášně, kteráž by potřebné jednání kyselejší a k spokojení nesnadnější činiti mohla. Zápasníkům obyčejně jakýmis kožemi co paličkami ruce obvazují, proto aby snad

Jiný v Syrakusách.

Různice potřebí časně pokojiti.

Správce má sám býti snadný k spokojení

rozhřejíce se a rozpálíce proti sobě, škodlivých a smrtedlných ran jeden druhému neudělal. Ale před soudem, když se rozeprve vedou od osob z jednoho a téhož města, lépe jest se prostými důvody, na nichž podstata té pře záleží, potýkati, a odporův jako šípův slovy tvrdými nezostřovati, ani haněním, zlobivostí, zarputilostí a hněvem, jako jedem nenapouštěti a nezjitřovati: aby snad vyskytnouce se vůbec a stropíce v lidu rozbroj, všemu městu k škodě a zahynutí nebyly. Kdož se tak chovati bude k těm, s nimiž sám o nějaký odpor činiti má, ten bez veliké práce i jiné spoluměšťany ku poslušenství sobě přivede. A tak odejma příčiny, z nichž mezi měšťany vznikají nevole a různice, i jedněch proti druhým záští, snadnější bude míti k spokojní odpory obecné, a žádného účinku zlého, jemuž by v cestu vjíti a překaziti nemohl, do města neuvede.

Jak se měšťanu při soudu chovati náleží

Takovét[o] jest naučení politického umění a navedení člověka městského k správě obecné, kteráž *Plutarchus* neprostý žák, jakž by se snad někomu zdáti mohlo, ale znamenitý *Politicus* a slavného císaře Traiána výborný učitel a mistr, anobř všech správcův světských umělý soudce, k žádosti a prosbě nějakého Menemacha, přítele svého, sepsal. Což samo vedle zdání mého, mohlo by za dostatečnou příčinu býti, aby se mu jeden každý správce města, i dobrý měštěnin vynaučil, a je pokudž nejdříve možné, skutečně vykonával. Ale obávám se, že stěžkem u všech správcův místo své míti bude. Nebo někteří to jako přespolní a v městech českých neobyčejné potupíce za nic položí, kterýchžto dobře můžeme nechati vřítí v své jíše, a nechtí-li s námi rezného a bílého chleba jísti, mohou takoví pro nás žaludův a bukvic po lesích s sviněmi požívati, jakož se píše o nejprvnějších obyvatelích této země, že jsou ty věci za pokrm měli. Jest se v pravdě čemu podiviti, že my Čechové za hanbu, za lehkost a za věc škodlivou sobě pokládáme, kdybychom některé staré zvyklosti, kteréž platnosti žádné nenesou, a s těmito časy srovnati se nemohou, vezmouce naučení od některých slavných obcí, v nichž správa městská dobře a chvalitebně nařízena jest, proměnili, a regiment městský velmi pokažený a zašlý drobet napravili. Staří Římané nikoli se za to nestyděli, že spatřující veliké nepořádky v svém městě a mezi měšťany, a žádostiví jsouce všechny věci městské v řád umísti, práva a naučení

Plutarchus slavný *Politicus*.

516.

Čechové nechtějí se od jiných učiti.

Římané vzali práva svá od Řekův.

o správě obce od slavných měst Řeckých Athenienského a Lacedemonského vzali, podle veliké práce náklady znamenité na to vynaloživše. Byla jim ta věc ne k hanbě, ale ku poctivosti, ne k škodě, ale k užitku a veliké pomoci, že potom skrze ctnost, spravedlnost, mírnost práva, zmužilost a udatnost svou netoliko Athenienských i jiných zemí Řeckých se zmocnili, ale téměř všecken svět hrdinsky panování svému podmanili. Panům Normberčanům ta hanba není, že před lety v podobné příčině naučení a rady k dobrému a užitečnému nařízení správy v své obci u panův Benátčanův hledali i dosáhli. Umění zajisté politické jako i jiná nerodí se s lidmi: ale však více nežli které jiné dlouhého zkušení, a bedlivého ve všech věcech vyšetření potřebuje: poněvadž na snažné práci, na ustavičném působení a činění, a ne na samém toliko poznání záleží. A protož v tak krátkém termínu života lidského, dobrý městský správce nemoha sám všeho vyzvědětí a zkusiti, musí od jiných zkušenějších naučení bráti, a z historií, kteréž nám dávno předešlé a pominulé věci připomínají, chvalitebných a hodných příkladův následovati. Nebo historia jest jako jasné zrcadlo, v němž se spatřiti mohou všelijací skutkové lidští, buďto že jsou pochvaly aneb pohanění hodni: do kteréhož kdož se bedlivě vzhledne, pozná, po čem by měl postoupiti, a co opovrci. Bez kteréžto pomoci (povím pravdu, nechť pak to vykládá, kdo chce, jak chce) žádný města ani obce chvalitebně a dobře spravovati nemůže. Pán Bůh rač to dáti, aby tato práce, jakýmž jest úmyslem předsevzata, týmž od lidí přijata byla, a k mnohému dobrému i užitečnému netoliko měst českých, ale i všeho národu našeho, platně sloužila. Kterýmž se pak nic nelíbí, než což sami dělají, ti přede mnou dobrý pokoj míti mají: avšak nechť se o to snaží, aby také podle hřivny sobě od Boha svěřené, vlasti své prospěli, a nětco lepšího na světlo vynesli. Ale o tom již příliš dosti.

Normberčané vzali naučení od Benátčanů.

Umění politické veliké a těžké.

Historia skutkův lidských zrcadlo.

Vysvětlivky

<i>aktor</i> – v tomto případě autor	<i>neřád</i> – nepořádek
<i>an</i> – jak, kterak	<i>nešanovaťi</i> – neušetřit
<i>bauimistr</i> – stavební mistr	<i>nezpůsob</i> – špatné způsoby
<i>cenzor</i> - úředník pověřený prováděním cenzury, tj. dozor, především nad tiskem	<i>obecné dobré</i> - zdar a prospěch nějaké pospolitosti
<i>čihař</i> - ptáčník, který chytá ptáky do sítí	<i>onino</i> - oni
<i>dekret</i> - rozkaz, usnesení, výrok	<i>orátor</i> - posel, řečník
<i>dosíci</i> – dosahnout	<i>pavéza</i> - velký štít
<i>fedrovati</i> - podporovat	<i>praktykář</i> - praktický lékař
<i>fedrovník</i> - pomocník, podporovatel	<i>profiant</i> - zásoby potravin, především pro vojsko
<i>fracimer</i> , -mor - ženstvo, ženy a dívky	<i>purgmistr</i> - byl to vždy jeden z konšelů, kteří se v tomto úřadě střídali po čtyřech týdnech. Purkmistr řešil některé mimosoudní spory.
<i>frejírka</i> - milenka, záletnice	<i>rathaus</i> - radnice
<i>grunt</i> - půda, pozemek, statek	<i>regiment</i> - vláda
<i>hecticam</i> - zimnice	<i>registr</i> - rejstřík, seznam, soupis
<i>hejtman</i> (nad armádou) - úředník stojící v čele nějakého správního úřadu, příp. vojenský hodnostář	<i>rejtař</i> - jezdec, voják na koni
<i>heroitský</i> - hrdinský	<i>relací</i> - zpráva o úředním jednání sloužící jako podklad k jeho zaknihování do zemských desek
<i>hřivna</i> - stará jednotka váhy a měny (přibližně 250 g stříbra)	<i>reliquie</i> - relikvie - ostatky svatých nebo jejich osobních předmětů
<i>impresorský</i> – tiskařský	<i>rentmistr</i> - měl na starosti účetní agendu
<i>ismenias</i> - isthmické hry (sportovní, umělecké soutěže) pořádané na počest boha Poseidona	<i>slouti</i> - nazývat se
<i>koflík</i> - ozdobný hrneček	<i>stolice</i> - významný úřad n. hodnost
<i>koráb</i> - velká námořní loď	<i>subtýlná</i> - jemná, choulostivá, též dukladná nebo tělnatá
<i>krchov</i> - hřbitov	<i>šechmistr</i> - pravděpodobně chyba tisku - možná cechmistr
<i>landfoyt</i> - zemský správce	<i>šíf</i> - loď
<i>legací</i> - vyslání, poselství	<i>šmelc</i> - smaltová ozdoba nebo drobné cetky, ozdoby
<i>Letnice</i> - svatodušní svátky	<i>štekovati</i> - štěkat
<i>mandát</i> - úřední rozkaz, výnos	
<i>měštěnín</i> - měšťan, městský člověk	
<i>metropolis</i> - hlavní město	
<i>neduh</i> - nemoc, nepravost, pohroma	

štrafovati - trestat, plísnit, kárat

tejně - tajné

tribunus - ve starém Římě označení různých úředníků, též mluvčí lidu nebo vojenský důstojník

upřímě - přímo

vinše – přání

vymíně – hlavně

zpankhardtily - zvrhlý, zkažený

Překlad latinských vět

Nosce te ipsum - Znej sebe sám

Poetae - básníci

in Politicis - míněno v Aristotelově díle Politika

Amicus (usque) ad aram. Přítel až k oltáři/tj.až za hrob

Cyrus naso aquilino. Cirus orlí nos.

Rejstřík osob

Aesculapius - bůh zdraví a lékařství

Afranius - Lucius A. - r. 60 př. n. l. římským konzulem.

Agathocles - Agathoklés (361-289 př. n. l.) - řecký vojevůdce, r. 318 př. n. l. se zmocnil vlády v Syrakusách.

Agesilaus (444-360 př. n. l.) spartský král

Alcibiades - Alkibiadés (kolem 450-404 př. n. l.) - athénský aristokrat, politik a vojevůdce, jeho poručníkem byl Perikles

Alexandr Veliký, makedonský král (336-323 př. n. l.), syn Filipa II. Makedonského

Anaxagoras (500-428 př. n. l.) - řecký filozof.

Aratus ze Sikyónu (271-213 př. n. l.) řecký stratég, diplomat a básník

Argonautae - mořeplavci z lodi Argo - postavy z řeckých bájí.

Aristides - vůdce konzervativního athénskému agrárního křídla a stratég v bitvě u Marathonu (490 př. n. l.)

Aristoteles (384-322 př. n. l.) slavný řecký filozof

Caecias - severovýchodní vítr

Caesar - Gaius Julius C. (100-44 př. n. l.) římský státník

Carbo - Gnaeus Paprius - římský řečník, přelom 2. a 1. století př. n. l.

Cato - Marcus Porcius C. z Tuscula (234-149 př. n. l.) římský politik, voják, spisovatel a řečník

Catula - Catullus Valerius (asi 87-54 př. n. l.) římský básník

Cimon - Kimón - athénský politik a vojevůdce, syn Miltiada

Círus - Kýros II. Veliký (590-530 př. n. l.) zakladatel Perské říše

Clisthenes - Kleisthenés (570-507 př. n. l.) athénský státník, zákonodárce a reformátor městských institucí, ovažován za zakladatele demokracie

Cocles - Horatius C. - dle legendy se jako jediný postavil roku 507 př. n. l. Porsenovu vojsku, aby chránil Řím

Crassus - Lucius Licinius C. (140-91 př. n. l.) římský řečník a politik, vyučoval Cicera rétoriku

Cratinos (zemřel kolem 423 př. n. l.) řecký básník komedií

Demades (4. století př. n. l.) athénský řečník a diplomat

Demetrius Phalereus - Demetrios z Faléru (350-283 př. n. l.) athénský filozof, řečník a krátce i athénský regent

Democritus (460-370 př. n. l.) filozof z Abdéry, zabýval se matematikou, lékařstvím, gramatikou i válečným uměním.

Démostenes (384-322 př. n. l.) athénský řečník a politik, obhájce svobody Řecka proti králi Filipu Makedonskému

Diomedes postava z řeckých bájí - syn Tydeův, král v Argu, hrdina z Trojské války

Dionýsios (430-367 př. n. l.) syrakúský tyran, obsadil Sicílii, bojoval proti Kartágincům

Domitius mohlo by se jednat o Domitia Ulpiana (kolem 170- 228), byl významný římský právník pocházející z fénického Týru

Epaminondas - Epameinóndás (asi 410 - 362 př. n. l.) thébský generál a státník

Ephori - Efoři - pět nejvyšších důstojníků ve Spartě, volených na jeden rok, kontrolovali krále a členy gerúsie (rada starších) a spravovali státní pokladnu

Falaryd - Falaris (6.století př. n. l.) Akragantský (Agrigento) tyran na Sicílii, bojoval proti Kartágincům, jeho krutost byla pověstná, 554 př. n. l. svržen

Filip, král Macedonský - Filippos II. M.(359-336 př. n. l.) otec Alexandra Velikého, zakladatel mocenského postavení Makedonie

Fortuna bohyně rolníků, později slepé náhody a štěstěny, uctívána především v Praeneste

Georg Lauterbeck (1505-1570) německý právník a humanista, několik let byl kancléřem hrabat z Mansfeldu a pár let před svou smrtí (1578) se stal radou braniborských markrabí v Kuhnbachu.

Geryones obluda z řecké mytologie se třemi těly

Hercules - Herakles hrdina z řeckých bájí, syn Diův

Hippokrates (460-370 př. n. l.) slavný starořecký lékař.

Homerus - starořecký básník, který žil v době mezi 12.-8.stoletím př. n. l.

Jan Kocín z Kocínětu (1543-1610) český humanistický historik, právník a překladatel

Josan, krále v Thessalii syn dědice iólského trůnu Aisona. Stal se vůdcem slavné výpravy Argonautů do Kolchidy.

Jupiter římský bůh nebe, deště a blesků

Kassandra dcera trojského krále Priama, věštkyně

Kleon - athénský demokrat, stratég, prosazoval válku se Spartou

Laelius - Gaius L. - (190-123 př. n. l.) římský politik a řečník

Lamachos (470-414 př. n. l.) athénský vojevůdce

Livius Drusus otec a syn tribun lidu přelom 2. a 1. století př. n. l.

Lucullus Lucinius (117-57 př. n. l.) římský politik a vojevůdce

Lysander - Lýsandros († 395 př. n. l.) velitel spartského loďstva, zvítězil nad Athénami a ukončil Peloponéskou válku

Lysimachos (kolem 360-281 př. n. l.) byl makedonský důstojník a jeden z diadochů (nástupců) Alexandra Velikého

Mamertinové - synové Martovi - žoldnéři tyрана Agathokla

Marius - Gaius Marius (157-86 př. n. l.) římský vojevůdce a politik, sedmkrát zvolený konzulem

Menander, král Baktrijský - Milinda (asi 160–140 př.n.l.) řecko-baktrijský vládce, území od Kábulu po Káthijavár a od Sístánu po Mathuru

Milciados - Miltiadés (550-489 př. n. l.) athénský aristokrat, syn Cimónův

Mithridatos (121-63 př. n. l.) pontský král, válčil s Římany a byl jimi poražen.

Mummius Lucius (2. století př. n. l.) římský vojevůdce

Nero Claudius Drusus Germanicus Caesar (36-68 n.l.) římský císař

Nikokles sikyonský tyran 3. století př.n. l.

Panaetius - Panaitios (185-109 př. n. l.) starověký řecký filosof, představitel středního stoicismu.

Pericles (kolem 495-429 př. n. l.) athénský státník, protivník Cimona

Phaeton - Faeton syn boha Helia

Phocion - Fokión (402-312 př. n. l.) athénský vojevůdce

Plato - Platon (427-347 př. n. l.) starořecký filozof, zakladatel antického idealismu

Plutarchos - Plutarchus (kolem r. 46 - 120 n. l.) jeden z nejslavnějších řeckých spisovatelů římského období.

Polybius (před 200- kolem 120 př. n. l.) řecký historik a politik

Pompeius - Gnaeus P. (106-48 př. n. l.) římský politik a vojevůdce.

Providentia - řecká bohyně prozřetelnosti

Ptolomeus - Ptolemaios I. Sótér (367 nebo 366-283 př.n.l.), makedonský vojevůdce, jeden z diadochů a zakladatel říše Ptolemaiovců

Pytho - drak řádící na Parnassu, zabit Apollónem

Scipio - pravděpodobně S. Africanus starší (236 – 183 př. n. l.) římský politik a vojevůdce v době druhé punské války

Seleuk - Seleukos I. Níkátór (mezi 358 a 353-281 př. n. l.) vojevůdce Alexandra Velikého a syrský král, jeden z diadochů, založil seleukovskou říši

Siculi - Sikulové staroitalský národ

Socrates (469-399 př. n. l.) starořecký idealistický filozof

Solon (kolem 640-kolem 560 př. n. l.) athénský státník, zákonodárce a básník

Stheno jedna z Gorgón

Stratocles - thébský stratég, padl v bitvě u Chaironeie 338 př. n. l.

Sylla - Lucius Cornelius Sulla (okolo 138/134-78 př. n. l.) římský politik, vojevůdce a diktátor v době pozdní fáze existence římské republiky.

Symonides (kolem 556-467/466 př. n. l.) řecký lyrický básník

Themistocles (524-459 př. n. l.) vůdce Athén v době řecko-perských válek, který prosadil vybudování námořnictva na obranu před perskou hrozbou.

Theopompus král Lacedemonský

Theramenes (zemřel 403 př. n. l.) athénský politik, později jeden z třiceti tyranů

Timoleo Korintský (kolem 410-336 př. n. l.) řecký státník

Ulysses - Ulixes latinský tvar řeckého jména Odysseus - řecký mytologický král na ostrově Ithace, syn Láertův, manžel Pénélopin, otec Télémachův.

Xenophon (430-354 př. n. l.) starořecký historický spisovatel

Rejstřík míst

Agrigentinum - též Akragas či Girgenti - řecká kolonie, založená r. 582 př. n. l. na jižním pobřeží Sicílie.

Alexandria - název řady měst založených Alexandrem Velikým

Athény - attické město na jihu Řecka

Benátky - přímořské město v severní Itálii

Beocie - Bioitía (Livadia) území v jižním Řecku

Delphis - Delfy - významné město na jihu Řecka známé svou věštírnou

Domažlice - město v jihozápadních Čechách

Hradec Králové nad Labem - město ve východních Čechách

Kutná Hora - město ve středních Čechách

Litoměřice - město v severních Čechách

Lúny - Louny - město v severozápadních Čechách

Marathon - město na východní pobřeží Attiky

Norimberk - město v Bavorsku

Písek - město v jižních Čechách

Praeneste - dnešní Palestrina, město v Latii, Itálie, na sever od Říma

Sparta - město Lakedaimoňanů, v údolí Eurotu, Peloponés, Řecko

Syracusy - město na Sicílii

Théby - hlavní město Beocie, jihovýchodní Řecko

Thessálie je jedním z 13 řeckých krajů

Žatec - město v severních Čechách

PRÆCEPTA GERENDÆ 493.
REIPUBLICÆ.

Velmi vžitečná a potřebná naučení wsechnem Správcům a Radním Panům Měst a Obcý z Knihy Plutarchowý / kterúž psal k nějakému Menemachowí / krátce sebraná / a wazyk Český / pokudž býti mohlo / pro obecný vžitek a poctivost Staru Městského w Království Českém přeložena. J. K. z K.

Některí Filozoffové a mudrcy napomenutým swým někomu k tomu wedau / aby spráwu Města a Obce k sobě přigal / a wssak při tom ho newyvcugů / ani mu newkazugů / kterakby se w povolání swém chowati měl: Podobný gsau těm lidem / gesso knot w lampy / aby gashęgi swętila / opravugů a ohavek vstřihugů / ale olege k tomu nepřilewagů. A protož za dobré se widij / něco w tomto mýstě krátce předložiti / k nawedený proskęssých / kterųž časem k spravowání a řízený wěcy obecných powolání a připusštění býwagů / o nichž před tím newelikau wědomost a známost měli: Těcht gest tedy toto / jako za základ giných / prwnij naučení.

Kdož se k Spráwě Města aneb Obce oddati chtěgů / těm gest předně toho potřebij (nechtgij y sebe y Obce zawesti / a k nenabytę škodę přiwesti) aby k tomu s dobrým rozmyslem / zdrawau radau / a bedliwým wważeným přistaupali: ne z lehčomyšlnę žádosti marnę chwály / aneb nenálezitę pomsty / ani vmyslem wyhledáwanij wlastnjho vžitku a zysku / yakoby na nějakau zlatau žen gęti měli (tak někdy Stratocles a Dromoclidas saudnau stolicy gmenowali / a nynij mnozý týmž vmyslem se na aurady obecnę trau) aneb žeby někomu wywýssenosti a poctiwosti záwistiwę nepřáli: ani z wssetečnosti a žeby se nemęli čijm giným za neprázdnic. Těbo jako zahálčiwij a prázdniij lidé / po ryntku se třebas celý den / by gin toho žádná potřeba nebyla / procházegů: tak mnozý nemagųce co vžitę čného dělati / pletau se w aurady obecnę / a po kládagųce ge sobę za hru a za žert / netoliko za ně žadagų / ale někdy y drahými dary se w ně wkpugů. Takowij podobný gsau těm lidem / kterųž z kratochwųle wegduce do lodij / aby se toliko pro wkrácenij testliwę chwųle prowezli / kdýž ge potom mimo nadęgi na hlubinu mořskau wųtr zanese: teprwa se zpátkem k břehu ohlędagų / a kterakby zase k zemij přigųti mohli / o to se žádostiwę staragų: wssak nic ménę s strachem a s welikau nechutij / chtěgte nechtgęte w nebezpečnstwų s ginými zůstati a wytrwati musęgij. Rowně též y onino dosáhnauce Auraduw / a za nedlauhý čas gich potuysce / teprw potom předsewzetij swęho pykagų / a wstawičně bych bych wlagų / zwlasttę kdýž mýsto chwály potupy / mýsto poctiwosti pohanęnij / mýsto wážnosti a ssetčnosti od lidij lehčosti / mýsto zysku škody docházegų: tak že negednau těm poddání býti musęgij / gųmiz sami wladnauri chtěli / a kterýmž se myslili zalųbiti / těm w nelųbost a hnęw wpadagų. Ale kterųž Spráwu Obce yakoto węc samu w sobę sšlechtnij / etnau / starostliwau / nesnadnau a pracnau wssak swému řadu a staru nálezitau / bedliwę a zdrawę wwažugų / a w Aurady s radau a s rozmyslem wstřugų / ti se toho ničehož neobáwagų. Summaw tak smęsslųm /

Správcům Obcý potřebij naučení.

I. S rozmyslem slusný k Spráwě přistaupati

Aurad obecný zlatá žen.

Spráwa obce podobná plawenij na moři.

Mnozý Spráwa wewepozdě bych honij.

Spráwa gest węc sšlechtná a pracná.

Obsah

Anotace	3
Annotation	4
Úvod.....	5
1. Daniel Adam z Veleslavína a jeho dílna.....	6
Život Daniela Adama z Veleslavína	6
Veleslavínova vydavatelská činnost	9
Historie.....	9
Politika.....	11
Slovníky	11
Učebnice, univerzity a školy.....	12
Mravoučné a náboženské spisy.....	13
Astrologie a astronomie	14
Lékařská díla.....	15
2. Politia Historica Mistra Daniele Adama z Veleslavína	16
Praecepta gerendae rei publicae.....	21
Závěr	25
Použitá literatura a prameny	26
Nevydané prameny	26
Vydané prameny	26
Literatura.....	26
Příloha.....	28
Edice	28
Ediční poznámka.....	28
Vysvětlivky.....	75
Rejstřík osob	76
Rejstřík míst.....	79
Obsah	81